

22/11

Türkiye'nin maarif dâvası

Nurettin Topçu

Hareket Yayınları

TÜRKİYE'NİN MAARİF DÂVASI

Nurettin Topçu

Hareket Yayınları : 28

Fikrî eserler : 10

Nurettin Topçı

TÜRKİYE'NİN MAARİF DÂVASI

HAREKET YAYINLARI
P. K. 1240 — İSTANBUL

BİRİNCİ BASKI : 1960

İKİNCİ BASKI : KASIM 1970

İÇİNDEKİLER

Önsöz/7

I. Bölüm

Beklenen gençlik/13
Millet maarifi/24

II. Bölüm

Mektep/37
Muallimin mesuliyeti/52

III. Bölüm

Maarif dâvamız/65
İlk öğretim/100
Orta öğretim/104
Üniversite/112
Din eğitimi/117
Ahlâk terbiyesi/130

Milletimizin üç asırdan beri geçirmekte olduğu buhranların sebebi ve kaynağı, kültür ve maarif sahasında aranmalıdır. Âlimin atının ayağından sıçrayan çamurdan bile kendisine şeref payı çıkaran hükümdarın mesud asrı nihayet bulduktan sonra, devletimizin yapısında sarsıntılar başladı. Bununla birlikte göze çarpan hadise, cahillerin ülema sınıfına nüfuz etmeleriyle halkta kanaat uğrunda mücadele kudretinin kırılması, millî karakterin zedelenmesi oldu. Onyedinci asır, şiddet rejimini kullandı: Âsi başları kesti, kafalarla kuyular doldurdu. On sekizinci asırda ise, bir adım daha ileri gidilerek hükümet müesseselerinde bazı islâhat yapıldı. Ondokuzuncu asırda, halka inilerek, bizzat cemiyet hayatının bünyesinde, lâkin hemen hepsi de şekle bağlı değişmelere, inkılâplara başvuruldu. Yirminci asır, aynı çalışma tarzını tekrarladı. Son iki asırda bir çok yeni müesseseler ve mektepler açıldı. Ancak bu mekteplerde eskinin taklidi yerine moda kelimesiyle ifade olunan yeninin taklidi yer aldı, Avrupa, körü körüne taklit edilmek istendi. Mektepler açıldı; bunlarda yeni ilimler okutuldu. Lâkin ilim sevgisi aşılanmadı; âlimin üstünlüğü ve cemaat içindeki önderliği telkin edilmedi. Çünkü ilme gerçekten inanılmadı. İlim, bizim hayatî menfaatlerimiz için vasıta olarak, şekil halinde istismar edilmek istendi; teknik putlaştırıldı. Asrımızın başından bu yana, her sahada olduğu gibi maarifte de garp taklidsiliğinin acısını çekmede olduğumuzu anlayanlar, dâvayı ortaya attılar. Lâkin bu dağınık ve ferdî kalan sezişlerin yanı sıra taklid cereyanı olanca hızıyla yol almakta devam etti.

Zamanımızda ise adeta millî mukaddesatının hizasına yükseltelen tekniğe bağlı değerler en fazla kazanma gücü

millet kültürünü azar azar ortadan kaldırmaktadır. Yürütücülerin güttüğü maarif dâvası sadece teknik dâvasıdır. Bütün mektepler fen mektebi olma yolunda, millî mektep de can çekişmemedir. Yabancı dilde öğretim yapan mektepler Türk çocuğu için ideal mektep oluyor. Bu hal yakın bir gelecekte milliyet ve kültür dâvasının mezarı başında ağlayacağımızı haber vermektedir.

Hakikat şu ki, millet bünyesinde inkılâplar mektepte başlar ve her milletin, kendine özel olan mektebi vardır. Millî mektep, zihniyet ve örflerile, metodları ve müfredatı, terbiye prensipleri ve psikolojik temellerile, hattâ binasının yapı tarzıyla kendini başka milletlerinkinden ayırır. Bizde vaktiyle medrese millî mektepti. Lâkin milletin ruhu ve içtimâî inkişafını takip edememiş ve cihanın fikir ve irfan hayatıyla bağlarını çoktan koparmış olduğundan, olduğu yerde enkaz halinde yıkıldı, çöktü. Zira evrim prensibine, hem de ruh sahasında karşı koyan bir zihniyetin yıkılması, tarihî ve ilmî bir zaruretti. Öbür taraftan, batıda tekâmül eden insan düşüncesinin seyrini biz kendi âlemimizde devam ettiremediğimizden, açılan yeni mektep, hakikat aşkının mâbedi olmadı. Parça parça bilme hevesi, evrensel ve ilâhî hakikat aşkının yerini tutamazdı. Hakka götüren yol diye kendini hakikata adamak, gerçek mektebin yoludur. Hakikat aşkına sahip insanlar, cemiyetin içinde çoğalmadıkça, hakikat aşkı cemiyet içinde en yüksek ve muhterem yeri tutmadıkça ve hakikatın ihtirası cemaat içerisinde bir umumî cereyan, büyük bir hareket haline gelmedikçe, millî mektep gerçekten var olmayacaktır. Hakikat karşısında duyulması istenen bu aşkın, bu ihtiraslı akımın temeli dinîdir, ilâhîdir. Doğuda, İslâmın sahipleri, bugün bu hakikat aşkından uzak, böyle bir anlayışla sevgiden mahrum bulunuyorlar. Kendilerini sadece bir takım dinî örflerin teknikçisi sayan bu zümre, gerçek dinî vazifelerini yapmamaktadır.

Onların bu yetersizlikleri devam ettikçe, daha doğrusu asırlardan beri İslâm dünyasını uyutan sözde din adamları yerlerini, herşeyden evvel, hakikat ihtirasına sahip, fazilet mücahidi, cemaatin beynine ve kalbine girmiş idealist bir münnevver zümreye terketmedikçe millî mektebi kuracak ruh meydana gelmeyecektir. Ancak, cemiyeti her tarafından kavrayacak, ilimde, sanatta, iktisatta üstad, ahlâkta önder din

adamları zümresi yetişerek cemaatin kalbine hakikat aşkının mukaddes tohumlarını serptikten sonra millî mektebin kapıları açılacaktır. Hareket kuvvetini Kur'ân'dan alacak olan böyle bir zümrenin yetiştirilmesiyle onun, cemaatin ruhuna serpeceği tohumların filizlenip hayat bulması ve cemaatin içinde hakikat aşkına kendini veren kabilelerin harekete geçebilmesi için, her şeyden evvel böyle bir sistemin esaslarını hazırlayacak felsefî görüşün doğması lâzımdır. Her büyük millet, kendi hayatının evrim sırrını ve ebediliğe yönelen hayat yolculuğunun büyük kudretini felsefî sistemden çıkarır. Bugüne kadar İslâmın ve Kur'ân'ın felsefesi yapılmamış olduğu düşünülürse ne kadar gerilerde olduğumuz kolayca anlaşılabacaktır. Felsefî kültür, mektebin temel taşıdır. Eflatun akademisinin kapısında, «geometri bilmeyen buradan giremez» levhası vardı. Yirminci asır mektebinin kapısına, «felsefesi olmayan milletin mektebi olmaz» cümlesini yazmak gerektir. Millî mektebimiz ne medresedir, ne de çeşitli kozmopolit unsurların karışığı olan bugünkü mekteptir. Müslüman Türkün mektebi, maarif, metafizik ve ahlâk prensiplerini Kur'ân'dan alarak Anadolu insanının ruh yapısına serpen ve orada besleyen, insanlığın üç bin yıllık kültür ağacının asrımızdaki yemişlerini toplayacak evrensel bir ruh ve ahlâk cihazı olacaktır.

N. T.

BİRİNCİ BÖLÜM

BEKLENEN GENÇLİK

I

Gençlik, geleceğin tohumudur. Bu tohumun özüne bakarak yarınımızı keşfetmek müşkül olmayacaktır. Her devrin gençliği, kendi enerjisini harcayabildiği âlemde yaşıyor. Eski Mısır'ın gençliği tabiatla çetin mücadelenin sahnesinde, Sümer gençliği tapınakda, Yunan gençliği olimpiyatlarda, Roma gençliği ise Forumda kendi sîmasıyla görülmektedir.

İlk İslâm dünyasının yaşattığı gençlik, insanlığa hayır ve hizmet yarışında iken Cengiz ve Moğol gençlerinin, kestikleri kafalardan kule yapmak hususunda yarışıklarını görüyoruz.

Batı, gençliğini geçen asırda romantizm içinde yaşadı. Hayatın her sahasında, sanatta olduğu kadar siyasette, hukukta, dinde ve ahlâkda kendini gösteren romantizm hareketi, Batının gençliği idi. O gençliğe ihtiyar küremiz her zaman hayrandır. Batının Beethoven, Goethe, Lamartine ve Hugo gibi hiç ölmeyecek çocukları, ruh dünyasında ebedî gençlik aşısı yaptılar; yeryüzüne ümit, aşk ve iman ışıklarını serptiler.

Ashab devri, İslâmın ilk genç devridir. Osmanlılar, asırlarca yaşlanarak kocamış olan bu aşk ve imân ağacına yeniden gençlik aşısı yaptılar. Yavuz Selim sanki Hattâb'ın oğlu Ömer'in tekrarlanan gençliğidir.

Her devrin gençliği başka bir gurur ile yaşamıştır. Gurur, yani içten gelen büyülenme, devrin değer hü-

kümlelerinden gıdalanarak şekil kazanır, konusunu cemiyette bulur, genç ruhlarda bu konuya bağlı ateşli bir inanç halini alır. Bu inanç hayati enerji ile yüklü gencin hareketlerinin kaynağı olur. İmanın içselliği ve derinliği nisbetinde gençlik değerlidir, verimlidir, takdirlere lâyıktır. Her cemiyet, kendi gençliğinin çehresinde değer kazanır. Milletin hayatı içinde bütün gençliğinin varlığı barınmaktadır. Tarihin satırları altında her devrin gençliğinin çehresi seziliyor.

Barbar kiralının kendisi için hazırlattığı ateşte kendi yaktığı kolunu krala göstererek, «Roma'da benim gibi üçyüz kahraman var» diye haykıran Müçyüs, gelecekteki Roma gençliğinin örneği oldu.

Termopil'de İran ordusu tarafından çevrilen İspartalı Leonidas'ın, ölümden kurtarmak için bir mektup bahanesiyle memleketlerine göndermek istediği kardeşler, «biz buraya vatan için ölmeye geldik» diye krallarının bu teklifini reddederken, Yunan gençliğini temsil ediyorlardı.

Fransa ihtilâlinde, belki de mahiyetine hakkıyla vakıf olmadıkları bir dâvanın vecdine tutularak her doğan günün ışığına kurban veren ihtilâlciler gençlerin ruhunu Marseyyezde dinliyoruz.

Rabbinin sevgisiyle çarmıhta can veren Mesih de bir delikanlıydı. İnsanlığın kalbini, her güneşin ışığında ve her gecenin sessizliğinde sönmeyecek olan ebedî merhamet aşısı ile gençleştirdi.

İslâmın ilk cihadı olan Bedr'in sevgisiyle harekete geçerek Medine dışında düşmanı karşılamakta ısrar eden ilk İslâm gençleri Uhud'da can verirlerken sekiz yüz yıl sonra üzerlerine lâv gibi ateş akıtan Bizans'ın surlarına tırmanmak için, «bugün şehitlik sırası bizimdir» diye şehitliği paylaşamayan Fatih askerlerinin gençliği oldular.

Mecnun da delikanlı idi. Kendisini çölde vahşi hayvanlarla sohbet halinde bulan Leylâ'nın kavuşma tekli-

fine karşı, «git! ben Leylâ'yı değil, Leylâ'nın hayâlini arıyorum» derken, o, her sevda çağının kendinden aşî aldığı bu yeryüzünde aşkın âşıkı olmuştu.

Anadolu'da devlet kuran müslüman Türkün simasını, Alpaslan'ın yaşama aşkını Allah sevdasıyla birleştirerek kendinden rahmet ve sevgi taşıyan gençliğinde görüyoruz. Bu sîma, asırların arasında olgunlaşarak Osman'ın adalet ahlâkıyla Murad'ın şehadet sevdasında kemâlini buldu. Onyedinci asra kadar bu muhteşem şahsiyet olgunlaşmasına bütün insanlığın hayranlığı çevrildi.

Dünyanın en heybetli gençliğini hayata çıkarmıştık. Ancak, erginlik çağından sonra ihtiyarlayan her canlı varlık gibi, milletimizin tarihi de o muhteşem gençlik devrini aşarak yorgunluk çağını tanıdı. Onyedinci asırdan asrımızın eşiğine kadar geçen üç asır içinde, bu harikulâde şahsiyetin çözüldüğünü görüyoruz. Üç asırlık yıkım asrımıza, imânı riya ile bulanmış, iktidarı menfaatına esir, hezimet halinde bir millî varlığı miras bıraktı. Ona yeni bir gençlik aşısı yapmak lâzım geliyordu. Asrımızın başında millî hayatımızda böyle bir hamlenin hazırlıkları yapılmaya başladı. Lâkin bu gayret, başladığı yerde bitti. Bazen bozgunla biten bir harbin yıkamadığı ruhları, zafer uyuşturuyor ve bir nesli kendinden geçirtebiliyor. Kurtuluş harbinden önceki devirde, vatan parçası diye Yemen çöllerine koşan bir gençlik vardı. Zaferden sonraki gençlik için Anadolu'da hizmet teklifi, çoğu kere sürgüne gönderilmek mânasına geldi. Asrın başından beri üç defa hamle yapmak isteyen gençliğin, üçünde de yıkıldığı görüldü. Her defasında yıkılışımızın sebebi, benliğimizden kaçarak, Batı'nın taklitçiliğine sığınma sevdamızdır.

İlk yıkım Servet-i Fünun'un temsil ettiği cılız, cesaretsiz, imânsız ve bitik bir gençliği hayata çıkardı. «Mâî ve Siyah» romanındaki Ahmet Cemil'in hasta varlığı, bir

imân buhranının kurbanıdır. Onda artık ne Bedr'in aslanlarında, ne de Alpaslan'ın âleme rahmet taşıran ruhundan bir damla kalmıştır. Bu nesil, kendini inkâr ederek Batı'ya çevrilmek isterken, materyalizmin ve pozitivizmin çorak zemininde kendi kurbanlarını verdi. Yokluğuna inanmak için kendini zorlayan varlık, kendinden hakikate doğru yürümek kudretsizliğini duyunca, bizzat kendinin inkârında kurtuluşunu aradı. Fikret'in, tablosunu çizdiği yeis ve hüsrân karanlığı içinde yetişen Baha Tevfik ve Ahmet Nebil gibi genç düşünürler, maddenin kendi kendisine yeterli oluşuna inanmak için zekâlarını zorlarken, Beşir Fuad genç yaşında intihar etti. Bu zavallılar, aklın tıkandığı bir çıkmazda buhrân içinde yaşamayı, hakikatler semasında uçmaya tercih eden, iradesinin iktidarı tükenmiş bir gençliğin bedbaht önderleri oldular.

İstiklâl Savaşı'ndan sonra cesur ve taşkın, yeni ümitlerle canlanmış bir gençliğin doğuşunu karşıladık. Lâkin yeni doğuş, imânın değil, sadece kaba kuvvetin canlanması oldu. İmân, üçyüz yıldan beri kuvvetini kaybetmişti. Din, cemiyet için kuvvet kaynağı olmaktan çıkmış, yerine hurafelerden ibaret bir iskelet bırakmıştı. Yeni nesil bu iskeletten hayat alamazdı. Ve böyle olduğu için, sadece kendi zaferine inandıran kuvvetin arkasından koştu. Lâkin kudret iradesi ilâhî, hatta sadece ruhî bir kuvvete bağlanmadığından az zamanda kendi kendisini kutsallaştıran hoyratlığa büründü. Kendi kuvvetine bağlanan gururu ile iddialı nesil, bütün değer hükümlerini çiğnedikten sonra, sanki bir putperestin sarhoşluğu ile ruhları ve değerler dünyasını alt-üst etmeğe başladı. Kardeşlerini «ezecek, çiğneyecek, leşlerini yere sereceklerini» ilân edenler, işte bu ikinci yıkılışın kurbanlarıdır.

Üçüncü ve son yıkım, evvelkilerin zorunlu sonucu halinde ve onlardan daha müthiş, daha acıklı oldu. Bunda kudret iradesi ve onun yarattığı gurur yokolarak onların

yerinde existentialisme'in tatbikatı diye Batı'dan alınan, fizyolojik iştihaların hakimiyetine teslim edici bir nevi hayat realizmi göze çarpıyor. Batı'dan gelen, bu insanlığın ilkel haline dönüş merakı, bedenin isteklerine teslim oluştta samimiyetini arayan gençliğin kolaylıkla benimseyeceği davranıştı. Kaidelerle yaşamının sıkıntı ve ıztıraplarından bunalan gençlik, bu kaideleri yaşayanların, artık samimî bir ideal peşinde olmadıklarını, bu yaşayışın onlarda ruh kuvvetini artırmadığını görünce; kendisine ağır yük olan bütün kaideleri varlığından fırlatarak attı. İlâhî kaideleri yaşatanların yakın geçmişteki samimiyetsizlikleri, bu yeni nesilde onlara karşı kin ile küçümseyiş duygularının doğmasına sebep oldu. Dünyamızı çepeçevre bir ahtapot gibi saran yahudi mason elleri ile demokrasi ismine bağlanan bir kaidesizlik savaşı başladı. Yukarıdan gelecek otoritelerin törpülenmesi neticesinde ihtiyar kürenin üstünde tek dikili ağacı bırakılmayan mukaddesat bağları ve kutsal kaideler yıkılırken, aynı zemin üzerinde bir iktisadî düzen ile birleşen yeni maddecilik cereyanı, yani komünizm, evvelkinin yanı sıra hayat sahasında süratle yol almaktadır. Hem onun maddeciliğinde barınan karanlık boşluğu gözlerden saklıyacak iddiaları var. Hâlâ Abdülhamid devrinin artığı malikâneler ve alinteriyle kazanılmamış miraslar hayat sahnesinde iken yolumuzu yeni yeni kâşaneler tıkıyor ve yalnız iratlarıyla hayata hükmeden saltanat sahipleri, yeni devletliler her adımda önümüze çıkıyorlar. Bunun karşısında iddialarını çalışma dâvası yönünden ileri süren komünizmin, asıl ruh düşmanlığı adına hak ile akli baltalıyan sahte maneviyatçıların şahsında mukaddes inançlara saldırıyorlar.

Meşrutiyet nesli, üç asır önce kaybedilen ilham ile yaratıcılığın metafizik semalarından aklın dar sınırlarına inmişti.

Ondaki düşüşün sebebini anlamayanlar, ikinci yıkılış devrimizde nesli akıldan da sıyrarak duyuların hizasına indirdiler. Son yıkıma uğrayan nesil, bütün ruhi değerlerden sıyrılarak etlerle sinirlerin hükümdarlığını kolayca kabullendi. Eski taassuba denk bir madde taassubu meydana çıktı. İşin en fenası, bugünkü taassubun karşısına dikilenler, ilk yıkılış devrinin ölü kaidecileridir. Bunlar, onyedinci yüzyıldan başlayarak bizi yirminci asrın eşiğine yarı ölü teslim eden üç asırlık yıkılışın taassup zihniyetinden asrın derdine deva çıkarmak iddiasındadırlar. Bunların tedavi usulleri, derdimize deva getirmek şöyle dursun, bilâkis hastalığı şiddetlendirmekte ve karşı tarafın uçuruma doğru yürüyüşünü hızlandırmaktadır. Bunların, geçen üç asırlık yaraları bağrımızda tekrar tekrar kanatmaktan başka rolü olmayacaktır. Kendilerinde ne gerçek bir din anlayışı, ne felsefe, ne ilim, ne de sevgi var. Kin ile çevrildikleri bir cemaatı asırların gerisine götürmek için çabalıyorlar. Sözde dinî neşriyat ve çalışmalarla İslâmı yeniden canlandırmayı hedef tutan bir cereyanın önderleri ise istismarcılar, menfaatçı ve cahil kimselelerdir. Sahtekâr mürşitlerin bütün hareketleri, bu hallerinin açık delili olduğu halde bunlar, ellerindeki taassup vesikasıyla daha uzun zaman bu cemaatı aldatabileceklerdir. Asırların katılaştırdığı bataklığa girerek asrımızın ağır gövdesini yürütmeğe çalışmanın beyhude olduğunu bunlar aslâ anlıyamazlar. Şahsi menfaatlerle ve zavallı cemaatı sömürme emelleriyle birleşen cahilliğin kurtarıcı kuvvetini düşünmek bile saçmadır.

II

Hakka götüren yolda yürürken uğradığı muvaffakiyetsizlikler, son neslin yollarını şaşırttı. Şüphe yok ki ümitsizlik, imansızlığa götürür. Kendine güvensizlik, kuvvete teslim eder. İradenin gevşemesi kaderci yapar. Böyle çeşitli zaafıların ve gençliğin ruh kuvvetlerini karşılayan

engellerin gittikçe çoğalması, ne bahasına olursa olsun muvaffakiyete söz vermiş olanlarda zarurî olarak yol değiştirmeler doğurdu. Evvelki yollar Hakka götürüyordu; lâkin engeller aşılmıyordu. Bu yüzden gerilediler ve gerilerden sapacak yer bularak kendilerine başka yollar açmağa çalıştılar. Lâkin bir çoğu önceden açılmış bulunan bu yollar, Hakkın düşmanı olan kuvvetler tarafından açılmıştı. Onların dâvasına götürücü yollardı. Hak yolculuğuna çıkan nesil, bu yoldan da gayeye ulaşılır ümit ve vehmile harekete geçerek şuurunu uyuşturan heyecanlarıyla bu yollarda yürüdü. Zira yürümek, durmaktan iyi idi. Bir çoğu Hak düşmanı kuvvetlerin gayesine ulaştıran bu yollar, şimdi onları bir uçurumun kenarına götürüyor. Gaye, muvaffakiyet emelleri arasında kaybolmaktadır. Nesli uçuruma doğru götüren bu yolları birer birer gözden geçirelim :

I — İlk işaretle harekete geçerken yaptıkları ahlâk yeminini az zamanda unutup siyaset ve tedbir yolunu tuttular. Bir kısmı doğrudan doğruya siyasete atılarak orada ruhunu kurban verdi, verirken de «dâva için» dedi. Bir kısmı da siyaseti, fikrî ve içtimaî çalışmalarına soktu. Fikirlerin müdafaasını yapacak olan gençlik kuruluşları, politika yuvaları haline geldi. Buralarda siyasî boğuşmalar yapıldı. Kendilerini ruhen ve milliyetçi bilen teşekküller bile politika oyunlarının muvaffakiyet sahnesi oldu. Bu yolda bir müddet yürüyüp ilerleyen zümrelerin kafasında ahlâk muvaffakiyetsizliğın, siyaset muvaffakiyetin yolu olarak tanındı. Siyasette ona hizmet moda oldu. Farkında olmadan ahlâk öylesine yere vuruldu ki, ahlâk telkin edicilerin bile ahlâksızlığına hörmet duyuluyor. Bugün neslin gözünde siyaset en büyük değeri taşımaktadır, kurtuluşun sanki tek yolu odur. Çünkü muvaffakiyete onunla ulaşılır. Ahlâk, sonradan onun üzerine sürülebilen bir cilâdır. Bugün din yolu bile muvaffa-

kiyete götürücü bir siyaset yolu olmuştur. Ahlâka her sahada vedâ edilmiştir.

II — Yaratıcılığın yerini taklitçiliğin tutmuş olması, bu hatalı yol, son üç asırlık devrimlerimizin verimsizliği ile nihayetlendi : Üçyüz yıldanberi bizi olduğumuz yerde bocalattı ve daima geriletti. Biz İslâm ruhunun gerçek sahibi ve varisi iken kıt'alara medeniyet ulaştıran bir millettik. Arap taklitçiliği yaratıcı şuuru gölgelediği devirlerde ululuğumuzu kaybettik. Geçen asırdan beri sahneye çıkan yeni taklit rüzgârı sırasile bizi Fransız, Alman, Amerikan modalarına tâbi kıldıktan sonra, ruh ve kültür buhranı iradesiz varlığımızı bir yandan Japon kıyılarına, öbür taraftan Çin ve Sılav dâvası olan anarşist bir sistemden gıdalanmaya kadar götürdü. Bazılarına göre Marx'ı okumayanın cemiyet meselelerinde söz hakkı yoktur. Çoğunluğa göre ise her fikir ve hareketin doğruluğunun delili dışardadır; değerlerin ve hakikatların bütün delilleri, bütün belgeleri Batı'da bulunmaktadır. Bir fikir ileri sürüyorsunuz; lâkin acaba Almanlar da öyle mi düşünüyor? Bir iş yapacaksınız; acaba Amerikalılar da öyle mi yapıyorlar? Aşağılık karmaşısından gıdalanan bu taklit içgüdü, zehirleyici bir parazit gibi bütün hür düşüncüyü ve bahtiyar iradeyi bizde boğmuş bulunuyor.

Vaktiyle karakaplı kitap hükümlerimizin tek selâhiyetli sözcüsü idi. Modern Amerikan neşriyatı veya o memleketin müesseseleri bugün aynı işi yapmaktadır.

III — Daha evvelki nesillerin yersiz ve kolay harca-yıp tükettiği iman ve ümidi bırakarak kendi zaafılarını kabul ettiler. Taklidi doğuran aşağılık karmaşısı, ona hak verdimen için hasta ruhların her nefesinde, «biz şöyleyiz, biz böyleyiz; bizde ne var ki? Biz zaten adam olmayız» dedirtti ve bundan bir yükseliş hamlesi de çıkartamadı. Varlığımızı sıfıra irca eden bu kahredici davranış insana verilen kıymet cevherini ayaklar altına aldı, Kur'

an'ın Allah'tan emanet diye getirdiği kalb ile yükseltilen insan, Batı'lı sosyoloji mektebinin gözünde sürü seviyesine indi; modern Amerika'nın hayat anlayışı içinde eşyadan farksız hale geldi. Anadolu'nun okuyan çocukları da sırasile bu görüşleri taklit ettiler. Onun köylerinde insanlığı tanınmamış sürü halinde insanlar yaşatılırken, şehirlerinde eşyaya pek benzeyen ve hem de yirminci asrın lüks eşyalarına esir olan insanlar barınıyor.

IV — Hayat mücadelesinde olduğu gibi fikir mücadelesinde de düşmana karşı koyarken düşmanın silâhlarını kullandılar. Ruh ve dâva cephesinde düşmanlarla aynı silâhları kullanmanın düşman ruhuna minnettarlık olduğunu bilmediler. Düşmanın başvurduğu vasıtalarla anlaşmanın sonunda düşman ruhuna teslim oluşun gerçekleşeceğini düşünmediler. Yabancı vasıtaları kullanarak şahsiyet yapılamazdı. Yirminci asrın bütün lüks ve kazanç hırsları ile İslâmı beraber yaşatmak istediler; büyük sermaye sistemi ile milliyetçiliğin yanyana yürüyebileceğini sandılar; komünistlere karşı yine onların mücadele usûl ve vasıtalarıyla döğüşmeği denediler. Ruhı yükseltmek için maddenin bütün barbar kuvvetlerini harekete geçirdiler. Hepsinde hezimete uğradılar; hepsinde kullanılan vasıtalar bizzat kendi tabiî gayelerine giden yolu açtı. Lüks ve kazanç hırısı, insanlığın ruhunu kemiren büyük sermaye saltanatı, anarşist ve maddeci kuvvetler ilerledi durdu.

V — Kendi iradesini kendi elile çürüten nesillerde kurtarıcı bir şef ihtiyacı kendini gösterdi. «Bizi sürükleyecek bir şef yok. Her şey var; millette kuvvet, cesaret, kabiliyet, hepsi, hepsi var. Ancak sürükleyici bir şef yok» formülü, tam anlayışsızlıkla felç getiren iradesizliğin muhteşem terkihi oldu. Herşey tamammış da bir önder, bir şef eksikmiş! Bu milletin başına büyük bir şef geçince neler yapmazmış. Bu tılsımlı şef tedavisi, bütün başları

yukarıya ve kendi üstlerine çevirdi. Şef demek, millet kervanını çeken siyasî şef demektir. O halde siyaset sahasında başa geçecek bir şef bize yetiyormuş. Bir başla herşey olurmuş. Ne acı safderunluk hülyası. Eğer herbirimiz bir âlem isek her birimizin ayrı bir başa ihtiyacı var demektir. Kendini yetiştirmeden şefini arayan nesil ekilmeden sulanan fidana benzese gerek. Alıcı kabiliyetle yüklü olup da görebilen göz için üstümüzde ve etrafımızda şef çoktur. Sonsuz âlemlerle dolu kâinatımızda ancak ümitsizler barınacak yer bulamaz. Böyle büyük bir tarih ve milletin çocuğu iradesine önder bulamasın. Bu hal, ümitsizliğin en karanlık kuyusuna battığımızı göstermektedir. Kendisine şef ve önder arayan müslüman Türk çocuğu, eğer kendinde irade kuvveti varsa, onu tarihte ve toprağının altında bulacaktır. Ancak Kur'ân'daki sonsuzluğu görmeyen, ummandaki benliğini tanımayan şaşkın hasta, şefini nerede bulsun? Ağlarsa da inlerse de haklıdır. Yokluk onun kendindedir. İradesini felce uğratan kendindeki zehirdir. Şefleri büyük sürünün önünde değil, her birimizin iradesinin ta içinde arayalım. Şefimiz aşkıımızdır. Onu kalbimizde alkışlıyalım. Bütün bir ömür dövülen kalb, en büyük ve cesur önderdir.

VI — Çeşitli tarihi sebeblerle iradesi yıpratılan ve kendine güven gücünü kaybeden son nesiller, bir mesuliyetle karşılaştıkları anda determinizme sığınmaktan çekinmiyorlar ve böylelikle kendilerini kurtardıklarını zannediyorlar. Zaaflarını her hatırlatmada «ne yapalım, bize yol göstermediler; bize ışık tutmadılar. Bizim kabahatimiz yok. Suç bizim değildir» diyorlar. Ateşe atılıp da yanarken «ne yapayım, ateş yaktı, benim kabahatim yok ki», dercesine kendi hareketlerini kendilerinden ayırarak kadere irca ve teslim etmek suretile kendilerini inkâr eden, yok sayan bu masumlara acımamak elden gelmiyor. Ancak, kendi yüklerini yüklenmekten korkan bu mesuliyet

kaçakları bilsinler ki, kendi adlariyle damgalanan bu kader yükü ergeç kendilerini mesul edecek, mesuliyet de hürriyet gibi verilen şey değil, alınan bir şeydir. Başka ellerin kendine hazırladığı kaderden insan bizzat kendi mesuldür. Kendi hareketlerimizle dünyaya gelmiyoruz. Lâkin kendi hareketlerimizle ölüyoruz. Dünyaya gelişimiz bizi mesul ve mahkûm ediyor.

VII — Vazifeye karşı koyulan hürriyet tepkisi, asrımızın hoyratlığıdır. Hür oluşları bahanesile yer yer mecburiyetleri inkâr eden genç zümreler, kutsal ödevleri birer birer çiğnediler. Bütün ödevlerin başında gelen itaat ödevi, eski bir put gibi tekme ile devrildi. Sonra onun çevrildiği konulara sıra gelince, her adımda onlardan birini devirmek vazife sayıldı. Mihrab mümine emredemez oldu. Vicdanın sonsuzluğa götüren yolu şaşırtıldı. Yukarıdan gelen işaretler, yerini hayvanî hırslarla bedenın isteklerine bıraktılar. Kendi içimizden kaynakarak gelen bu hayat hamlesi, hürriyetimizin kaynağı sayıldı. İster ferdî, ister içtimâî olsun, hırslarımızla bedenimizin isteklerinin bizi esir ettikleri düşünülmedi. Bizde sonsuzluğa açılan kalbin kapısı gerçek hürriyete açıldığı halde bu kapı kapatıldı. Şüphesiz ki bedeniyle çok isteyen insan ödevler yüklenmez; onun sırtı zayıftır. Hayat hamlesi onda ödevlere eğilen merhamet olacak yerde, istekleri çağıran hasta bir kibirdir.

Bugün artık kutsallaştırdığı uzvî yapının sakat sinirleriyle kıvranan nesli tedavi için, tam hastalığın bulunduğu yerden işe başlamak lâzım geliyor. Uzviyetten ilme, ilimden felsefeye, felsefeden sanata ve ahlâka ve nihayet dine yükselmemiz lâzımdır. Böyle adım adım yürüyüş, hasta, hem de şaşkın bir nesli Allah'a götüren yolda yeniden canlandırabilir. Bu iş bir maarif işidir ve bir neslin kurtuluşunu ancak maarifinin yükselmesinde aramak lâzımdır.

MİLLET MAARİFİ

Millet ruhunu yapan maariftir. Maarifin düşmesi millet ruhunu yerlere serer. Maarife değer vermeyiş millet ruhunun yıkılışını hazırlar. Maarif hangi yönde yürürse millet ruhu da onun arkasından gider. Şu halde millet, maarifi demektir.

Fertte olduğu gibi millet vücudunda da iki unsur birleşmiş bulunur. Biri verâsetle ecdattan getirdiği, öbürü maarifle getirdiği eğitimidir. Ecdadın verâseti tarih şuuru içinde saklıdır. Eğitim ise maarifin hizmetidir. Bizde ecdad ruhunu yaşatıcı tarih şuurunu besleyen ve canlı tutan maarif olduğu gibi, onu yıkan ve çürüten de yine maariftir. İlk çağda tanrıların eğitimine dayanan maarif Yunan'dan bu yana homosapiens tipini yaşatmaktaydı. Orta çağ Hristiyan idealizmini Aristoculukla ifadelendirdikten sonra Rönesans da Batı'nın yeni maarif dâvası meydana çıktı. Bizde ise, üç asır önce ictihad kapısını kapayan ellerin tüyler ürpertici taassupla çürüttükleri İslâm düşüncesine Aristo'nun mantığını ve kıyas metodunu tatbik etmeleri maarifimizi ruhdan ve realiteden, daha doğrusu insandan ayırdı. Fikir ve irfan hayatımız üçyüz yıl çorak bir çölde bocaladıktan sonra kurtuluş yolunu arayanlar, geçen asrın sonlarından başlayarak kısa aralıklarla hamleler yapıp Batı kültür ve maârifinin kucağına sığındılar. Yeniler, bunaltıcı karanlıktan sıyrılmanın çaresini, her şeyden önce kendi varlığımızdan sıyrılıp uzaklaşmada aradılar. Yüz yıldan fazla zamandır sıra ile Fransız, Al-

man, İngiliz kültür ve maarifine teslim olduktan sonra bu gün Avrupa için bile korkunç yıkım kaynağı olan Amerikan maarifine sığınma cinayetini işlemekten çekinmediler. Bütün insanlık için bir musibet olan bu sonuncusu, fikir ve irfan yolu ile değil, siyaset ve onun dikenli eli olan ticaret yolu ile vatanımıza girmiş bulunuyor. Bu teknik ve ticaret maarifinin şimdiden çürütmediği millî hayat sahası kalmamış gibidir. Bin yıllık şan ve şeref olaylarıyla dolu tarih sahibi bir milletin bu kadar kısa zamanda bütün geleneklerinden ve kendi özel yapısından soyunup sıyrılması dikkatle üzerinde durulmaya değer bir olaydır. Bu, hakikat aşkının kaynağı olan din idealini bayağı bir kazanç ve menfaat realitesi halinde tanıtan din adamlarının ihaneti eseri olmuştur.

Onların ruhsuz ve hayatla alâkası kesilmiş maarif sistemleri, millet içinde millete yabancı asıllardan gelecek Anadolu'nun sevgisini taşımayan sözde münevverlerin saldırısı ile karşılaşınca bütün millet kültürü, gelenekleri ve kaynakları ile birlikte yıkıldı. Milletin kendi unsuru olan büyük halk tabakası da hayatta başarı kazanma gayesini güden ve daha parlak pratik vaadedenden bu yeni pragmatist kültürü kolaylıkla benimsedi. Anadolu'nun ruhuna ve İslâm'ın idealine aykırı olarak ruh ve ahlâk temellerimizi derinlerinden sarsan Amerikan maarifi şimdi bu memlekette yabancı asıldan olanların hummalı gayretleri ile vatana sokulmakta ve yurdun yarı münevverleri tarafından minnetle devşirilmektedir. Büyük halk kütlesi tarafından pratik değeri anlaşılan bu yeni maarif sistemi, ruhçuluk idealine memleketimizde son vererek bu vatani yakın gelecekte kör ve sağır makinenin vatani yapmak azmindedir.

Din okulları ise yine ancak İslâm'ın pratiğine ait kültür verebildiklerinden bu korkunç afeti karşılayacak kudrete sahip değildirler. Onlar da insanı teknik bir unsur

halinde ele alıyor ve ona maddeye ve bedene ait hareketler teklif ediyorlar. Münakaşaları hep bedenler üzerindedir; idealleri bedeni ilgilendiriyor ve her ferdin ancak bedensel davranışlarıyla Allah'a gidebileceğine inanıyorlar. Onlar da pozitivist, onlar da pragmatistdir. Onlar o kadar maddecidirler ki cennetlerinde bile maddi hazların tatminini ararlar. Böylesine madde çirkefi içinde ruh aramak boşuna gayret harcamaktır. Ruhun boğulduğu yerde millet ruhu da can verecektir. Bugünkü maarif fen ve teknik maariftir. Esasen asrın başından bu yana ilk, orta ve yüksek öğretimde ahlâki kültür gerilemekte, onun yerini fen ve teknik kültürü ile doldurmak istenmektedir.

İlkokulda ahlâk eğitimi hemen hemen sıfıra inerek yerine hayat bilgisi veriliyor. Liseler zamanla fen lisesi haline getirilmektedir. Üniversitenin edebiyat fakültesinin seviyesi asrın başındaki idadîlerin seviyesine düşmüştür. Harf inkılâbı yüzlerce yıllık millî kültürle bağları kopardıktan sonra dilin değişmesi üniversite gençliğini orta okul çocuklarının hizasına indirdi. Bugün edebiyatımızı hakkı ile bilen birini bulmak veya böyle birinin yetişmesini beklemek hayâl oluyor. Yine asrın başındaki tarih zevkini canlandırmak imkânsız olduğu gibi, yakın gelecekte bir Ahmed Refik yetişeceğini düşünmek de aşırı bir emeldir. Bunun sebebi dildeki değişme ile beraber manevî kültürü değersiz kılan teknik tahakkümünün yurdumuza saldırısıdır.

Felsefî düşüncenin son derece sönüklüğü ise, bu sebeplerle birlikte felsefenin esaslı kaynağı olan dinin, kültür ocağı olmak şöyle dursun, hür düşünceye bile yer vermemiş olmasındandır.

Memleketimizde edebiyat, tarih ve felsefe konularında asrın başında bir hamle yapılmak isteniyordu. Ancak ruhçu bir milliyetçilik dâvasının realitesi dosdoğru an-

laşılmamıştı. Anadolu'da Turanın felsefesi yapılmaz, Fırat kıyılarında istep edebiyatı yaşayamazdı.

Son devirde Hâmitler, Kemâller ve Âkifler yetişmediği gibi Ahmet Refik ve Ahmet Naimler de yetişemezdi. Halbuki bunlar ilmî tarihte ve felsefede memleketimiz henüz emekleme devrinde iken yetişmişlerdi. Ahmet Refik ilmî tarihçiliğin bizde kapısını açan bir önderdi; Ahmet Naim dinî düşüncede metod gösteren bir örnek olabilirdi. Belki ondan sonra dinden felsefeye geçilecekti. Gelişen olaylar aksini gösterdi. Edebiyatın yerinde sol propaganda âleti bayağı bir vasıta türediği gibi tarih kültürünün yerinde radyonun yayınladığı dünya havadisleri ile artistlerin ve sporcuların hayatını ve teknik keşiflerin sahiplerini tanıtan hafıza testleri yer aldı. Tarihin yani geçmişteki hakikatların sevgisi, baştan aşağı yalan, tezevir ve riyâ yayıcısı olan gazeteleri okuma merakı ile değiştirildi. Esasen ruha çevrilmeyen bayağı neşriyatın çokluğu ve serbestliği, gençlerin gözünü bütün bütün çekek ciddî ve ilmî eserleri okuma imkânlarını bugün pek azaltmıştır. Felsefe ise yerini tamamen siyâsete terketmiş gözüküyor. Sanki bütün hikmet, bütün dünya meseleleri devlet merkezinde halledilmektedir. Büyük şehirlerin sağanaklı hayatında kendi kendilerine kalıp da düşünme fırsatını bulamayan gençler, günün meselelerini hep birlikte siyâset potasına boşaltıp orada tanıma alışkanlığını edindiler. Bu kolaylık, fikrin yerine kaba hareketi getirdi. Eski tefsircilerin yerinde şimdi particinin yırtık yüzü görünüyor. İslâm dünyası Mevlânâ'nın ruhu ile yirminci asırda bir muhteşem felsefe yaratabileceği halde bu yapılmadı. Mevlânâ, kaba beden hareketlerine aktarılıp Şaman'a döndürüldü ve Kur'ân'ın felsefesi Zerdüş'tün pençesiyle ezildi. Aşağı hazlar doğuran ve günlük tecessüsleri doyuran bayağı halk yayınları gazete ve radyolarla beyinlere yüklenirken demokrasinin her ferdi siyâset sah-

nesine çağırın çığırkanı da ruhlarımızda gizlenen hikmet aşkını öldürdü.

Millet kültürünün bu gerileyiş hârikası karşısında millî değerlerin birer birer yıkıldığını görmek şaşılacak şey değildir. Herşeyden önce millet mektebinin hem kendi elimizle yıkılması, gelecekteki nesillerin bize lânet bakışlarının çevrilmesine tek başına yeter bir hâdisedir. «Milletimin istiklâlini kazandım, mektebimin istiklâlin-den vaz geçtim» diye övünmek sade bir vatan katiline yakışırdı. Ruhların yapıcısı olan mektebin istiklâli feda edilirken kapitülâsyonların zehirli yadigârı olan yabancı okullar bu vatanda tüneyen baykuş yuvaları halinde zehirlerini saçtılar. İstiklâl savaşından sonra işledikleri cinayetin farkında olmayacak kadar kör ve sağır beyinler, iktisadî kapitülâsyonların kaldırılmasını kurtuluş sayarak maarifte kapitülâsyonların devamına göz yumdular. Gelişen zaman idarecilere o kadar şuursuzluk getirdi ki evvelki facia yetmiyormuş gibi, bir yanda kifayetsiz din okullarını artırırken, öte yanda batılılaşmak hevesiyle, batı dillerinde öğretim yapan okullar açtılar. Şimdi bütün millet ruhunu gömmek isteğiyle, liselerin hepsini yabancı dilde öğretim yapıcı hâle koymak azmindedirler. Bizde kozmopolit zihniyetin tohumlarını genç ruhlara ilk defa serpen Mekteb-i Sultânî (Galatasaray Lisesi) açıldığı zaman bunun «Batı irfanına açılmış pencere» olduğunu söyleyenler, millet tarihi önünde okul eşiğinde işlenmiş ilk cinayeti alkışladılar. Çizmeli bir Fransızın, Napolyon'un türbesini ziyaretten zevk aldılar. Onlar, daha sonra «Hakkıdır Hakka tapan milletimin istiklâl!» diye inleyen vatan bülbülünü «kör! sağır!» diye taşıyan vatansız kolejlinin bu kahpe saldırısını hazırladıklarını bilemeyecek kadar şuursuzdurlar. Artık bu okullardan kalbini bütün bir ömür koruyabilmekle övünen kahramanlar çıkmayacak, bunlar Alman ve Amerikan piyasa-

larında yüksek maaş kollayan kurnazlara diploma dağıtacaktı. Vaktiyle Yıldırım ve Yavuz tahtı para ile satın almamışlardı. Vatan hamıyeti ve millet kaygısı onların kalbini kılıçları kadar keskin yapmış ve onlar kutsal vatanı çevrildikleri zaman, kalblerinin çarpıntısını kılıçlarının kabzasında dinlemişlerdi. Bugün en küçüğü en büyük yere ulaştıran bir demokrasi içinde halk eğitimi, kalb terbiyesine yönelecek yerde radyoculuk ve otomobil kullanma heveslerini besleyerek insanı makine denen zehirli âletin esaretine sokmaktadır. İnsan, artık başkasının kölesi olmuyor, lâkin insanlık makinenin kölesi olmak için çılgın bir yarışmadadır. Eskinin şiir yazma meraklısı gençlerin yerinde otomobil kullanma hevesleri hüküm sürüyor. Bayram yerlerinde eğlenen henüz gençlik heyecanını yaşamamış çocukların hevesi, ağır bir demir külesine intikâl etmiş bulunuyor. Başları döndüren sürat aracını şimdi genç, yaşlı, kadın, erkek bu medeniyetin bütün şımarıkları, şımarık çocuklar gibi koşturup duruyor ve berbat heveslerini alıyorlar. Hakikatta makina bizden intikam alıyor. Toprakta çıkarılan demir arza musallat olan hırslarımızdan böyle intikam alıyor. Minarelerde insanda Allah'a uzanan ezanlar bile makinanın haykırışı oldu. Makina ile maddenin yani iktisâdî kuvvetin millet ruhuna saldırarak boğdukları bu devirde millet romantizmi geri gelmiyecek; milletimin kuruluşundaki romantik devir bu hayat sahnesi içinde bir daha gözükmeyecektir. Bütün dünyanın ve makina şampiyonlarının malları gözlerimizi boyadığı ve evlerimizin iç aydınlığını onlardan aldığımız müddetçe, millet kanını iktisadî işbölümü kurutuyor demektir. Millet marifi, iktisadî kuvvetin yanında zayıflamakta ve silâhlarını, köklerinden kopup ayrılmış bir cemiyette, gönüllü olarak iktisadî tahakküme terketmektedir. Çünkü millet ruhunun koruyucusu olması gereken üniversite bu ruha sahip de-

ğildir. İlimsiz ve idealsız muhterislerin hepsini çatısı altında toplamaya azimli bir üniversite, hem de millet ruhunun kaynaklarından bir küçük pınar bile almayınca elbette millet gençliğinin kalbine harabe olacaktı. Üniversite gençliğinin ayaklanmaları, onları yetiştirenlerin dile gelen günahlarıdır. Biz bite, tahta kurusuna kızmasını biliyoruz, onları getiren pis vücuttan iğrenmesini bilmiyoruz.

İlkokulundan üniversitesine kadar millet mektebini yıkan bir ülkede millî ruhtan ne eser kalabilir? Millet kendini nerede arayıp bulabilir? Milliyetçilik, milletin tarihine gömülü hayat kaynaklarında aranmalıdır. O, dilde ve dinde, sanatta ve devlette bulunur. Dügünlere, şarkılara ve çocukların oyunlarına varıncaya kadar milletin örfleriyle âdetlerinde yaşar. Bunların hepsi terkedilince millet varlığı bir vehim, milliyetçilik bir sahte vesika halini alır. Yine bunların hepsi mektepte yapılır ve mekteple yıkılır.

Güzel dilimizi vaktiyle Divan Edebiyatının nesircileri kurutuyordu; şimdi onu Dil Kurumu boğazlamaktadır. Milletin kurumu olan bir içtimai varlığa ferdî arzular saldırınca o nasıl can çekişmesin! Geleneksel dilin asırlık mukavemeti kırıldıktan sonra dilimizin kendi müdafaa kalesi yıkılmış demektir. Nitekim «Osmanlıca» diye asırlar içerisinde gelişen Türk dili hançerlendikten sonra Batılı kelimeler dilimize kolayca akın etmeye başladı. Gün geçtikçe ifademizin güzellikleri ortadan kalkmaktadır. Batılı kelimelerin hücumu ile renk renk maskeyle örtülmüş yüze benzetilen dilimiz, korkarım ki bu gidişle birgün, Türk'ün ruhu ve Türk dilinin esasları ile anlaşılması imkânsız hâle gelecek ve sonunda Türk dili diye bir millet dilinin varlığı tanınmayacaktır.

Dinin de bir içtimai kurum olduğunu unutmamalıyız. Ancak bu anlayışla İslâm dininin, milletimizin ruh ve

ahlâk kaynağı olduğunu anlamakta güçlük çekilmez. Ona karşı açılan mücâdele, millet varlığına çevrilmiş silâhtır. Yapılacak iş, İslâmın gerçek anlayışını elde etmektir. Münakaşalarımız bu zemin üzerinde yapılsa ancak değer ve mânâ taşıyabilir.

Sanat alanında da millet varlığımızı yaşatacak bir akım göze çarpmıyor. Sinan'ın ve Yunus'un, Kemâl'in ve Âkif'in arkasından giden tek deha, yetişmiyor. Yeni edebiyat solda sadece propaganda vesikacılığı iken sağ cephe bütün bütün arık ve ruhsuz yaşıyor. «Memleket hikâyeleri»ni Sabahattin Ali'den başka tâkib eden, Ömer Seyfettin'in kahramanlar serisini «Küçük Ağa»dan başka selâmlıyan olmadı. Bu, gönüllere hüznü veren bir talihsizliktir. Millî sahne ve millî sinema denen temsil sanatları ise sahip olduğumuz ruh ve zevk seviyesinin çok düşük şahitleridir. Bunlar psikoloji, estetik ve ahlâk bakımlarından iptidâî bir cemiyetin değerlerinin hizasından yukarı çıkamadılar. Anıt ve mimârî yapısı bakımından, gelecek nesiller sevgisine bugünden hatıra diye bir taş parçasını bırakmasını bilmeyen inkılâbın çocukları, çevrelerinde millet ruhunu görüp onunla yaşamak zevkini kaybetmiş, yarın kendi milletine mezar olsun diye, dağlarda ve şehirlerin büyük caddelerinde bile Bizans âbidelerinin enkâzına bekçilik yapıyorlar.

Bir milletin devlet bünyesi de mazisindeki geleneksel devletin yapısını teşkil eden esasları taşımalıdır. Yoksa kendinin olmaz ve yıkılmaya mahkûmdur. İslâm'ın sosyal esaslarına bağlı, otoriteli ve şahsî mesuliyet temeline dayalı devlet bizim geleneksel devletimizdi. Bunlar Türk devletinin karakterleridir. Devlet idealimizi Amerika'dan değil, Alpaslan'ın, Fatih'in ve Yavuz'un devlet anlayışından almamız lâzımdır. Zamanın evrimiyle devrin şartları içinde benimsenmesi zorunlu olan sadece şekildir. Devrimizden devletin yalnız şeklini almalıyız. Dev-

letin ruh ve zihniyeti bütünüyle bizim kendi mâzimizden alınacaktır. Ancak böylelikle büyük devlet olacağız. Garbı taklitte ne kadar ilerlersek o kadar batağa saplanır ve daima da küçülürüz. Bütün kıvılcıklar boşuna; bunsuz inkılaplar bizi budamaktan başka şeye yaramıyacaktır.

Dinde ve dilde, sanatta ve devlette büyük millet varlığımızın sönük bir hayal haline gelerek bize vedâ ettiği bir devrin yetimliyiz. Onu yok olmaktan kurtaracak olan yine millet maarifidir. Kendimiz için yepyeni bir maarif sistemi kurarak işe başlamak zorundayız. Bu maarifin ilk okulundan üniversitesine kadar bütün basamaklarında bin yıllık millet irâdesiyle bindörtüyük yıllık millet karakteri yaşatılırsa bizim olacaktır. Bugünkü mektebin dışında barınan yıkıcı kuvvetler onun kurucu gücünün kat kat üstündedirler. Gazete, radyo, çeşitli dernek çalışmaları, kontrolsüz ve boğucu neşriyat, sinema, batının zehirli akımları, fitne temeline dayanan particilik, lüksün ve tekniğin pençesine takılı sayısız ve sınırsız hırslar millet mektebi kurmaya ve bir millet maarifi yaşatmaya engeldirler. Millet ruhunun sevgisiyle aramızda bunlar pus kurmuş, varlığımıza saldırıyorlar ve adım adım millet maarifini kendi emirleri altına alıyorlar. Bugünkü maarif kaba tekniğin peşinde, batının zehirli akımına kapılarını açmış, Yahudiliğin oltası bir demokrasi anlayışının kurbanı zavallı bir kurumdur. Topluma verecek hiçbir şeysi kalmamıştır. Aksine olarak o, toplumda kendini yenen ne varsa hepsine boyun eğmiş bulunuyor. Onun, toplumu arkasından sürükleyecek kendine özel irâdesi yoktur. Esasen mektebe herşey girmiştir, toplum hayatında ne varsa herşey. Sinema, spor, esnaf çalışmaları, aile hevesleri, iffet düşmanlığı, parti propagandacılığı, piyasa şarkıcılığı, eğlence partileri, rozetçilik, daha neler ve neler.. okuyan nesil ise okula üstün tuttuğu her zehirli vasıtayı onun kutsal duvarlarından içeriye sokmuş ve okulun kutsallı-

ğını çiğnemiştir artık. Yarışma, boykot, anarşi, isyan, bütün bunlar yıkılan Yeniçeri ocağından çıkarak okulun kutsal sınırlarından içeriye sızmış bulunuyor. Bu nesli zehirleyen, anarşi ve asaletsizlikle birleşmiş berbat bir demokrasi ve hürriyet salgını ile insandaki hırslarla kinlerin ve menfaat emellerinin, hasetlerin ve çeşitli ahlâk sefaletlerinin yayıcısı olan gazeteler, kontrolsuz ve hasta neşriyat. Bunlar mektebin hâkimiyetini kırarak ona tahakküm edici hâle geleli millet mektebi çökmüş, yıkılmış ve bir diploma dağıtma bürosu hâlini almıştır. Onun tekrar canlanarak millet maarifinin hayata hâkim olması ve böylece Türk milliyetçiliğinin tarihte olduğu gibi tekrar yüceltilmesi için, mektebi ezen bütün bu kuvvetlerin hâkimiyetine son verilmesi lâzım geliyor. Ne denirse densen, afyon yutanın afyonu elinden almak ne kadar güç olursa olsun, ruhun ve maddenin bütün imkânları ile millet ruhumuzun kurtarılması ve büyük Türklüğün yeniden tarih sahnesine çıkarılması için, bu düşman kuvvetlerin varlığına fiilen son verilmelidir. Bol gelirli istikbâl hazırlayarak değil, bu kuvvetlerin tasallûtundan kurtardığımız vakit, işte o zaman çocuklarımızı ve milletimizi kurtarmış olacağız. Mesele önce bu iradeyi elde etmek, sonra bu işin nasıl yapılacağını hesaplamak meselesidir.

Zamanımızın istiklâl savaşı, bu cepheye açılacak savaştır.

İKİNCİ BÖLÜM

MEKTEP

Biliyoruz ki mektep, öğrenme yeridir. Hayatta her gün yeni şeyler öğrenmedeyiz. Lâkin hayat, hâdiselerinin sahip olduğu çokluk gözü ile ele alındığı zaman, mektep değildir. İsterseniz hayata da mektep deyiniz. Ancak hayat çok gayeli öğretim yapar, mektep ise, tek gayeli öğretim yapar. Hayat hâdiselerinin mânasız, ne sebebi ve ne de hikmeti anlaşılmaz çokluğundan kurtararak zihinleri mânalı ve tatmin verici birliğe ulaştırır. Böylelikle, insan iradesine takip edeceği istikameti gösterir ve birliğe götüren her hareket gibi ruhî sonsuzluğun sevgisine kavuşturur. Bu sebepten denebilir ki mektep, mâbeddir.

Şu halde, zihnin dağıldığı, hayat fırtınasına gömülerek çokluk içinde eridiği yerde mektep yoktur; Birliğin büyük kapısından girmeğe hazırlandığı; hâdiseler karşısında toplanıp kendine geldiği yerde mektep vardır ve mektebin mânası, hikmeti, bizi içerisine serpilerek dağıldığımız hayattan zaman zaman sıyrarak kendimize getirmek, düşünce kudretini kullanmaya zorlamak, büyük yolculuğun haritasını gözlerimizin önüne sermektir. Sınıfta yapılan her çeşit öğretimin, matematikten coğrafyaya, fizikten felsefeye kadar her dersin okutulmasındaki sonuncu hikmet, ilk gayelerin gayesi bundan başka bir şey değildir. Biz, yalnız ilk gayeleri tasavvur edebildiğimizden her dersten pratik ve kendi kendine yeterli gayeler bekliyoruz. Aldanıyoruz; çünkü hayatta hiç bir gaye, sonun-

cuya doğru uzanmadan, kendi başına içinde barınıp kalamıyor. İlkel ve başkalarına uzanmayan gayeleri içinde tıkanıp kalarak zihni genişliğe yükseltemiyen, mahdut gayesinden sonsuzluğa ışık tutamayan bir öğretim, gerçek gayesini bulamamış hatalı ve kötü bir öğretimdir. Böyle bir öğretim, mektep kaçakları ve haylazları yaratır, diploma bezirgânları doğurur, mektep ruh ve disiplinini parçalıyarak mektebi hayatla birleştirir, Amerikan mektepleri hazırlar.

Hayat karşısında mektebin yerini iyi anlamak için şu benzetmelere baş vurabiliriz : Su buharı yoğunlaştığı yerde nasıl yağmur haline geliyorsa, bitkideki hayatî sıvının elemanları biriktiği yerde nasıl meyve olgunlaşıyorsa, şuurun enerjisi biriktiği olaylar üzerinde dikkati nasıl doğuruyorsa, hayatın dalgalar halindeki akışının dar ve derin bir boğazda birleşerek bütüne hâs olan şekil ve hüviyetini kazandığı yerde mektep meydana gelmektedir. Hayatın çokluğuna nazaran mektepte birlik vardır; hayatın gevşekliği, mektepte yerini şiddete bırakmıştır; hayatın kendi kendisinin dışında oluşuna karşılık mektebin vasfı kendi kendine kavuşmaktır, kendini tanımaktır. Hayatta esas olan hâdise yaşamak, mektepte ise tanımaktır : Birincisi dışsallık, ikincisi içsellik ifade eder.

Mektep, öğrenme yeridir, dedik. Öğrenme ne demektir? Nasıl öğrenilir? Öğrenme, her şeyden evvel bir çıraklıktır. Mektep çıraklık yeridir, diyebiliriz ki bir tezgâhtır. O tezgâhta usta yapar, çıraklar tekrarlar. Usta verir, çırak alır. Alınmamış, benimsenmemiş, benliğe mal edilmemiş bir ders, iyi bir ders sayılmaz. Mektepte alınan ders, ya bir tasavvurdur, hayale mal eder; ya bir hünerdir, ele mal edilir; ya bir iradedir, iktidarımıza ilâve edilir; ya da bir aşktır, kalbe doldurulur. Bunlardan biri halinde benliğimize, girmeyip sade hâfızada, şuurun dışına asılı bir küfe yük halinde duran bilgiler verici öğ-

retim, faydasız ve mânasızdır. Mukadderatımızın bilmesini çözmede hiç bir kudreti olmayan böyle bir ders, şuur enerjimizi hâfıza bölgesinde insafsızca harcayarak bizi düşünmeden mahrum bıraktığına göre aynı zamanda zararlıdır da. Bir takım formülleri sadece ezberleten muallim, benliğimizin iktidarından her gün bir parçasını yok etmektedir. İyi üstad, dışımızda yaşananı içimizde hayat yapabilen muallimdir. En iyi muallim, en büyük üstad, şüphesiz ki hayattır. Ancak, ondan ders almasını bilmeyenler için muhtaç olduğumuz muallimler, hayatla benliğimiz arasında kürsü kurmuş olan bize daha yakından ve kendi dilimizle öğretici unsurlardır.

Varlığımıza en yakından hitap eden dil, bize en mahrem muallim, ıztıraptır. «İztırap çekmiyenin hiçbir şey bilmediği» hakikatini aydınlatan hâdiseler, her günkü hâdiselerdir. Öğretimi en kolay şekle koyan Amerikan metodlariyle katledilen muallim mesleği yerine sinemadan radyoya sıçramak kabilse bile, dersin, mektebin, öğretimin ne olduğunu asla bilmeyen bu genç kalmış, iptidâî zihniyet karşısında ancak ıztırap çekenlerin anlayacağı dille diyebiliriz ki; «gerçek mektepte muallimle talebe, ıztırap çekerek öğretmeğe ve ıztırapla öğrenmeğe muhtaçtırlar.» Ders, bu tadına doyulmaz ıztırabın sahnesidir.

Sinemada sade gözler harekettedir. Gerçek derste ise duyuları kendi emrinde çalıştıran aklın harekette olması lâzımdır. Ve büyük bir ders, ne sade görmenin ve işitmeyenin, ne de sade münasebetler kurmanın ve hükümler yükliyerek mahkûm etmenin eseri olabilir. Büyük bir ders, bir hakikat dersi, diyebiliriz ki gözlerin görmediğini akıl ve idrakin yarattığı manzara içinde seyretmedir. En büyük ders, Levh-i Mahfuz'da görülüp öğrenilendir. İyi bir ders, bir hakikatin öğretilmesi, öğrenenin şuurunu sonsuzluğun ufuklarına kadar götürür; onu yalnız bir şeyin öğrenilmesiyle bırakmaz; sonsuz bilinmeyenlerin huzurunda dinlen-

dirir. Bizim azabımız, ruhumuzdaki darlık, varlığı pek mahdud olan bildiklerimizden ibaret sanmamızdan doğuyor. Var olanlar, tanıdıklarımızdan ibarettir sanıyoruz. Cahilin kalbindeki darlık, anlayışsızın ruhundaki tahammülsüzlük bundan ileri gelmektedir. Cehâlet, kâmatımızı daraltıcıdır. Gerçeği öğrenimse bize bildiklerimizin dışındakı kalan sonsuz varlıkların vücudünü müjdelemektedir. Sonsuz meçhullerin kurtarıcı huzuruna bizi kavuşturmaktadır. Bilmenin, öğrenmenin büyük ve doyulmaz hazzı bundan ileri geliyor.

İç âlemimiz ve dış dünyamız üstadlarla dolu. Hangisini istersek seçmek elimizdedir. Düşünenlerin bir çoğu akıllı üstad olarak tanınmıştır. Onlardan birisi, Filozof Kant diyor ki : «Bana hayret veren iki şey var : Biri başımızın üstündeki yıldızlı gökyüzü, öbürü de içimizdeki vicdan.» Düşünme dediğimiz şey, sanki bu iki âlem karşısında duyduğumuz hayretle başlamıştır. Birincisine duyularımız vasıtalık yaptığı için, varlığının farkında olduk. İkinciye hayretimizin varlığının da farkında oluyoruz, hayret içinde yaşıyor ve ona hayretle dünyaya veda ediyoruz. Şunu da ilâve edeyim ki, Kant düşünce sisteminin sonunda bu birinciye ikinciye, yani aklı vicdana tâbi kılmıştır.

Rousseau'nun üstadı vicdanıdır, kalbidir. Pascal, ilâhî iradeye tâbi olan kalbinden bahsederken dedi ki; «kalbin öyle sebepleri var ki akıl onları asla anlamıyor.» Nietzsche'nin üstadı ihtiras idi. Onlarla baş başa yaşamamanın aşkıyle, onlara duymadan tapınmak için, insanlardan uzaklaşmayı tavsiye etti.

Michel Ange'in üstadı muhteşem hilkat, Cézanne'nın üstadı güneştir. Sinan'ın üstadı, milyonlara secdeyi öğreten ilâhî kubbe, Yunus'un üstadı aşk, Mevlânâ'nın üstadı Muhammed'dir.

Her din ve mezhepten halkın üstadı ise duyularıyla menfaatleri oluyor. Kur'ân, bu en büyük üstad, en büyük sapıklığa sürükleyen duyularla menfaatlerin sefaletinden bizi kurtarmak için gönderildi.

Öğretimin üslûbu, onun sade şekil ve kıyafeti değil, ruhunun kalıbıdır. İyi üslûbla iyi öğretim, fena üslûbla fena öğretim yapılır. Bütün ruh eserleri, aşk eserleri gibi bütün dinî metinler güzeldir. Kur'ân, dünyadaki eserlerin en güzeldir. Büyük bir öğretimde, ilâhî kaynaktan geldiğinde şüphe olmayan ilâhî sadâ duyulur. Bu sadâ, sanat ve ahlâk basamaklarıyla basamaklanarak aslını arayan ilâhî hitaptır, Tûr dağındaki Sevgiliye sunulan sadâdır.

Öğretimin ne olduğunu anladık. Şimdi öğretim meselelerine geçelim. Önce ana mesele :

Neyi öğrenip, neyi öğrenmemeliyiz?

İnsan, her şeyi öğrenmek zorunda mıdır? Her şeyi bilenler, her şeyi bilmek için iştîyak duyanlar bu halleriyle öğrenenler, kendilerinden kaçıp âleme koşanlardır. Kendini bilmek için âlemle kendi benliklerinin temas noktalarına uzanan, bilgilerini burada toplayanlar ise gerçeği bilenlerdir. Bilgilerimizin ilâhtan eşya zerrelere doğru derece derece basamaklanan hakikatler sahnesi olduğunu anlamayıp da gelişi güzel her şeyi öğrenmek isteyen bilgiler hummalı olarak yaşamaya mahkûm bir şaşkındır. İpana'dan en çok puan kazananların, bunların arasından çıkmış olmasına şaşmayalım.

Öğreneceğimiz şeyler, her şeyden evvel şahsiyetimizin özetini teşkil eden âlemle ilgili olmalıdır. Ondan sonra, şahsiyetimizin hayatı için var olması zorunlu bilgileri edinmeliyiz. Lâkin varlığımızın derinlerine yerleştireceğimiz bilgi mutlaka şahsiyetimizin öziyle ilgili olacaktır. Edineceği bilgileri seçmeyip her görüp işittiğini öğrenen insanın bütün bilgileri faydasız ve değersizdir. İnsan, her

an karşılaştığı hâdiselerle tasavvurları, onlar henüz zihniye yerleşmek isterken tasfiye etmesini bilmelidir.

Bu tasfiye işi, düşüncenin hareketidir. Neyi bilip, neyi bilmemesi lâzım olduğunu düşünmek, düşüncenin ilk işidir. Ancak bu sansürden geçtikten sonradır ki, düşünce değer kazanır; faal ve gayeli hale gelir. Bize yük olmaktan çıkar; bizde bir makine olur. Halk, gelişi güzel her şeyi bilebilir. Âlim ve mütefekkir ise ancak kendine lâzım olan, kendini işleyen şeyleri bilir. Pek çok şeyleri bilir. Pek çok şeyleri bilmekle öğünen hâfıza hamalları, hayatta hiç bir baltaya sap olmayanlar, hiç bir işe yaramıyanlardır. Denizlerin yüzünde ne kadar gezinsek, bir defa olsun dibine dalmadıkça ondaki hayat hakkında bilgi sahibi olamıyoruz. Hangi yetinin olursa olsun, test metodu ile tanılışı, insandaki çok bilgiyi araştırdığı için, şuurun değer derecelerini tanıtmakta yetersiz ve hatalıdır. Rousseau'nun hâfızasının fevkalâde zayıflığı ile köpek tarafından ısırmamak için, köpeğin üstünden atlamayı düşünen acaip ve pek düşük buluş kabiliyeti, dehâsının varlığına engel olmamıştır. Testler, ancak harekî tepkileri ölçmekte yeterli ve mâhir sayılabilirler. Dehâ bir ferasettir, ferasetle ölçülür.

Çocuğa her şeyi öğreten mektep, onu ne kadar düşüncesiz yapabiliyor! Daha ilkokulda bütün eşyanın bilgisini sunan, orta öğretimde cihan tarihini, cihanın coğrafyasıyla birlikte genç dimağlara aktarmak isteyen bugünkü mektep pek bedbahttır. Ruhlara istikamet verebilmekten uzaktır. Mektebin perişan ettiği şuuruları, hayat insafsız pençesine geçirerek nice lüzumsuz ve kaatil bilgilerde doldurmakta, onlara bir çile devri yaşatmaktadır.

Bugünün genci, sporcularla artistlerin isimlerini mi ezberlesin? Partilerin mühim simalarını mı öğrensin? Amerikan etiketiyle şöhretinin musallat olduğu bunca eşyayı mı hatırında tutsun? Yoksa mektepteki rengâ renk

derslerin endamiyle mi karşılaşsın? Bütün bunları yapmak zorunlu olunca şahsiyetin birliği ve bu birliğin kuvvet ve enerjisi çekilerek yerini tasavvurlardaki çokluğun serseri heveslerine terkedecektir.

Tembel talebe, hocalarının ismini ve oturdukları semti de bilir. İyi talebe, mükemmel ve metodlu yetişen genç, zarurî olarak, devrin devlet ricalini tam olarak bilmeyecektir. Zira, şuurunun ancak kendine mahsus işleri vardır, âlemin hizmetinde değildir. Zamanımızın git gide zenginleşen hayat hâdiseleriyle genişleyen ilimleri hep birden kafasına sığdıracak insan tasavvur olunamaz. Böyle bir çaba hem israf hem de şahsiyeti törpüleme ve şahsiyetinden kaçma neticesini doğurur. Zamanımız cemiyetlerinde bu sebepten ihtisas, hem kemiyet, hem de keyfiyet görüşüyle kaçınılmaz bir zaruret olmuştur.

Bu bahsi bitirirken, ahlâk kanunlarının da her şeyi bilmemize karşı geldiğini, fenalıkların bilgisinin bizi fena yapabileceğini söylemek icap ediyor. Zira, insan bir dereceye kadar öğrendiklerinin de esiridir. İyi bilen iyi olmak ister, fenayı bilen fena olmaya, farkında olsun olmasın, heveslenir. Zira, her bilgide bir câzibe vardır. Bilmek, harekete hazırlanmaktır. Fenalığın bilgisinden sonra fenalıktan korunmak için ayrıca bir mukavemet kuvvetine ihtiyaç vardır. Bu ise insanı yıpratıcıdır. Maamafih, fenalığı hem bilip, hem de ona karşı koymak iktidarının ayrıca değer taşıyan bir atletizm olduğunu ilâve edelim. Fenalıktan korunmak için, fenalıkların az çok bilgisine sahip olmak zarureti ise, tehlikeli bir makineye elimizi kaptırmamak için edineceğimiz bilgiden başka bir şey değildir.

Mektebi nerede arayalım? Neresi mekteptir?

Bazan çocukluğun mukaddes hülyaları ile içine girilen, sınıflı, muallimli, siyah tahtalı ve dershaneli çatı

mektepe olmuyor da, birkaç gencin bir kalb etrafında kendini arayan topluluğu mektepe olabiliyor. Bu mânada bildiklerimizden daha çok, mektepe hayatı zannettiğimizden daha yaygındır. Belki her tarafta mektepe var ve bütün ömür sürekli bir talebelik veya çıraklıktır. Aramızda, her yaştan ve her meslekte mektepe görenlerle görmeyenler var : Bunlar hayattan ders almasını bilenlerle bilmeyenlerdir. Üstad İbrahim Hakkı'nın dediği gibi :

Görenedir görene
Köre nedir, köre ne?

Sizinle ikinci değil, belki ellinci konuşması ilk temasının aynı olan bir adam görüyorsunuz? Birisi de var ki, daha ilk konuşmasının başında, sadece nâzik ve anlayışlı iken, sonunda düşünceli olmuş ve kendi kendisinin içinde mesafe katetmiştir. Bunların biri, anlayışsız ve mektepsiz, mektepe görmemiş ve görmeyen insandır; ikincisi ise hayatını sürekli bir ders haline koyabilen kalb adamıdır. Kendi açtığı kapıyı her defasında kapamayı ihmal eden, kullandığı evin değerini ölçemeyen, fena alışkanlıklarını ömrünün sonuna kadar tekrarlayan adam, istediği kadar yüksek tahsil diplomalarına sahip olsun, yine mektepe görmemiştir. Mektepe öyle bir zihnî alış veriş yeridir ki, onda bir taraftan verilecek şeyler seçilirken, öbür taraftan, insanda alıcılık kabiliyeti doğurulur, beslenir, büyütülür.

Senelerce gazete okuyan fertler, siyasî terbiye sahasında hep aynı güdüklükle, aynı hamlıkla kalır, gazeteler siyasî olgunlukta insan yetiştirmezse, o memlekette gazete mektepe olmamış demektir; aynı zamanda gazete okumasını bilen fert de yok demektir. Bir memleketin gençliği, aşkın irşadlarıyla Allah'a kadar götüren yolu kalb âleminde aramıyorlarsa, o memlekette ilk aşkın beşiği olan aile mektebi yok demektir. İsteddiği kadar evliler ol-

sun, analar ve babalar aile kuramamışlardır. O memleket gençliği kaybedilmiştir.

Bir cemaatin içinde yoksullara, sessiz sadasız hizmetten hoşlanan eller nasırlanmış da, yetimleri sevindiren bakışlar hırsısla, velev Cennet hırsıyla de olsa kararmışsa, o cemaatte din mektebi kurulmamış veya yıkılmış demektir. İsteddiği kadar dualar kubbeleri çınlatsın ve secdeler yerleri sarssın. Bir şehrin insanları, kalabalığın bulanık dalgasından sık sık kaçarak kırlara, ormanlara ve akar sulara sığınıp da onlarla konuşmaktan hoşlanmıyorsa, o şehirde sanat mektebi açılmamış demektir. İsteddiği kadar sinemalarla galerileri renk dağıtsın ve ses sahneleri havaları titretsin.

Tekrar edelim; mektep, ruha sunulacak iksirler halinde hakikatlar üzerinde yapılan seçimle, alıcı gönüllerin birleştiği yerde vardır.

Aile; örf ve âdetlerin ve bir dereceye kadar seciye-mizin hamurunun yoğurulduğu mekteptir. Sevginin ve kalb alışkanlıklarının mektebidir. Sabrın ve müsamahanın mektebidir. Şefkatin ve anlayışın mektebidir. Fedakârlığın ve vazifeler yüklenmenin mektebidir.

Bağlandığımız meslekte kabiliyetlerimizin mektebi aşikârdır. Mesleğine mektep gibi bağlanmayan insan, cemiyet içinde bir parazit olarak yaşamaya mahkûmdur. Onun için, meslek, bir apartman yapmanın vesilesi, bir otomobilin hizmetkârı ve bir şöhretin uşağıdır. Bu adam, bir müflis kalbin sahibidir. Ruh gözünde mücrimdir. Kazancı haram olan bir günahkârdır. Ve onun hayatı kendine daima yükür, süflî gayenin gerçekleşmesi için çekilen bir çiledir. Böyle olunca da, gayedeki bir tatmin için daima tatminsiz yaşayan ruhun sahibi hayat bezirgânı, ruhlarında tatmin yaşatanlara düşman birer kindar kesilirler, bunlar bizzat yaşanması zevk olan hayatın düşmanı olurlar. Ahlâk kayıdlarını çiğner, kalbiyle yaşayan mesud

insanlardan intikam almak için, mesleklerini de vasıta olarak kullanmaktan çekinmezler. Hele bunlar yüksek mevkilerin insanları olursa...

Ticaretin kurnazlık ve cerbeze mektebi, ordunun disiplini ve itaat mektebi olduğunu biliriz. Memuriyetin vazife ve intizam mektebi, her çeşit ağalığın zulüm ve tahakküm mesleği olduğunu da biliyoruz.

Dervişlik, tahammül ve kanaat mektebidir, gönülsüzlüğün mesleğidir. Devlet, mesuliyetin mektebidir. Evet devlet, bugünün siyasî kudreti, yarının mektebidir. Yarının bugünden daha geniş ve daha önemli olduğuna bakılarak, devletin mektep vasfının, onun esaslı vasfı olduğunu kabul etmek lâzımgelir. Bugünün devleti, yarınki devletin mektebidir.

Millî tarihimizde, Babîâlî örnek bir siyaset mektebi oldu, devlet adamlarını yetiştirdi. Çekirdekten çıraklıkla yetişmeyip de demokrasinin oy oyunu ile, tesadüflerle iktidara gelmek, kuvvet ve emniyet sağlayıcı, siyasî karakter sahibi bir devleti yaşatıcı olamaz.

Yarınki devlet büyükleri, bugünkü devlet mektebinin çocukları olmalıdır. Ömürlerini bir tecrübe ilmi ve bir siyasî karakter uğurunda harcamaları zarurîdir. Yoksa ancak siyasî kumarbaz olurlar. Devlet, mâcera gemisi halinde, her günün fırtınaları arasında bocalar, durur.

Fransız ihtilâlini hazırlayanlar, Jakoben kulübünün şakirdleri idi. Âli ve Fuad Paşalar, Reşid Paşanın tilmizleriydi.

Dinin de bir mektep olduğunda şüphe yoktur. Mezheplerden başka, tarikatların ayrışışı da dinde mektep ayrılığının delilidir. Din, insanın bütün hareketlerini sonsuzluğun huzurunda düzenleyici büyük hareketli ve bütün hareketlerimizi bu büyük harekete bağlayıcı olan kadelerinin mektebidir. Dindar adam, her an sonsuzluğun huzurunda bulunan ve her hareketi için ondan gelecek emri

dinleyen, bu emri vicdanında ve onunla birlikte cemaatin vicdanı olan kitapta arayan adamdır. Hayat kaideleriyle yaşayan adamdır. Onun başkalariyle münasebeti, alış verişi, vazifeleri ifâsı, hattâ halk içinde dolaşması, oturup kalkması, bir takım ulvî kaidelerle yapılmaktadır. Kaidesiz, gelişi güzel yaşayıp gidense dinsizlerdir.

Alış veriş, ticaret ve zanaat da mektep olmalıdır. Nitekim olgunluk çağlarımızda böyle idi. Küçük sanatlar devrinde bizde, zanaat sahipleri ve satıcılar, birer dinî tarikat teşkil eden loncalara bağlanıyorlardı. Bir loncada bulunan esnafın yapacağı mal, onu yapma tarzı, mala vereceği şekil ve hususiyetleri, satış fiatı ve kullanacağı âletler bile, lonca tarafından tayin ve tesbit edilmişti. Kimse kendiliğinden bir motif ilâve edemez, hiç bir esnaf rekabete kalkışamazdı. Bütün esnaf, bir mektebin şakirdleri idiler. Her biri, kendi icadını loncaya arzeder, değeri kabul edilen yenilik bütün esnafa yayınlanarak her birinin bundan aynı derecede faydalanması sağlanırdı. Mektebin dışına çıkmak imkânsızdı.

İçerisinde, akıl ve vicdan gözünde değer taşıyan kaidelerle yaşama egzersizleri uzun zaman yapılmış cemiyetlerde, ruhda alıcılık kabiliyeti doğuyor ve alıcı olan ruhlar orada kendiliklerinden mektep kuruyorlar ve demirden örs üzerinde döğülmüş ruhlar her sahada mektep kuruyorlar: İtaat mektep, isyan mektep oluyor. Kanunlara itaat uğurunda Termopil'de ölenleri tarih tanıttığı gibi, isyanı bayrak yapan Fransız İhtilâlcileri mektebli çocuklardır.

Seyahat mektep, sevgi mektep oluyor: Birincisi ilk çağ hakîmlerinin hepsinin mektebi idi. Sevgi tasavvufun mektebidir. Mağlûbiyet ve musibet mektep oluyor: Bu meydanda en büyük mektebliler diye Anibal'i ve Sultan Yıldırım Bayezid Hanı tanıtabiliriz. İhtiras mektep, sabır

da mekteptir : Birinciye en güzel örnek, güzel ihtirasların muhteris sanatkârları, ikinciye velilerdir.

Hüsrân mekteb, iman da mektep : Hüsrân mektep olmak için iman onu takip etmelidir. İstiklâl Harbinden evvelki kısa hüsrân denemesini takip eden imanımız bize mektep olmuştu. İbadetin nasıl mektep olduğunu, kalb ile ibadet edenler bilirler. Nihayet ölüm, en büyük ve hepimize açılmış olan mekteptir.

Ruh, değer ve mânasını anlatmaya çalıştığımız mektep, bu izahlardan anlaşılıyor ki maddeden mânaya yükselişin, disiplinin, çokluktan birliğe doğru gidişin, kaide-nin ve nizamın bulunduğu her yerde vardır. Nerede bunlar bulunmazsa orada da mektep yoktur. Hayatın muhteşem ve anarşik hamlesiyle mektebin kaideciliği birleşince içtimâî hayat meydana geliyor. Mektepsiz hayat uçurumlara doğru hamleli akış halinde başlar, yuvarlandığı uçurumların dibinde dağınık, gayesiz ve ölü unsurlar halinde parçalanıp kalır. Böyle bir cemiyette ferdler ümitsiz, iradesiz ve iktidarsızdır. Kendilerine inanmaz, birbirlerine tutunamazlar. Onda ilk yıkılan ahlâk nizamıdır. Zira kaidesiz yaşayan insan bir hoyrat, bir hayvan, bir psikopat gibidir. İçerisinde devletin, ticaretin, ordunun ve çocukluğun da mektep haline getirildiği cemiyet mesud bir cemiyettir.

İnsanoğlu denen bu yaratıkların ulusu için mektebi her yerde bulmak, her yerde öğrenmek ve her yoldan Allah'a gitmek kabil olsa bile halk için mektepler lâzımdır. Hayatın her sahasında mektepleşme, kaideleşme, şuurlaşma hareketi zarurîdir : İşte inkılâbımızın gerçek hedefi.

Mektepleşme, daha yüksek bir hayata ve şu fânî hayat içinde huzura kavuşmamızın şartı olduğu halde, bugünkü durum tamamen aksi istikamette durmadan ilerliyor : Her sahada, mektep yerini nizamsızlığa, kaidesiz-

liçe, temelsizliğe terk ediyor. Hayatın her hareket sahasında olduğu gibi, ilkokuldan üniversiteye kadar gençliğimizi içinde barındıran mektep dediğimiz müessese en zayıf şeklini almıştır.

Bugünkü mektep, bir sürü bilgileri gayesiz, hedefsiz bir şaşkınlıkla genç dimağların rast gele bir köşesine tıkmak isteyen bir hâfıza cihazından ibarettir. Evvelki sene, evvelki kadar bile yaratıcı ve şahsiyet sahibi değildir. Bugünkü mektep, hayata dikkat etmesini bilen iyi bir müşahid, bir münekkid, bir muhtarip bile yetiştiremiyor. Yer yer, her tarafından kendi kuvvetlerini terk ve inkâr ederek hayata teslim olmuştur. Kâh bir spor kulübünün kucağına sığınmış, kâh ecnebi bir otoritenin hizmetine girmiştir. Müstakil mektep, büyük mektep tasavvuru bile gözlerden silinmiştir. Bir milletin bir büyük lisesi var : Var mı diyeceksiniz? Ecnebi kültürün himayesindedir.

Bir milletin bağrında yabancı mektep, mektebi yıkıcıdır; millet kültürüne sokulmuş hançerdir. Yabancı kültür dilenmekle, zannedilen garblılaşmak da mümkün değildir. Deve hamuru yemekle deve olunmaz, deve olarak doğmak lâzımdır. Yabancı kültür, sadece millî kültür ağacının köklerini kurutur, onu soysuzlaştırır. Çocuklarına yabancı dil öğretmek için yabancı mektebe koşanlar, pire uğruna yorganlarını yakıyorlar. Bu adamlar, bir avuç su içmek için suda boğulanlardır. Mektep ancak millî mekteptir.

Millî mektep aynı zamanda devlet mektebidir. Bugün Türk maarifinde zehirli birer mantar gibi fışkıran özel okulların birer ticaret yeri olmadığını söylemek olaylar karşısında bir iftiradan başka bir şey değildir. Millet maarifini kazanç hırslarıyla böylesine boğmak, millet kültür-

rüne çevrilmiş suikastır. Yabancı mekteple özel okul el ele verip millet maarifini birlikte hançerliyorlar.

Mektep, ruh hayatının bütün mazisinin meyvelerini verici bir cihazdır. Mazisiz mektep olmaz. Mazisiz, geleksiz mektep denemeleri, ortaya mektep yerine bir okuma yeri, konferans salonu veyahutta bazan bir oyun çıkarmıştır. Mektep, alelâde kulüpten farksız olmuştur. Son otuz yılın denemeleri, bizi bu tehlikenin uçurumlarına süratle götürmektedir.

Tekrar edelim : Mektep, mânaya yükseliş, birliğe yöneliş, kaide ve disiplindir. Bütün bunların birleşmesinden ruhanî ve ilâhî bir koku ruhlara dağılır. Mektebi aşk besler, metodlu düşünce yaşatır.

Kaidelerimizi nereden alalım?

Asırlardır bu diyarda İslâmın mektebi, İslâmın sistemi, onun örfleri ve kaideleri vardı. Kapıları çöle inen nur ile açılarak Süleymaniye'nin kubbesine sığınan bu ilâhî eser, temelleri daha başlangıçtanberi Şia'nın tırnaklariyle muttasıl koparılan, çiçekleri ve yemişleri ile asırlardır Siyonizmin zehirli nefesiyle çürütölmek istenen mekteptir.

Hayatın her sahasında ailede, alış verişte, hukukta, siyasette, sanatta ve ahlâkta mektebe muhtacız. Ve bunların hepsinde mektepsiz ve en fecii mektebsizlikten muztarip olduğumuz halde mektepsizliğe hayran bir halde yaşıyoruz.

Zanaat adamının ve diplomatın mektebi yok. Sanatımız ve ahlâkımız mektep tanımıyor. Vaktiyle çeşidli içtimaî zümrelerin, ahlâkî değerler teşkil ederek mertebelendiği bu ülkede bütün değerler iflâs haline gelmektedir.

Mevlâna, Yunus ve Sinan mektepleri değil, hattâ Kur'ân mektebi bile yok. Zavallı cemaat, durmadan büyük kitabın elfazını hâfızasına muazzam bir şuursuzluk-

la nakletmek hastalığına tutulmuş, bu cinnetin perdesi altında Kur'ân'ın ruh ve mânası asırlardır örtülü duruyor.

Bize, bütün hareketlerimiz için değer ve kaide sunacak, satıcıdan siyasiye, doktordan gazeteciye, çocuktan ihtiyara kadar hepimizin yaşayışına ruh ve mâna katacak, anlaşılmış, sistemleştirilmiş, hikmetleri, bütünün birliği içinde saklayarak her âleme pencerelerini açacak büyük mektebin temel hakikatlarını ihtiva eden bir kitaba muhtacız. Bu kitabı, asrın anlayışıyle, bütün hürriyet, bütün hikmet ve bütün hakikatiyle mektebimize temel yapmalıyız :

Bu Kitap Kur'ân'dır.

MUALLİMİN MESULİYETLERİ

Âdemoğlunu, beşikten alarak mezara kadar götürüp teslim eden, dünyanın en büyük mesuliyetine sahip insan muallimdir.

Kaderimizin hakikatının işleyicisi, karakterimizin yapıcısı, kalbimizin çevrildiği her yönde kurucusu odur. Fertler gibi, nesiller de onun eseridir. Farkında olsun olmasın, her ferdin şahsî tarihinde muallimin izleri bulunur. Devletleri ve medeniyetleri yapan da, yıkan da muallimlerdir. Muallime değer verildiği, muallimin hörmet gördüğü ülkede insanlar mesut ve faziletlidir. Muallimin alçaltıldığı, mesleğinin hor görüldüğü milletler düşmüştür, alçalmıştır ve şüphe yok ki bedbahttır. «Babam beni gökten yere indirdi. Hocam beni yerden göğe yükseltti» diyen İskender muallimi anlamıştır. Muallim, sade zekâların değil, beşaretlerimizin, ibadetlerimizin müjdecisidir.

Medeniyetler muallimle kuruldu. Çin dünyasının kurucuları hakîmlerdi. Mezopotamya medeniyetinin ilk sahipleri pateslerdi. Büyük Yunan medeniyeti; meydanlarla pazarlarda gençlere muallimlik yapan feylesofların eseri olmuştur. İslâm, medreselerin çatısı altında üç kıtayı istilâ etti. Rönesans, üstadların yükseltildiği devirdir. Alman birliğinin kuruluşunda muallimin ön plânda rolü olduğunu biliyoruz. İstiklâl harbimizde, cepheye sırtında gülle taşıyan köylü kadın kadar istilânın acısını damarlara aşıl原因 muallimin rolü olmuştur.

Muallimi, her devirde, o devrin ruh ve idealinin hüviyetine bürünmüş görüyoruz. Devirlerin idealizmini yaşıyan muallimdir.

İlk çağda muallim, hakîm, yani hikmet adamı idi. Orta çağda muallimlik rolü, zâhidlerin, din adamlarının eline geçti. Halkı yetiştiren, ruhlara istikamet veren onlardı. Rönesanstan sonra, muallimi, zekâyı, tabiat hâdiselerinin arkasından ve onların ışığında ilerleten lâboratuvarlarla atölyelerde buluyoruz. Ondokuzuncu asırda ise, teknikle tecrübenin ustası olan bu muallimle yan yana ve ona rakip olarak romantik aşkın telkincisi muallimi görmekteyiz.

Doğu'da, İslâm âleminde iki büyük muallim siması göze çarpar. Medresenin hâkimi skolâstik üstadlar ve tarikatların müşidleri şeyhler.

Medrese; ilâhî iradenin emrinde ilerliyen insan şuurunu inkâr ederek Aristocu muhafazakârlığında inat ettiği için yıkıldı. Sonunda, «ülemayı rüsum» ve «beşik üleması», vaktiyle İslâm rönesansının şâhikalarında şahlanan ruh ve zihniyetin kaatilleri oldular. Tarikatları ise, asırların arasında tâ kalbinden kemiren şerîr kuvvet Alevîlik olmuştur. Ve böyle bozuk bir zihniyete, kolayca ortak olan hayatî hazlarla yüklü bir âdap ve erkân silsilesi, tarikatları çürütmeğe kâfi geldi. İslâm âlemi, bugün bu iki çürütülmüş zihniyetin hârabesi halindedir.

*
**

Milletimiz, hangi muallim tiplerini tanıdı?

Milletimizin ruhî temelleri olan İslâm'da, Peygamber ilk muallimdi. Öğreten o, inandıran o, yürüten o idi. Devlet ve mektep işlerini birleştirmiş, devleti mektep haline getirmişti. Sonraki devirlerde bu ikisi ayrılmakla beraber, birbirlerine sımsıkı teması muhafaza ettiler ve devlet ada-

mı, muallimin emrinde bulunduğ u müddetçe cemaat ikbâl halinde yaşadı. Muallim, devlet adamının bendesi olduğı zaman, cemaat bozuldu, felâketler baş gösterdi.

Kur'ân'la Hadisin ebedî muallimliğinde, bunları yükseltmekten başka emelleri olmayan Ömer'lerin devrinde İslâm âlemi en mesut devirlerini yaşadı. İmam-ı Âzam gibi muallimleri kırbaçlıyarak zindanlarda öldüren ve ilmin üstünde korkunç bir devlet tahakkümü yaşatan Abbasi'ler, eğer Osmanogulları tarih sahnesine çıkmasaydı, ahlâkın ve ilmin hâmisi olan İslâm Medeniyetine son vereceklerdi.

Anadolu'ya istilâlarla yerleşen Oğuzlar, başlarında Nizamül-Mülk gibi bir muallim buldular. Gerçekten bir büyük muallim olan bu vezir, bu istilânın ruh ve mânasını, ahlâkını ve devamının şartlarını nesillere telkin edecek muallimleri, Bağdad'da açtığı Nizamiye Medresesinde topladı. Daha sonra, bu devlet binasının çatısını kuran Osmanlılar, muallimi baş tacı yaparak yükselmesini bildiler. Padişahlar, şehzadelerini muallime emanet ederler ve onların ruh yapılarını her bakımdan hocalarına teslim ederlerdi.

Orhan'ı yetiştiren, Fâtih'i cihanda hârîka bir mânevî olgunluğa sahip kılan muallimleridir. İkinci Murad, mürşidine teslim olmuş bir zâhid, Yavuz yalnız âlimin önünde eğilmesini bilen, ilimde ilâhî emri duymuş, muallimin mesuliyetlerine hürmeti bilmiş, kılıcının olduğı kadar, ruh dünyasının da bir kahramanı idi. Dünyaya söz geçiren hükümdar, yalnız müftüsüne itaat ediyordu. Âlimin atının ayağından sıçrayan çamurun bile şeref olduğunu kabul ediyordu.

Bizim bütün tarihimiz, muallimin yükseltildiğı devirlerde ş an ve şerefle medeniyet ve ahlâkın zirvelerine tırmanmış, muallimin alçaltıldığı devirlerde ise uçurumlara yuvarlanmış tır. Muallimin alçaltılması, onun devlet em-

rinde bir bende haline getirilmesiyle başlar. Onyedinci asırdan beri, şeyhülislâmların bir çoğu, devlet siyasetinin telkiniyle fetvalarını vermeğe başladılar. Gaye, hükümdara yaranmak, vasıta ise ilim ve şeriat oldu. Zamanla, medrese istiklâlini kaybederek, tamamıyla devletin eline geçti. Müderrisler, devlete ait menfaatlerin simsarı oldular. Devlet siyasetini güdenler bu mevkilere getirildi. Sonra da daha beşikte iken ülema denen sabilerin başına sarık sarıldı. Nihayet sonuncusu, muallimliğin meslek halinden çıkarılması oldu.

Altmışdört meslekten insan, bugün muallim adını taşımaktadır ve muallim, cemiyetin bir köşesinde hâfızaları kımıldatan bir tekrar âletidir.

Hakikatte muallimin sahip olması lâzım gelen vazife ve mesuliyet, bu derecede basit ve ruh yapısı bakımından böyle değersiz ve iptidâî bir fonksiyondan ibaret değildir. Muallimin mesuliyetleri çoktur ve cemiyet hayatının her sahasına uzanmaktadır. Bir memlekette ticaret ve alış ve riş tarzı bozuksa bundan muallim mesuldür. Siyaset, millî tarihin çizdiği yoldan ayrılmış, milletin tarihî karakterini kaybetmişse, bundan mesul olan yine muallimdir. Gençlik avâre ve dâvasız, aileler otoritesizse bundan da muallim mesul olacaktır. Memurlar rüşvetçi, mesul makamlar iltimasçı iseler muallimin utanması icap eder. Din hayatı bir riya veya taklid merasimi haline gelerek vicdanlar sahipsiz ve sultansız kalmışsa bunun da mesulu muallimlerdir. Yüreklerin merhametsizliğinden, hislerin bayağılığından ve iradelerin gevşekliğinden bir mesul aranır, o da muallimdir. Yalnız kaldığımız yerde yalnızlığımızın mesulü o, imanların zayıfladığı devirlerde bu gevşemenin mesulü yine onlardır.

Bu kadar yükü muallime yüklemek, ilk bakışta fazla gibi görünüyor. Lâkin hepimizin ruh yapısı muallimin elinden çıktığı düşünülürse, hiç de yanlış değildir.

Ruhî varlık halinde bizi yapıp yoğuran ve bunca mesuliyetlere sahip olan muallim, nasıl bir insandır, nasıl bir varlık olmalıdır? Muallimin ruh yapısını meydana getiren karakterleri şöyle gözden geçirebiliriz?

I — Her şeyden evvel muallim, hayatımızın sahibi olmaktan ziyade sanatkâridir. Kullanıcısı değil, yapıcısıdır. Seyircisi değil, aktörüdür. O, en doğru, en güzel hayat örneğini yapar, hazırlar, bize sunar; Biz yaşarız. Bizim vazifemiz, bu hayata anlayış katmaktır, anlayışla ona iştirak etmektir. Balını yemeyip yaptıktan sonra bize bırakan arının bu hareketini şuurlandırıp bir ideal haline getirirseniz, onda muallimi bulursunuz. O, ruhumuzdaki kat kat fetihlerin kahramanı ve şerefli sahibi olduğu halde, bu hayatı yaşamayı değil, ona hizmeti tercih ile seçmiş fedakâr varlıktır.

II — Muallim, geçeceği yol bütün engellerle örtülü olduğu halde, buna tahammül etmesini bilen, tahammül etmesini seven idealcidir. İdealinin düşmanları karşısında bile bunlara «beddua et!» diyenleri, «hayır, ben beddua için gönderilmedim» diye susturarak, «bir gün gelecek, bunlar dâvamıza en büyük hizmeti yapacaklardır» diye tebşir eden rahmetler müjdecisidir.

Gücümüzün yetmediği yerde kalbimizin beddualarına, yüzümüzün güldüğü yerde gönlümüzün kin ve nefretlerine karşı gelerek, bu beddualarla kinleri, içimizdeki gizli kirli bir şeyi yolarak atar gibi, ruhumuzdan sıyrıp atabilecek el, muallimin elidir.

«Kime karşı olursa olsun, her düşmanlık, mutlaka kendimize düşmanlıktır» itikadını kalbimize muallim sokabilir. Zira böyle bir inanış ve bu inanışla yaşayış, bir telkinin, bir mücerred düsturun telkininin eseri olamaz.

Bu yolda adanmış bütün bir hayat ister. Ve bu yol, yolcularını saadet kıblesine götürür. Gandi, İngilizlere karşı kinini unutmak için, oruç ibadetine senelerce nefsinin adadı.

Tahammülsüzlüğün, şikâyetin başladığı yerde muallimlik dâvası biter. Muallim, daima muvaffakiyetsizliğinin, zaaflarının sebebini arayarak kendini düzeltmeye çalışmalıdır. Yine Gandi, talebesinde hata görürse, bunun sebebi nefsindeki kifayetsizlik olduğunu kabul ederek oruç tutuyordu. Muallim, kaderin karşısına çıkardığı engellerle mücadele ederken sonuna kadar nefsinden fedakârlık yapmayı göze alabilen cesur insan olmalıdır.

III — Muallimlik sevgi işidir, ruh sevgisidir. Ruhun ulvî olan isteklerine nefsinden her şeyi feda eden sevginin ferdi ulaştırdığı örnek insan mertebesidir. İdeale istediğimiz kadar, hattâ bizden istenildiği kadar örnek olmak mecburiyetindeyiz. Muallim halk gibi, her yaşayan gibi yaşayamaz. Herkesin sevinip güldükleri gibi sevinip gülmemize «bizim bildiklerimiz» mânidir. Peygamberimizin bunu pek güzel anlatan bir sözü var :

«Eğer bildiğimi bilseydiniz, az güler, çok ağlardınız ve zevklerinizi yapamazdınız.»

Ve bu hale ancak sevgi yolu ile ulaşılıyor. Nefsin arzularından geçme hali, aşkın meyvesidir. Ebu Hanife, bir gün Bağdad'da bir dostıyla beraber dolaşırken, yanlarından geçen gençler birbirlerine, «bu adamı görüyor musun? Yatağını toplamış, geceleri uyumuyormuş. Hep ibadet ediyormuş» diye konuşurlar. Bunu dinleyen Ebû Hanife yanındaki dostuna, «işitiyorsun ya, halk benim hakkımda nasıl düşünüyor. Söyledikleri varid değil. Ama madem ki beni öyle biliyorlar. Bundan sonra uyumayıp bütün gece ibadet bana vacib oldu» diyor ve o günden itibaren yatağını topluyor. Sabahlanan namaz ve ibadetler arasındaki fasılalarda oturduğu yerde uyumakla yetiniyor.

IV — Muallim, hepimizin her an muhtaç olduğu doktordur. İman ve anlayış vasıtaları ile bizi tedavi eder. Ruhlarımıza sunar ve hakikat âleminde haberler verir. Tehdid ve dayakla öğretmek, muallimin işi olmadığı gibi iç güdülerimize serbestçe alacağı istikametleri göstermek de muallimin vazifesi değildir. Birincisi düşmanın, ikincisi dalkavukla hokkabazın işidir.

Muallim, insan olan varlığımızı alır, ona sonsuzluk dünyası olan ruhî hayat istasyonlarında yol alacak kudretin ve değerlerin aşısını yapar. Hayat, var olanı olduğu gibi tanıtmaya kabiliyetlidir. Muallim var olması lâzım geleni öğretir. Realitenin üstadı bizzat kendisidir, idealin üstadı ise muallimdir. Sanatkârın ve bahusus edebî sanat sahiplerinin bu muallim rolünü yaptıklarını unutmamak lâzımdır. Peygamberlerse, en büyük ruh doktorları idiler; bütün insanlığın ruhunu kurtardılar. Sokrat da bir büyük doktordu. Tarikat mürşidlerinin ve velîlerin insanlık içindeki rolü, bundan başka bir şey değildi.

Ruhumuza aşilar yapan doktor olarak muallim, ruh dünyamızın hem duygu, hem bilgi, hem de irade bölgelerinde tedavisini ve aşılarını yapmaya mecburdur. Şayet bunlardan bir kısmı ihmal edilirse ruhî yapı buhran içinde kalır, sayıklar ve kendine gelemmez. Duygular sahasında eğitim en küçük yaşta başlayacaktır. Kalbe yapılan ilk aşı, merhamet aşısıdır. Sonra, hemcinsini sevmek ve sevdiği için aldatmamak, ihmâl etmemek aşıları yapılır. Cemaat sevgisi verilir. Böylece aşkın terbiyesinden sonra ferdin şahsiyeti işlenir. Her hareketinde kendinin olma, kendi kendine bağlı kalma aşıları verilir. Arkasından mesuliyet duygusu gelir ve ferd bu köprü vasıtasıyla hareketlerin âlemine aktarılır.

Ancak, bütün bir çocukluk çağında merhametle sık sık yanmasını denemiş, toplumu sevmeye alışmış çocuğun ilk gençlik terbiyesinde heveslerden kaçıp kendi şahsiye-

tinî aramış, aşkın hürmetkârı ve sabırlı şakirdi olmuş, mesuliyetleri bağrına basmağa hazır, hilkatin en güzel ve şayanı hayret eseri insan dediğimiz varlık haline gelmesi, terbiyenin tabîî ve zarurî merhalelerinden geçildiğini gösterir ve ancak böyle bir hissi hazırlıkla beraber ve daima onu takip ederek fikrî ve zekâî aşılar yapmanın bir değeri olabilir. Yoksa duygusal hazırlıkları yapılmıyan zavallı mâsum ruhlara, âlemin bilgilerini doldurmak, onu harap etmekten başka bir şeye yaramaz. Bu hal, ruhu tabiata esir etmek gibi bir zulümdür. Kendinden aşağı bir nizama esir olmanın fecaati ise, hiç bir esarete bulunmaz. Bir insanın bir hayvana, bir âlimin bir cahile, bir velînin bir şerire esir olduğunu düşününüz. İşte bugünkü ilk öğretim sistemi ve bütün tahsil, tamamen bu fecaatin tablosunu ortaya koymaktadır. Duyguları hiç yoğrulmaya muhtaç değilmiş gibi çocuğa tabiat eşyası tanıtılıyor. Kültür dersleri, farazâ tarih ve coğrafya bile, eşya dersleri gibi okutuluyor. Ve çocuk, bütün his ve ruh gıdasından mahrum kalınca sapıklıklara düşüyor : Zâlim oluyor, menfaat makinesi haline geliyor, feragat nedir bilmiyor, kendine yaklaşıyor.

Bu sahada, en büyük boşluğu dolduracak olan din dersleri kabul edildi. Lâkin maalesef, bu sahanın adamları masalcılık, mitoloji ve meddahlıktan başka birşey yapamadılar. Hâlâ bu boşlukla ürpermekteyiz. Mekteblerimizde büyük ruhlu genç kız nesli yetiştirmesi buna bağlıdır ve aile buhranlarımızın temelinde pusu kuran illet de aynı illettir.

Muallimin vermesi gerekli bilgiler, ruhî yapının ulaştığı devrede muhtaç olduğu bilgiler; ruhî yapıyı işleyerek ona aşî olacak bilgilerdir; onu olduğu yerden bir adım daha ileri götürebilecek bilgilerdir. Yığın halinde dimağa istif edilen bilgilerle onu harekete sürüklemiyen bilgilerin faydası yok, zararı çoktur.

Edebiyat dersinde, zihinlere biyografi ve yalnız edebiyat tarihleri aktarmak, edebî zevki olduğu gibi durmadan matematik formülleri ezberletmek zekânın mücerred düşüncesinden ibaret olan matematik kabiliyetini körleştiricidir. İlkokul çocuğuna, kendileriyle henüz hissî teması geçmediği eşyanın bilgisini vermek isteyiş, ondaki hissî yapıyı bozar ve kendini arama işinden onu alıkoyar.

Kâinat önce muammasını bize sunmalı, meselesini karşımıza çıkarmalı; sonra biz, o muammayı halle çalışmalıyız. Kendi ruh yapısını tahrik etmeyen, nice nice kâinat meselelerini belleyen çocuklar, muhakemesi zayıf, zihinleri âvare çocuklardır. Ama her telden çalarlar. Hiç bir sahanın muhterisi değildirler.

Muallimin, irade kabiliyetimizi işleme rolü ise, evvelkilerden daha mühimdir. Zira, bunda mukadderatımız bahis konusudur. «Neye doğru gidelim? Neyi isteyelim?» sorusu, bunu doğuran hareket ihtiyacı, alışkanlıklarımızın terbiyesiyle gayesine ulaşmaktadır. Şu halde William James'in de istediği gibi, muallimin yalnız iyi alışkanlıklarımızı harekete geçirmesi ve fena hareketlerimizi frenlemesi lâzımdır. Her şeyden evvel gencin, kendisine hayat sahnelerinin hepsi açık bulunan bir hayat adamı olmanın korunması lâzımdır. Tarik yoluyla irşat, ruhlara çevrilmiş bir heykelciliktir.

Görülüyor ki muallim, bizim bütün ruh yapımızın sanatkâridir. Böyle olunca da ondaki sakatlıkların hepsinden mesuldür. Eğer bir cemiyette alış veriş pazarlıkla yapılıyorsa, çocuklar birbirlerini yumrukluyor, her biri birer baba olan büyükler birbirlerinden rüşvet alıyorsa, inananların imanına inanmıyanlar saldırıyor ve inananlar da birbirlerinden intikam alıyorlarsa, eğer fazilet tarih kitaplarında bir efsane diye okunuyor ve ancak en büyük lokmayı kazanmasını bilen insan yüceltiliyorsa, mazlûmların yanında onların göz yaşlarını kuruyan da bulun-

madığı halde zâlimler alkıştan sağırlaşmış hale geliyorlarsa...

Eğer zekâlar, sömürecek malikâne olarak, kalblerden başka saha bulamamışlarsa ve ilim insanlığı bir insan halinde tutup kaldıracak yerde dostları birbirlerine düşman yapacak bir karakter kazanmışsa...

Eğer çocuklar, büyüklerden daha kurnaz, yaşlılarsa çocuklardan daha ümitsiz bir hayatın kurbanı haline gelmişlerse...

Orada muallim vazifesini yapamamıştır.. Orada muallim yok demektir.. Ve o diyarda muallimlik iflâs etmiştir.

Muallim, yalnız ruhların sahibidir. Lâkin dâvasının ulaştırabildiği neticelere bakılırsa görülür ki, o, hakikatte doktorumuzdur, disiplin kurucumuzdur, toplum düzenimizin bekçisidir, ekonomik münasebetlerimizin düzenleyicisidir ve siyasî yaşayışımızın üstadıdır. Zira, bunların hepsinden o, haberi olsa da olmasa da, mesuldür. Karakterlerdeki muvazenesizliğin, medenî terbiyedeki düşüklüklerin mesulü yine odur.

Biz kibirli isek o mesul, biz sabırsız isek yine o mesuldür. Biz, bütün bunlardan habersiz isek, bundan da o mesuldür.

Demek ki bize, mesuliyetin ne olduğunu bilen muallim lâzımdır. Bu muallim sabrın üstadı, ilmin hakikat olduğu için hayranı ve ruhlara hakikat tohumlarını ektikten sonra, onlardan feyz almanın değil de, onlardan mesul olmanın âşığı, hizmet ehli ve sonsuzluğa iman sahibi insan olacaktır.

V — Muallim, sahip olduğu bu mesuliyetle içimizde en fazla hür olan insandır. Çünkü mesuliyetimiz, hürriyetimizin kaynağıdır. Mesuliyet, dıştaki tesirlere karşı koyarak bizi içimizden iten ilâhi kuvvettir. Dıştaki engellerin bu ilâhi kuvvetle bertaraf edilmesi muallimin bü-

yük hürriyetini meydana getiriyor. Zira vücut zincirle-
nir, fikir zincirlenmez. Muallimin çalışmasını idarî ve si-
yasî endişelerle kayıtlandırmak öğretim idealine dışar-
dan emirle yön vermek istemek, onun yapısı bakımından
hür olan şahsiyetini budamak, kısırlaştırmak ve ölüme
mahkûm etmektir. Kültür ve maarif hayatında böyle bir
sefaleti yaratmamak için öğretim ve eğitim çalışmaların-
da muallimin mutlak hürriyeti tanınmalı, sadece bu hür-
riyetin kötüye kullanılmaması devlet tarafından dışar-
dan ve muallimin hürriyetini aslâ zedelemekten kontrol
edilmelidir. Muallim ve öğrenci münasebetleri çok dikkat
ve hörmet çerçevesi içinde düzenlenmeli, muallim aileyi
hangi açı ve mesafeden görebiliyorsa, aile de muallimi en
az o açı ve mesafeden görebilmelidir. Para işleri ve mec-
buri yardımlar mektep kapısından içeri sokulmamalıdır.

Maarif demek muallim demektir. Millî Eğitim Bakan-
lığı sadece onu düzenleyici bir cihazdan başka birşey de-
ğildir. Kitap, program, imtihan ve bütün öğretim mese-
lelerini çözümleyecek olan bir milletin muallim ordusu-
dur. Bu işlerin Bakanlık teşkilâtı tarafından tepeden ida-
resi muallimin ilmî ve fikrî hürriyetinin inkârı, bu hür-
riyetin adeta köleleştirilmesidir. Descartes «hür olmayan
düşünce düşünce değildir» diyor. Bu söze inanarak diye-
biliriz ki hür olmayan muallim muallim değildir. Mah-
kûm edilmiş fikir ve irfandır. Fikir ve kültürün mahkû-
miyeti en az vatan toprağının esaret altında kalması ka-
dar acıklıdır.

Muallimi bu karakterleriyle tanımayıp onun millet
ruhunun yapıcısı olduğuna inanmayan bir zihniyet mual-
limi basit bir memur kadrosu haline koyar ve her tara-
fından çiçeklenecek kültür ağacını kökünden baltalar.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MAARİF DÂVAMIZ

Mekteplerimizde yetişen gençliğin ruhunu yokladığımız zaman, onda şu vasıfları buluyoruz :

Bugünün genci idealsizdir; hayallerden kaçır. Realitenin sahibi olmak azmindedir. Zira onu yetiştirenler, geçmiş zamanın idealist nesillerini, hasta, hulyaperest diye damgaladılar. Fuzuli, mektepte öldürüldü.

Bugünün genci hayat adamıdır; heyecanların romantizmini yaşamamıştır. Hayatın demir örsünde dövülmüş, âvare, lâkayt, pişkin bir mizacın sahibi olmuştur. Zamanımızda her mektep, hayat mektebi olmaktadır.

Gencimizin inançları, ızırabı yoktur; pozitivisttir, tecrübeye dayanır. Hayat tecrübesi onu nerede yaşatıyorsa, orada neşelenmek emelindedir. İstırabın zehir olduğu, nesillere öğretilmiştir. Hepsi de Amerikan terbiyesinden nasiplidirler. Gülmek, eğlenmek için yaşamaktadırlar. Çoğunun dış yüzleri, diplomatların objektifteki bakışlarına benzer.

Gencimizin ruhu sarsıntı halindedir. Gençler, spor, siyaset ve kazançtan ibaret üzüzlü hayat maddeciliğine daha beşikten başlayarak meftun yetişmektedirler. Bu üzüzlü belâ, onların ruhunda güneş ve tabiat, aşk ve miraç yaşatmıyarak, varlığını, maddenin altında ezilmiş bir iskelet halinde beşikten mezara kadar takip ediyor ve bir

çelenkle sarıp toprağa teslim ediyor. Yakın devrin geçmiş nesillerini düşününce, hepsini de ya siyasetin veya ticaretin hâkimi veya muhterisi olarak, yorucu bir müsabaka meydanında hayatın mesafesini tüketmiş, karanlık gönüller halinde görüyoruz. Ve anlıyoruz ki hiç birisinin hayatı yaşanmış olmaya değmezdi. Zira idealleri, isyanları, hulyaları yoktu. Bu hükmü, onlar ancak öldükten sonra veren biz, kendimiz için yaşamaya değer bir hayat istemeliyiz. Bize bu hayatı kim vaadedebilir? Bin yıllık tarihin devraldığı sönmez heyecanları tek asır içinde eriten, on beş çeşit millet kültürünün sergisi haline gelmiş maarif mi? O maarif ki, daha bir neslin hayatı içinde Avrupa milletlerinin kültürünü hazır elbise gibi birer birer giyindikten sonra, Uzak-Doğu'dan Uzak-Batı'ya kadar kafasını dolaştırarak, Japonlara hayranlıkla Amerikan ruhuna teslim olmuş denemelerini birbiri ardı sıra sür'atle başarmış ve bu denemelerin hepsinden kendini inkâr kazancıyla çıkmış bir müessesedir.

Hayata sımsıkı sarılan idealsiz ve imansız bir maarifi biz açıkça istemiş değiliz. Biz sade hayatı istedik. İdeali doğuracak kuvvetlerin yokluğu sebebiyle serbestçe yol alan müessirler, bizi bu sonuca ulaştırdı : Maarif hayata mağlûp oldu, mektep mideye mağlûp oldu.

Hayır! biz bunu şuurla istememiştik. Lâkin kaba realitenin zevkine sür'atle kapıldık. Yakın maziden gelen kuvvetlerimiz de ideali kurtarabilecek gibi değildi. Zaru-rî olarak bu netice meydana çıktı. Belki bütün içtimâî faaliyetlerimizin gayesi olmak lâzımgelen maarif, hayatımızın huzuru için bir vasıta, ikbale götüren bir yol haline geldi.

Bugünün genç nesli, Eflâtun'un, Rafael'in tasvir ettiği şekilde, ideler âlemine meftun timsali gibi eliyle gökyüzünü göstermiyor. Bari acaba, yine aynı tabloda Eflâtun'un yanında yürüyen filozof Aristo gibi, parmağı ile

işaret ederek bastığı yere dikkatle bakıyor mu? Hayır! O, tecrübe ilimlerinin çile dolduran bir çırağı olmak gibi bir feragate de teslim olmamış; ancak hayatta muvaffakiyet denen, yerle gök arasındaki varlıkları elde etmek sanatının meftunu olarak yetiştirilmiştir. Hayat insanı yetiştirince, hayat, evet maddeye seyredici o kuvvet, ruhu, göklerin, yani idealin aşkından olduğu kadar, yeryüzünün yaşattığı hakikat dostluğundan da uzaklaştırır. Toprağın üstünde barınan havada kaynaşan böceklerin mücadelesi gibi bir geçim, bir muvaffakiyet ve ele geçirme ihtirası ile kucaklar. Ruhî değerler dünyasından hayatın hizasına bu iniş, şüphesiz ki ruhan, Eflâtun'un anlattığı hakikat dünyasından, yani Allah'tan kopup ayrılarak, şu gölgeler dünyasına düşüşüne benzer bir hâdisedir. Bu düşüşün sebebi ne olabilir? Neslimiz; asırlardan beri gelip geçen nesillerimiz, okumaktan hoşlanmıyan, dinlemekten kaçan, en ufak zekâ enerjisini kullanmaktan çabucak usanan, ruh yapısı hasta, beden yapısı bitik nesiller mi?

Hâdiseler bunun aksini ortaya koyuyor. Bu nesle «okumayı sevmiyor» diyemeyiz. Herkes, yedisinden yetmişine kadar gazete tiryakisidir. Gazete okuma ihtiyacı, dağ başlarındaki köylere kadar yurdun her tarafını sarmıştır. «Bu nesiller, dinlemesini bilmiyor» diyemiyoruz. Vaazeden hocaların etrafında halkalanarak, bir takım hikâyeleri, hayali okşayan vaatleri veya ürpertici tehditleri, âhiretten emir alır gibi dikkatle dinleyişleri, hayret çekici bir manzaradır.

Şu halde mektep onları okutmasını ve dinletmesini bilmiyor. Gazeteci ile vaazedicinin kullandığı vasıtalar, yine onun ruh yapısında yakaladığı zayıf taraflardır. Birinde zafer ve zillet, tebrik ve teşhir gibi zıt kavramları birleştirerek bir inanışa tenkit neşterinden kin sıçratan, hayat mitolojisi diyebileceğimiz bir kompleks; öbüründe

ise, en büyük menfaatçilikle ruh selâmetini, masal ve hurafe ile ebedî hakikatleri, tehditle aşkı izaha çalışan, âhîret mitolojisi denebilecek başka bir kompleks sermaye olarak kullanılmaktadır. Lâkin dikkatli olalım : Mitolojide Davud'un, saçlarından yakaladığı Golyat'ın kesik başı gibi, beynimiz ellerindedir. Mektep bizi yalnız bırakmakta devam ederse, yarınımız karanlıktır.

Mektep, neslin ruhundaki kuvvetli tarafları yaşatmasını bilmelidir. Eğer bu şuur ve idrake sahip olarak kurulmuş mektebimiz olsaydı, geçen asırlarda olduğu gibi, asrımızda da milletimizin ilim, sanat ve felsefe sahasında büyük adamları, dâhileri yetişir, bugün bir Türk felsefesi, Türk sanatı ve cemiyeti kazanmış bir ilim hayatımız olurdu.

Şüphesiz, ruhumuzun bütün bölümlerini işleyip değerlendirecek olan büyük bir maariftir. Maarif, yalnız mekteplerde okutmak ve okuyanlara bir takım bilgiler vermek değildir. O, bir milletin bütün halinde, düşünme ve yaratıcılık sahasında seferber edilmesidir. Başka bir deyimle maarif, bir cemiyetin düşünüş tarzının, kültürünün ve ideallerinin cihazlanmasıdır.

Düşünüş tarzı, metod demektir. Maarif bir milletin gençliğine ilimlerde olduğu gibi din hayatı içinde, memleket ve dünya hâdiseleri karşısında metodlu düşünmeyi öğretir. Mekteplerde okutulan derslerin her biri metod binasının duvarlarından birinin yapıcısıdır. Bu işi yapan maarif, her gün hatalar ve hurafelerle bunalan insanlığın dimağında daima ameliyatlar yapan doktor gibi çalışır. Her gün yeni bir hakikati meydana çıkarmak için bir hatayı keşfediyoruz. Bir hatanın kabuğunu soyarak bir hakikate hayat kazandırıyoruz. Ve her hatanın mutlaka bir esaretten doğmuş olduğuna inanıyoruz. Düşüncenin hürriyete kavuşması, dıştan gelen otoritelerden sıyrılmak ve içten gelen ihtiraslardan korunmak sayesinde kabil oldu-

ğunu da biliyoruz. Her çeşit otoritelerle his ve menfaat zincirlerinden kurtuluş, hakikatlerin kutsal kapısını bize açacaktır ki, bu ulvi açılışa «Rönesans» diyebileceğiz. Bunu mektepten bekliyoruz.

Kültür ise, bir rönesans ile elde edilen metodun tatbik edildiği ilim ve felsefe ile bunların vasiliğinden hiçbir zaman ayrılmıyacak olan din, ahlâk ve sanat çalışmalarıdır. Metodlu düşünüş, ilimle felsefeler doğurur. Aklımızı dosdoğru kullanma demek olan felsefe ise din, ahlâk ve sanatın ilerliyeceği istikâmeti gösterir. Bu sahalarda kültürün doğurucusu olur. Ancak doğurucu zekâyâ ilk hamleyi verecek olan, asırlar içinde bir millet ruhunun bir vatan toprağına sızdirdığı suların çağlayanı olan romantizm hareketidir. Anadolu, romantizmini hâlâ yaşayamamıştır. Halbuki bu toprağı ne zaferlerle temeller, ne sevdalar ve ne sesler sinmiştir! Herhalde bir gün doğmasını beklediğimiz Anadolu romantizminin, dini temel ve ruhu tasavvufta barınan İslâm, ahlâkî aşk ve fedakârlık sanatının temeli Anadolu'nun destanları, masalları ve halk türküleridir. Felsefesi ise, sonsuzluğu hedef yapan, ölüme inanmayan bir irade ve hareket felsefesi olacaktır. Bu muazzam kültür hareketi, yine millet maarifinin eseri olabilir.

Maarifin bir fonksiyonu da cemiyet içinde idealler doğurucu olmasıdır, dedik. İdeal, genç ruhların hayat sahnesinde tırmanmayı gaye edindiği ilim, sanat, ahlâk ve din dünyasına ait zirvelerdir. Yeni bir ilim cereyanının açılması, bir sanat eserine hazırlık veya bir estetik anlayışın belirmesi, bir ahlâk iradesinin yayılması veya dinî bir hayata seferberlik veyahut dinde tam nüfuz edici bir anlayış, bir idealin doğması demektir. Meselâ İslâm dünyasında tasavvuf hareketinin doğuşu, edebiyatımızda asrımızın başında doğan milliyetçilik, dinle sanatı birleştiren Yunus'un terennümleri, bu ikiz aşka bir de milliyet-

çiliği karıştırarak yirminci asır edebiyatında üçüzlü bir hârika ortaya koyan Mehmet Âkif'in sanatı hep ideal örneklerdir. Bu yüksek duyguların dünyasına çevrilen idealin aşağı duygular dünyasında yeri yoktur. Meselâ spor ideal değildir. Nitekim şan ve şeref duygusuyla veya millî menfaatlerle bile ülkeler fethetmek arzusu ideal sayılmaz. Bunlar maddî veya menfaatçi endişe ve gayelerle harekete geçmek emelleridir ki, bu hareketlerle emellerin şiddetli oluşu, onlara realiteye üstün ideal vasfını veremez. Zira idealin karakteri, onun sonsuzluğa çevrilmiş ve gayesi kendisinde oluşu, bir de hiç bir menfaat endişesine bağlı bulunmayışıdır. Böyle olmıyan hiç bir hareket, hiç bir tasavvur ideal sayılmaz; belki sadece realiteye ait hareket ve tasavvur sayılır.

Bir neslin idealler doğurmayı, onun sonsuzluğu arayan muhtarip çocuklarının bulunmayışı, netice olarak onu, spor gibi, kazanç ve şeref hıyaları gibi, hem de birçok ahlâki düşüklükleri vasıta olarak kullandıran isteklerin peşinde koşturur; realitenin mahkûmu olan kurnaz nesiller yetiştirir; kendi ideal adını verdiği hoyrat saldırma hıyalarının arkasından sürükler. Öyle ki memleketin münevver denen gençliği ile aşağı tabaka arasında ruhi değer farkları kalmaz. Bu felâket, ancak memleket maarifinin ihmalinden doğabilir. Zira ideal kültürün öncüsüdür ve nesle idealler aşılayacak olan yine memleket maarifidir.

*
**

Mektepten neler beklediğimizi daha önce izah etmiş-tik. Acaba beklediğimizi elde ettik mi?

Maariftten beklediklerimizin gerçekleştiğini iddia edenler, bu iddialarını isbatta çok güçlük çekeceklerdir. En aşağı üç asırdan beri sarp kayalara çarpa çarpa harap olan maarif gemimiz, bugün kırık dökük bir tekne gibi-

dir. Ancak büroya memur, eski tâbiriyle kalem efendisi yetiştiriyor. Bugün talebelik artık ilim yolculuğu değil, diploma avcılığıdır.

Muallimlik ise ne bir iman ve irşat yolu, ne de fikir ve kültürün otorite merkezidir. Hattâ bir meslek bile değildir. Sadece küçük bir memuriyettir. Muallim, örnek adam da değil, boynu bükük bir memur, salâhiyetsiz bir öğretici, müdürünün emrinde çalışan bir baremlidir.

Mektebe gelince; o artık ne mâbet, ne yuva, ne de ocaktır. Sadece ders odalarının bütününden ibaret bir devlet dairesidir. Biraz da kulüp, sahne, yardım müessesesi, kahve ocağı ve alış veriş yeridir.

Bu hale gelen mektepten kültür ve ideal yaratıcı bir ocak olması elbette beklenemezdi. Mektep neden bu hale geldi? Mektebin yapıcı ruhunu felce uğratan sebepler nelerdir? Bu sebeplerin az zamanda doğmuş geçici hâdiseler olduğunu ve kolayca ortadan kalkabileceklerini ummak biraz safdilliktir; ve maarif derdimizin derinliğini farketmemektir. Bu sebepler çoktur ve çeşitli kaynaklardan gelmektedir. Bazıları üçyüz sene evvel belirmiş, bazıları daha yakın zamanlara aittir. Bir kısmı fikrî ve hayatî dâvalar, diğer kısmı ise teşkilâta ait hatalardır. Bu sebepleri, belirmelerindeki zaman sırasını az çok gözetmeğe çalışarak, uzak mazisinden başlayıp günümüze doğru gelmek suretiyle, birer birer gözden geçirelim :

Medrese mektepken, ilim yerine ilim tarihini almıştı. Din ve dünya meseleleri hakkında, felsefede, hukukta ve ahlâkta, ilk ortaya konan ve üstadlar tarafından kabul edilen fikirler, şüphe götürmez hakikatler diye kabul edildi. Onlardan sonraki bütün fikir hareketi, ilk hakikatlerin tefsir ve izahından ibaret kaldı. Tecrübenin zaruretlerinden sıyrılan bu sözde hakikat araştırmasının tefsir ve izah metodları da tamamen sübjektif ve itibarî idi. Herhangi birini seçmenin sebebi, şahsî temayüllerle üstad

otoritelerinin telifi endişesi idi. Üstad otoritesi akli mahkûm etmiş bulunuyor; henüz tecrübe metodu bilinmiyordu; psikolojik araştırmanın değeri ise henüz anlaşılmamıştı. Böyle olunca fikir hareketleri için yalnız dar bir kapıdan başka bütün kapılar kapanmış demektir. Bu kapı, otoritenin güneş görmemiş kapısı idi. Aynı üstadın fikri yüz kere, bin kere ele alınıyor, bir ağızdan çıkan hüküm, nas dışında, bin yıl aynı «kaale» (dedi) nidasiyle ağızdan ağıza intikal ediyordu. Bugün yine din öğretimi yapanlar, ilim diye bu tarihi hâtırayı naklediyorlar. Halbuki bin sene evvel, beş yüz sene, hattâ yüz sene evvel ortaya konan fikirler, ancak ortaya kondukları devrin ilmi hakikatleridir. Bugün onlar ilim tarihine mal olmuşlardır. İlmî değerleri, eksik derecelerine göre, ya yoktur, ya da azalmıştır. Geçmekte olan zaman onları işler! kâh yontar, kâh tamamlar, kâh tamamen yıpratır, atar. Zaman bütün fikirleri ve görüşleri durmadan işleyen pek sabırlı bir ameledir. İnsanlığın herhangi bir devirde olmuş bitmiş ve tamamlanmış halde ortaya koyduğu, mermer âbideler gibi dünyaya diktığı, üzerinde işlenmeyen, değişmeyen her zaman tamamlanmaya muhtaç olmayan tek düşünce, tek bir fikir yoktur. Her fikri, her ilmî düşünceyi asırlar içinde durmadan işleyen kuvvete ilim zihniyeti diyoruz. İlim zihniyeti, tenkitçilik, şüphecilik ve hiç bir menfaat gözetmeyen hakikat aşkından ibarettir; ve mutlak iman havzası dışında her hakikat bu murakabeye tâbidir.

Bu prensiplerle çalışan zihniyet, otorite tanımaz. Bu zihniyetin sahipleri, herhangi bir fikrin doğruluğunu ileri sürerken, isbat sadedinde sebep olan, «zira falan ve filân adamlar böyle demişlerdir» tarzında konuşmaz. Böyle düşünüşe skolâstik düşünüş, denir. Bu düşünüş çoktan gömülmüştür. Onun yerine ilim ve düşünüş doğmuştur. Skolâstik ilim yapmamıştır. Bin yıllık «dedi» leri sıralayan ve bin yıl önce kabul edilen fikirleri olduğu gibi ha-

kikat sahnesine çıkarmak isteyen umumî düşüncelerin ilimle alâkası olamaz. Fikir ağacının beş yüz veya bin yıllık olması onu daha sağlam yapar. Lâkin bugünkü ağaç artık bin yıl evvelki değildir. O her sene yeni bir bünye kazanmış, her mevsimde yeni bir hayata ulaşmıştır. Hayat maddelerini olduğu gibi, kabuğunu da her yıl dökmekte, her bahar yeniden yapraklanmaktadır. Aristo'nun, su, ateş, toprak ve havadan ibaret dört basit unsuru bulması, zamanında bir keşifti ve değeri vardı. Onu takdir ederiz. Lâkin artık bu fikir, ilmî değildir, ilim tarihine mal olmuştur. Bu fikrin hatâsını asırlar düzeltmiştir. Maddî kâinatımızın basit unsurlarını araştırmada her asır, insan düşüncesine başka bir yenilik getiriyor. İlim diye, üzerlerinde henüz tenkit ve münakaşa yapılan fikirler üzerindeki çalışmalara denir. Bütün evvelkiler ilim tarihine mal edilir ve üzerleri mühürlenir. Onların üzerinde «Acaba doğru mu, değil mi» diye çene ve zihin yormağa lüzum yoktur. Onlar ilmin arşiv dairesine konulmuştur. Aristo'nun yukarda söylediğimiz basit unsurlar teorisi gibi diğer fikirleri de artık sadece tarihî değer taşımaktadırlar, onların ilmî değerleri aranmaz. Aynı düşünceyi kendi âlemimize de tatbik edebiliriz. Büyük filozof İbn-i Sinâ ve büyük kelâmcı Gazalî'nin daima canlı ve ayakta duran birçok nassî görüşleri bulunmakla beraber ilmî değerini kaybetmiş, ilim tarihine mal edilmesi lâzımgelen umumî fikirleri de bulunabilir. Bunun böyle olması tabiidir. İnsan zekâsı ebedî hakikatleri bir hamlesile ortaya koyamıyor. Aristo gibi İbn-i Sinâ ve Gazalî'nin fikirleri, ilim merdiveninin ilk basamaklarıdır. En yukarı çıkmak için, arada daha çok basamaklar lâzımdır. Onların hepsi de lüzumludur. İlmî hakikat daima en yukarı basamakta bulunur; alttaki basamaklar, onu oraya yükselten vasıtalarlardır. Yukarı basamaklara ulaşıldığı zaman artık onlar işlerini görmüş, bitirmişlerdir. Aristo'nun basit unsurlar

teorisinden bugünkü atom anlayışına ulaştıktan sonra, bugünün hakikat münakaşasında Aristo'nun sözü olamaz. Bugün maddenin yapısını araştırırken, artık Aristo'yu hakem yapmıyoruz. «Aristo böyle dedi» sözü, ilmî hükümler verilirken ağıza alınmıyor.

Halbuki, medresede hâkim olan zihniyet, eski üstadlarının nas dışı fikirlerini tekrar ede ede ilim yaptığını zannediyordu. Durmadan ilerleyen insanlığın dimağı karşısında bu skolâstik zihniyet fecî âkibetine uğradı : Medrese kapatıldı, ilim de bitti. Medrese kapanır kapanmaz, medrese dışında ilim hayatı diye bir şey kalmadı; bu müessesenin dışında ufak bir kıvılcım bile gözükmeydi. Bu halin adı iflâstır. Çünkü onda hakikat aşkı diye bir ideal artık barınmıyordu.

Medreseyi takip eden mektep, acaba skolâstikten kurtulabildi mi? Skolâstik, üstadların otoritesini kabul eden, düşünce hürriyeti tanımayan bir zihniyetti. Mektep, aynı zihniyeti muhafaza ederek Batı'ya çevrildi.

Batı'nın fikir mahsullerini şüphesiz ve tenkitsiz, saf bir itaatle alan dimağlar, bu fikirleri getirmekle ilim yaptıklarını zannettiler. Tercüme ile taklitten ibaret münevver faaliyeti, hakikat aşkını doğuramazdı. İlmin dayandığı prensiplerden şüphe, tenkit ve hakikat aşkını harekete geçiren kuvvetin yokluğu, dimağlarımızı Batı'ya esir etti. Mektepte öğretim, hakikî araştırma yollarını bulduracak yerde, Batı'nın fikir pazarından aldıklarımızı genç dimağlara nakletmekten, ezberletmekten ibaret bir çalışma oldu. İlim zihniyetini zincirleyen esaret kilidi şekil değiştirdi. Medreseden kalan paslı kilit, Batı pazarından getirilen yaldızlı kilit oldu. Batı'nın fikir metayı üzerinde ne metodlu şüphe, ne tenkit, ne de fikir mahsullerinin kendi topraklarında sahip oldukları hakikat aşkı hayata kavuşmadan mektep açıldı ve mektep öğretimi, bu fikirlerin körpe zekâlara zorla tıkmışından ibaret yükleme ve yük ta-

şma gibi bir hâdise olarak anlaşıldı. Her devrin siyasî hâdiseleri, maarifimizi Batı milletlerinden birinin maarifine esir etti. Bu kültür tabiiyeti, sırasıyla Fransız, Alman ve Amerikan maarif sistemlerini şüphesiz ve tereddütsüz kabul etmiştir. Bu hal, millî maarifimizi bir asırdan beri bocalatmaktadır. Fâcia, Mekteb-i Sultanî'nin açılmasıyla başladığını daha önce belirtmiştik. «Garba pencere açtık» söziyle, artık sonu gelmemek üzere başlayan Batı taklitçiliği, doğurucu kudretten mahrum oluştı. Gabriel Tarde'nin ruhî kanunlarını ortaya koyduğu taklit, doğurucu iradeye sahip olmayanların işidir. Kuvvetli iradeliler doğurur, zayıf iradeliler taklit eder. İradenin aczini bu kabul ediş, düşünceyi durdurmak için kâfiydi. Eskilerin, «falan tefsirci eserinde böyle dedi» sözü yerine yenilerin, «bir İngiliz âlimi şöyle demiş, bir Amerikalı da bunu kabul ediyormuş» tarzında ifadeleri, hakikatlerin sohbeti olarak ele alınmaya değerli görüldü. Zekâlara musallat olan bu aşâğılık duygusu, tabîi evrimiyle, öğretimin prensibi oldu. Medresede sonsuz «dedi» lerin paslı zincirini tesbih gibi çektiren zihniyet, ortadan kalkmadan, sadece şekil değiştirerek, mektebe aktarma edildi. Batı dünyasında ortaya konan her türlü fikirler, tercüme ve nakil yoluyla, tekrarlanıp ezberlenmek üzere mektebe devredildi. Bir asırdır mektepte bu ders yükünün ağırlığını çekmekteyiz. Zekâlarımızın beli büküldü. Doğuruculuk ihtiyacımızın tatmini, mektep dışında arıyoruz ve mektebe ilim ve fikir dışı çalışmalar dolduruyoruz. Ders kâbus haline gelmiştir; neşve ile doldurucu bir ziyafet ve şenlik değil; diploma arzusu ve istikbal endişesiyle çekilmesi mukadder bir dert, taşınacak bir yük, dolacak bir çile...

Madde, hayat ve ruh dünyasına ait mektepte edindiğimiz bilgilerin sentezi, iç gözlem kanalından geçerek, bizi bir ahlâk kültürüne yükseltmeliydi. Ruh ve insanlık sevgimiz, hayat anlayışımız, din idealimiz ve sanat sezgi-

miz, bizim kendi meydana getirdiğimiz bu kültürün bölümleri olacaktı. İşte böylece millileşecek ve şahsiyet sahibi olacaktır. Eski Yunan tefekkürü böyle bir tarihi gidiş takip etmişti. İlk Yunan filozofları fizikci idiler. Sonra azar azar ahlâka yöneldiler. Maddenin bilgisinden işe başlayarak ruhun bilgisine tırmanış Sokrat'ta ilk eserini verdi. Eflâtun, bu meyveyi kemâle erdirdi.

Bizde düşüncenin yol alışı böyle olmadı. İslâmın ruh sahasında başlattığı iç gözlem çalışması, sonraki devirlerin nefsanî dogmatik zihniyetiyle felce uğrayarak, cansız madde üzerindeki dıştan tanıma metodundan tamamen farksız, keyfî kontrolsüz bir tasvircilik metoduna yerini bıraktı. İnsanın ruh ve ahlâk yapısına dışarıdan yapıştırılan etiketler halinde ortaya konan genel hükümler, ilimden ziyade mitolojiyi doğurabilirdi. Medrese, sinesinde bu mitolojiyi atamadı. Mektep, onun yerini tutmak isterken, bu çürümüş metodu değiştirecekti. Halbuki öyle yapmadı. Bir iç dünya araştırmasına büsbütün veda etti. Eskiden sıyrılanlar, gözümüzü değil dünyamızı değiştirmek lâzım olduğunu zannettiler. Eski gözle, eski görüşle her mekânı aynı şekilde görüp aynı tasavvurları edineceğimizi düşünmediler. Neticede iç dünya terkedildi, iç dünya meseleleri mektepten kapı dışarı edildi. Tersine skolâstik bir metodla mektebe girdik. On beş sene mekteplerde okuduktan sonra, kendiliğinden bir hayat değeri ortaya koyamayan, bir ekonomik dâvanın veya bir tarihî şahsın tenkidini yapmaktan korkan, şahsî bir sanat ve din anlayışına sahip olmayan, kafasının işleyişi bakımından «mektebe girdiği gibi çıkan» gençleri hayat sahasında bulduk.

Bu nesiller, hakikatta en büyük sevap olan mücerret düşüncüyü günah sayan kâfir bir zihniyetin mazlûm kurbanlarıdır. Medreseden mektebe geçerken, ruhun bilgisinden maddenin bilgisine dönen bu gerileyiş, iç gözlemin yollarını tıkadı ve bütün zihinleri maddenin bilgisine

meftun hale getirdi. Önce, din dersleriyle beraber orta öğretimden musiki dersi kaldırılmıştı. Ahlâk bilgileri de «medenî bilgiler» haline konuldu. Lise son sınıflarında ahlâkla estetik pek kısaltıldı; metafizik kaldırıldı. Tarih dersleri, esasen bir insan ve şahsiyet laboratuvarı ve insanlığın tekâmülü tarihi olmaktan ziyade eşya dersleri gibi okutuluyordu. Bütün ruh ilimleri üzerinde budama ameliyesi yapılırken, mekteplerde müsbet ilim derslerine ait laboratuvar çalışmaları, müsbet ilim ve matematiğin sade müfredatı, yani cansız yükü halindeydi.

Sonra musiki ve din dersi programlarda yer aldı. Lâkin din dersi gayesinden çok uzak; musiki kültürü de pek kifayetsizdir. Mekteplerde bunların sade ismi var gibidir.

Ruh ve ahlâk kültürünün kurban edildiği ilk basamak, ilk mektebin eşiğidir. İlkokulda, çocuğun kendi içine dikkatini çevirme gayesiyle, daima eşyadan ve olaylardan başlayarak kendine doğru dönüş metodu diye bir şey yoktur. Sürekli dikkat alışkanlıkları ve olaylar karşısında aklını kullanma sevgisi aşılacak yerde, zekâ testleri gibi alıştırma metodlarıyla elde edilen dış dünya ezberciliğine başvuruldu. İnsan unutuldu ve içte barınan kavrama hamlesi, daha ilk öğretim çağında kısırlaştırıldı. Öğretim, ilim ideali için vasıta iken, hayatın realitesinde muvaffakiyete basamak haline geldi. Mekteplerden ulvî hakikat eliyle temizlenmiş, sade gerçeğe hayran, saf kalbler yetişecek yerde, hayatta muvaffakiyetin yollarını inceleyen ve bu yolların refaha götürenini tercih eden madî fayda müşterileri mezun oldu. Genel olarak, talebenin en iyi derece alanı mühendis ve doktor, orta derecedekiler hukukçu, ancak en geri olanların bir kısmı muallim olmak emelindedirler. Bu bilânço gösteriyor ki, mektepte okumak sadece pratik hayatta muvaffakiyete hazırlıktır. İlimden alınacak kuvvetle hayat nizamını değiştirmek söz konusu değildir. Hayatımızı ebedi değerlere kavuşturu-

racak ilim ideali, günlük hayatın realitesine feda edilmiş ilim hayata teslim olmuştur. Her sahada muvaffakiyetin sırlarını araştıran ve pratik muvaffakiyete hakikat unvanını bağışlayan Amerikan felsefesi pragmatizm, her şeyden önce maarifte muvaffak olmuş bir musibettir. Bu sistemin dikkatsiz ve idealsiz hayranları, ilk öğretimden başlayarak bütün maarif müesseselerinde, «insanı eşya vasıtasıyla» tanıtan, onu küçülten, karakterini yontan ve hayat bezirgânı haline koyan bir eşya terbiyesi kullanılmaktadır. Mektep mâbet olmaktan çıkmıştır ve hayatla mektep, hüviyetlerini karşılıklı mübadele halindedirler. Mektep bugün, aile ile, ticaretle, sosyal yardım işleriyle, spor ve bale kulüpleriyle, trafikten rozetçiliğe kadar çeşitli içtimâî çalışmalarla elele vermiş bir müessesedir. Onun, mektep karakterini taşıyan pek dar bir tarafı kalmıştır. Bu kadar değişik işlerin başarılmasını, aynı zamanda kendi karakterini muhafaza ederek kendi işlerinin de görülmesini, bir bankadan veya bir kışladan beklerseniz size kapılarını kapar, şaşkınlığınıza hükmeder. Ya mektep? Öyle ya bu kadar genç adam neci duruyor? Bütün bu işleri yap-sınlar! Zavallı mektep!..

Ana prensipleri ilgilendiren bu hatalı yürüyüşlerden sonra, dil meselesi karşımıza çıkıyor. Filhakika dilimizde yapılan birkaç ameliyat mektepte onu adem-i iktidara uğrattı.

Hatanın tarihi yine eskidir. Arap ve Acem dillerinin, terkipleri, âhengi ve grameriyle hâkimiyetini temin için güzel Türkçemiz kıyasıya doğranmıştır. Kırk yıldan bu yana tabîî bir ayıklanma ile dilimiz kendine geliyordu. Fakat yavaş yavaş...

Acele ettik. Aşırı bir cesaretle dilimizi ameliyat masasına oturttuk. Olgun operatör bulunsa, bu ameliyat da belki faydalı olacaktı. İlim metodunun icabı şu idi ki, bu ameliyatı yapan, dile ait zaruretlerden başka hiç bir en-

dişe gütmesin... Öyle olmadı. Başka düşüncelerle dilimizin yer yer maddesi, âhengi ve grameri sakatlandı. Onu fakirleştiren, küçülterek haysiyetini azaltan kötü bir ameliyat yapıldı. Arap ve Acem dillerinden alınarak asırlardan beri işlenip Türk dilinin hayatîyetini kazanmış kelimeler atıldı. Bir yandan öz Türkçe diye, Türk dilinin âhengine ve estetiğine aykırı kelimeler, öbür taraftan Fransızca, İngilizce, Almanca terimler ve bu dillerden azman kelimeler Türkçemize sokuldu. Arap ve Acem azınlıkları gitti; Batının azınlıkları dilimize saldırdı. İş bu raddeye gelince, yeni ameliyatlara elbette ihtiyaç hasıl olacaktır. Zira, bugünkü melez ve henüz dil birliğini bulmamış durum, öğretimde ciddî güçlükler, âdeta buhran yaşatmaktadır. Aynı fikirler, aynı şeyler, çeşitli derslerde, ayrı kelimelerle ifade olunmaktadır ve bu hal bilhassa kültür derslerinde derinleşmeye bir engel, ruh tahlillerine ve mücerret idrake çekilmiş bir duvardır. Zengin ifadeye en fazla muhtaç olan ilim ve bilhassa mânevî ilimler, yeni bir hayata ve ferahlığa kavuşmak için, bugünkü durumun ıslahını beklemektedirler. Aşağılık duygusunu en az dilimize yakıştııırım. Yunancadan alınan lise kelimesiyle, Lâtineden alınan fakülte ve üniversite kelimelerini öğretim yuvalarımızın alnına yazmak, Türk çocuğuna ıztırap vericidir. Bu derdin çaresini Çinde de olsa 'er geç arayacağız.

Öğretimde ihtisasa değer verilmeyiş, maarifimizin üzerinde hiç durmadığı bir hatadır. Asrımızın, ihtisas asrı olduğu ve bütün ilim kollarında keşiflerin günden güne çoğaldığı inkâr götürmez bir realite iken ilkokulun dördüncü sınıflarından lisenin son sınıfına kadar dersleri birbiri üzerine yığıyor ve her birini döne döne tekrar ediyoruz. Gaye bu dersleri unutmamak veya tekrar tekrar hatırlamak mı, yoksa bu derslerin her birinin yardımıyla zekâyı başka sahalarda işlemek mi? Bu bilinmediği için tekrarlar zarurî görülüyor. Sanki gaye, insanlığın bütün ta-

rihini öğretmekmiş veya milletimizin edebiyat tarihini başından sonuna kadar aynı tempoda tanıtmakmış gibi, bunlar ilkokulun dördüncü sınıflarından itibaren eşit parçalara bölünerek üç defa tekrarlanıyor. Acaba birkaç asır sonrakiler, o zamana kadar ilimlerin alacağı genişlik içinde hasıl olacak müfredatı bu sınıflara nasıl bölecekler? Acaba öğretim yıllarını on beş, yirmi, otuz, kırk seneye çıkarmak mı lâzımgelcek? İnsanın ömrü de acaba artacak mı?

Yalnız lise son sınıflarında iki şube halinde ihtisasa ayrılma pek kifayetsiz bir şeydir. Her telden biraz çalmak, pek sathî ansiklopedik bilgilere sahip olmak, insanı derin tefekküre ısındırmaz.

Öğretime, keyfiyet değil, kemiyet değeri verildi. Çok sayıda mektep açmak, diploma dağıtmak yarışı, öğretimi cansız ve kansız bıraktı. Okuyup yazma bilenlerin sayısı arttırıldıkça, öğretim, değerinden kaybetti. İlim ideali kemiyetçi halk eğitime feda edildi. Okuyanların sayısında kısa zaman içinde ne büyük nisbetlerde çoğalma olduğunu görmek için, son elli yılın maarif istatistiklerini gözden geçirmek kâfidir. Her sene büyük bir yekûn halinde arttırılan mekteplerin muhtaç olduğu muallim kadrosu nerelerde yetiştirilmiş? İşte bütün mesele burada? İyi kötü bir bina bulunarak mektep açılmış, içine talebe doldurulmuş... Sonra da muallim bulup «Bunları yetiştirin!» denilmiş. Nasıl mümkünse öyle muallim temin edilmiş. Ancak altmış küsur kaynaktan muallim temin eden himmetler de kâfi gelmemiş... Birkaç ay doktor, biyoloji ve yabancı dil derslerine girmiş; sonra eczacı bu dersleri üzerine almış... İki ay sonra o da bırakmış, dersler boş geçmiş... Sene sonunda müfettiş gelmiş, bütün sınıfa tam not vererek mezun etmiş... Bu hikâyenin benzerleri maarif tarihimizde yüzleri bulmuştur. Yetiştirici elemanlarını hazırlamadan mektep açan, mektepte kemiyet iddiala-

rını bilgide kemiyet prensibiyle yarış ettiren zihniyetin ulaştırdığı âkıbet, millî maarifin kabiliyet ve değerini günden güne düşürmek olacaktır.

Mektepte kaydedilen bu kayıpların yanında hayat, ciddî ve çetin bir müsabaka sahası olmaktan çıktı, bir kumar masası halini aldı; diploma, gence hayat sahnesinde verilecek yeri tayin etmez oldu. Büyük diplomalarla sürünenlerin yanında küçük diplomalarla hattâ onlarsız yüksek mevkilere çıkanların çoğalması, mektebin itibarını sarstı. Onu elde etmek için en değerli gençlik enerjisini harcayanların emeği küçümsendi. Sınıfta birinci olanın hayatta sonuncu olması tabîî karşılandı. Cemiyet nizamındaki adaletsizlik, mektebi gözlerde çok küçültmüş ve cemiyet hayatiyle mektep arasındaki en değerli münasebeti felce uğratmıştır.

Kadınlık terbiyesi ihmal edildi. Kadına hayat tarafından ayrılan ev sanatlarıyla küçük çocuğunu yetiştirme mesleği, kızların öğretiminde değerli yerini almalıydı. Enstitülerin sanat dersleri, kız mekteplerinde kimya ve jeoloji derslerinin yerini kısmen tutabilir, en başta musiki gelmek üzere güzel sanatların hepsine buralarda daha fazla yer verilebilirdi.

Bu hususlar, şüphesiz ki ilk sınıflarından başlayarak ihtisas bölümlerine ayrılmış bir orta öğretimde temin edilebilecek şeylerdir. Kadınlığın yetiştirilmesinde iç hayatın pek esaslı kültürüne yer verilmezse, bir liseli veya üniversiteli genç kıza, sokaklardaki herhangi bir kadının davranışlarına sahip görürüz. Kaba bir insiyak halinde moda bir cemiyet için felâket olabilir. Kız öğretiminde kalbin terbiyesine pek büyük önem vermenin lüzumu ve bu terbiyeye temel olarak din ve sanatın rolü hiç anlaşılmadı.

Özel okul ne demektir? Bir milletin mektepleri ya

devlet tarafından idare edilir veya özeldir. Mekteplerini devlet idare eden bir memlekette özel okulun yeri ve varlığının hikmeti nedir? Bunu söylemek, fazla konuşmaktır. Mektep ihtiyacını tamamlıyorlarmış, deniliyor. Mevcut yapılarını hemen maarife devretsinler, himmetlerine teşekkür edelim.

Ecnebi mektep meselesi ise derin bir yaradır. Dâvanın siyasî zaruretleri bizi alâkadar etmez. O hususa temas etmiyoruz. Ancak prensip itibariyle, her milletin kendi vatanında kendi mektepleri vardır. Yabancı mektepte okumak isteyenler yabancı vatanlara giderler. Mektep; millet kültürünün, millet ruhunun bayrağıdır. Vatan topraklarında yalnız o bayrak dalgalanır. Yabancı mekteplerin yayacağı kültürler, bir memlekete medeniyet ve irfan getirmez, belki o milletin kültürünü yara bere içinde, perişan bırakır, millî şahsiyetin millet kültürü ile vücut kazanmasını imkânsız kılar. İleri bir milletin kültüründen faydalanmak için, kültürün tarlası olan vatana gitmek lâzımdır. Memleket içinde yabancı mektep, millet kültürünün ağacını köklerinden tahrip eden ona zararlı bir nebatır. Kendi vatanında millî kültürünün değerlerini yaşatan yabancı mektep, vatanının dışında misafiri olduğu milletin kültürüne karşı koyan menfi bir kuvvettir. Öz vatanında kendini isteyen çocuklarına sevgi ile sunulur. Yabancı bir vatanda, o vatanın çocuklarının kalbiyle, onlar ister farkında olsunlar, ister olmasınlar, çarpışır ve kalblerini aşındırır. Her milletin vatanperverliği, samimî olarak, kendi vatanında yaşanır. Başka milletlerin millî değerlerini tanıyarak faydalanmak isteyenler, onu kültürün ancak kendi vatanında bulurlar.

Mektebe siyasetin sokulması, affedilmesi güç bir insafsızlıktı. Yakın bir mazide kültür derslerinin hemen hepsine sokulan altı oklu rejim ve parti propagandasıyla, aşkın ve ilmin ocağı, yalanla ve ihtirasla karartıldı. Mek-

tep çağındaki çocuklara iktidarda bulunan partinin nakaratlı kasidelerinin ezberletilmesi, netice olarak kitaplara, ilme itimadı azaltmıştı. Aynı zamanda muallime karşı duyulan hürmet de sarsıldı. En fecii, bir zümrenin siyâsî ihtirasları hesabına beyinlere indirilen propaganda yumruğuna, millî duyguları kuvvetlendirme adının verilmesidir.

Cemiyette başıboş terbiye vasıtalarının çoğalması, mektebin gençler üzerindeki tesirinin sahasını daraltmaktadır. Çeşitli içtimaî gayelerle kurulan derneklerle spor kulüpleri, radyo ve gazeteler, terbiyede önemli bir rol oynamaktadır. Bugün, medrese devrinin çocuğu gibi, yalnız talebelik vasfını taşıyan gençler karşısında değiliz. Bugünün genci, hem de kendi hevesleriyle seçtiği bir kulüp veya cemiyetin üyesi, bir siyâsî gazetenin okuyucusu, ekseriya aşağı sınıf halkı eğlendiren radyonun dinleyicisidir. Bunlara sinema ile sahne de ilâve edilince, bilhassa büyük şehirlerde, muallimin çocuk üzerindeki tesirinin ne kadar güçleştiğini anlamak kolay olacaktır. Bütün vasıtalar, terbiyede muallime yardımcı olsalar ne âlâ! Ancak bunların hiç birisi pedagojik bir kontrole tâbi değildir. Her biri kendi âleminde serbesttir ve müşterisinin iltifatına tâbidir. Bu tarzda çalışan içtimaî vasıtalar, kimsenin haberi olmaksızın gençlerin ruhuna, ya fitne ve dedikodu hastalıkları, ya hakikat düşmanlığı, ya da iradesizlik düşmanlığı, ya da iradesizlik ve mâcera zevkleri sızabilir. Bu vasıtalar, ilmin, pedagojik endişelerin, mukaddesat ve ahlâk otoritesinin kontrolünden kurtulunca, bilhassa gençlik için çok tehlikeli olur. Bunlar arasında bugün en kontrolsüz bir gelişme arzeden spor iptilâsı, medenî spor sevgisi olmaktan çok uzak, bir mücadele ve yenme hırsı, muvaffak olanı ve sadece seçileni alkışlama merakı, iptidaî insanın içgüdüğü gibi birşey; ruhun hürriyetini, müsamahayı, geniş görüşlülüğü, merhameti, dostluk ve fedakârlık duygularını, tahammülü, kendinden çıkarak

âleme yayılmayı, bir kelime ile ruh dünyasındaki insanlık alış verişlerini güçleştiren ve yıkmaya çalışan, kalbleri daraltan, muazzam bir musibettir. Daha yedi yaşında spor kulüplerinin zaferiyle öğünen ve etrafında kendine düşman arayan çocuğun ruhuna, yalnız başına mektep ne yapabilir?

İçtimaî sınıf imtiyazlarını, nihayet irade ve değerler sahasında ortadan kaldıran modern demokrasi, iyi anlaşılmadığı için, memleket vücudunda, acele ile yapılan bir ameliyat gibi, zararlı sonuçlar doğurdu. Aşağı sınıf halkı tutup kültürlü insanların seviyesine doğru yükseltecek ve o seviyenin frenleriyle bütün hayatı bir tempoda yürütecekken, üstün seviye ve kültür sahiplerini halkın hizasına indirdi; onların iradesini halkın emrine verdi. Bu tehlikeli deneme, münevverlerin beynini az hırpalamadı. Yirmi yıla yakın mazisi olan okul-aile birliklerinin gelişmesini iki devre ayırmak kabildir. İlk devre, mektebin ve muallimlerin tenkidi devresidir. Hiçbir fikrî değer taşımayan bu kontrol, mesleğin şerefine hürmetsizlikler doğurdu. Mektep içinde açılan mektepten şikâyet kapısı, mektep denilen müesseseye karşı yalnız ailelerin değil, çocukların da hürmetsizliğini çekti. İkinci devrede okul-aile birlikleri kendilerinden birer yardım cemiyeti haline geldiler; öğrenci yardımlaşma dernekleriyle birleşerek talebeden para toplayan kurumlar oldular. Mekteplerin bu dernek vasıtasıyla velilerden ve bahusus zengin şahıslardan maddî yardım görmesi, bazan idarî istiklâllerini sarsıcı âmil olmuştur. Demokrasinin mekteplerinde imtiyazlara yer verilmiş ve pedagojik otoriteler gevşetilmiştir.

Disiplin çok sarsıldı. Mektebin içinde ve dışında, onu baltalayan bunca âmillere varken, elbette sarsılacaktı. Mektebin şahsiyeti, yukarıdan beri saydığımız âmillere yıpratılırken, ceza sisteminin hakikaten yok denecek hale

getirilmesi, en büyük gafletti. Suçluyu değilse bile suç hâdisesini ceza ile karşılamayan bir içtimaî organ felce uğramış sayılır. Vicdan tepki kabiliyetini kaybetmiş demektir. Yalnız, ceza anlayışına dikkat edelim : Her şeyden önce bilinmelidir ki, ceza, her zaman şiddet veya kırbaç değildir; tehlikeyi karşılayan bir müdafaa âletidir. Cemiyet için bir paratoner, fert için sıhhat verici bir ilâttır. Bazan bir vicdansıza, vicdanla ve âlicenaplıkla karşı gelmek, en büyük cezadır. Sözleriyle saldıran bir şaşkın adama karşı, sadece susmak ceza olur. Ceza anlayışını kaldıran sistem, hakkın tahammül etmiyeceği bir duygusuzluk doğuruyor. Vicdan bundan şikâyetçidir. Her halde suçun ele alınması, mahkeme huzuruna çekilmesi ve suçlu affedilse bile, suçun mahkûm edilmesi lâzımdır. Cezanın mâhiyeti, ruhî bünyeye göre takdir edilir. Burada hürriyetine kavuşması lâzımgelen, suçlu değil, adalettir. Adalet serbestçe mesul edemezse, hem mektebin vicdanî emniyetini kaybeder, hem de mektep, mesul olmasını bilmeyen vicdanları yetiştirir. Mektepte varlığı kuvvetle hissedilen huzursuzluğun başlıca sebeplerinden birisi budur. Disiplinsiz ne bir millet, ne bir ordu, ne bir aile, hattâ ne de bir ticarethane idare edilir. Bugün talebe mektep kapısından girerken üzerinde içtimaî tazyik denen kurtarıcı baskıyı duymuyor... İsteddiği zaman ve istediği gibi mektebe gidiyor, hocalarıyla münasebetlerinde de tamamen kayıtsızdır. Bu kayıtsızlık, gençlerin konuşma, gülme, yürüme ve her türlü etkileri karşılama halinde beliren bütün davranışlarını, sokaklarda ve stadyumlarda gördüğü çoğunluğu teşkil eden aşağı tabakanın davranışlarına benzetmekte onu serbest bir takım kayıt ve kaidelerle çevrilmiş olduğunu hissetmiyor. Zira bugünkü mektepte hareket kaideleri yok gibidir. Sonra da bu hali, okulda demokratik eğitim diye vasıflandıranlar olmuştur. Mektep hayatına dışarıdan teoriler teklif edenler bilmi-

yorlar ki, hürriyet, kaidesizlik demektir. Müesseselerin hürriyeti, bizim tarafımızdan konulmuş veyahut bizim tarafımızdan benimsenmiş kaidelerin ancak çokluğu sayesinde gerçekleşir. Onlarsız hür olamayız. Kaidesizlik iç-timaî hayatta anarşiye sürükler, ferdi, içgüdülerinin esiri yapar ve otomatizmin eşiğine kadar götürür. Disiplin, cemiyetin şuurudur. Gençlerin mektep duvarları arasında bir esaret hayatı geçirir gibi bunalmada oluşları, mektebin havasına serpilten sevginin azlığından olduğu kadar, gencin hareketlerine huzur ve emniyet verici kaidelerin yokluğundandır.

Mektepte talebeye ders dışı işler gördürülmesi, disiplin şuurunu sarsmak suretiyle talebe şahsiyetini zedelemiştir. Önce mektep çocuklarına bayram günlerinde rozet dağıttırmak ve böylelikle şeref duygularını örselemek, kötü bir taktiktir. Pedagoglarımız düşünmediler ki, dilencilik para almak değil, el açmak sanattır. Öbürü hırsızlıktır. Ve karşılıklı mukaveleye dayanmayan her istek, hangi gaye için olursa olsun, izzeti nefsi ve onunla birlikte ruhî iktidar ve hür hareketlere girişme gücünü törpüleyicidir.

Daha yakın yıllarda, demokrat eğitim yapan mektebin idare işlerine talebenin de karıştırılması esası kabul edildi. Böylelikle gençlerin iradeleriyle iş başarma melekelerinin kuvvetlendirilmiş olacağı umuluyordu. Halbuki bu prensip, mektebin idare işlerinin az memur ve az masrafla görülmesi için benimsenmişti. Yapılan tatbikat, bundan üç çeşit fenalığın doğduğunu ortaya koydu :

1 — İradenin henüz olgunlaşmamış çağında bu melekeleri çalıştırmak, vaktinden evvel yapılan hareketlerin ruhta doğurabildiği hoyratlıklar meydana çıkardı. Hareket kolaylığı, en fazla kendi içini yoklamaya ve iç yapısını en derinden işlemeğe muhtaç olunan yerde, yani mektepte, genç ruhlardaki otomatizm istidadına sür'atle hare-

ket kazandırdı. Ruhî ideallerin yanında pratik tatbikata yer verilmesi, idealin değerini gözden düşürdü ve fikir adamının hareket adamına üstünlüğü tezini mektepte çürüttü. Bahusus spor ve izci teşkilâtlarının, jimnastik dersleri bahanesiyle mektebe sokulmuş olması, bu en tehlikeli sonucu doğurmuştur.

2 — Mektep içinde idare ve muallimlerle iş bölümü yaparak çalışma, talebenin, muallimlere ve mektep idaresine karşı hürmetini azalttı.

3 — Nihayet kültür kollarına, sınıfın ve mektebin idaresine ait çalışmalar, çok kere talebeye derslerini ihmal ettirici sebepler oldu.

Böylece mektep dışı tesirler talebenin bir kısım kuvvetlerini telef ederken, bunlara mektebin içinde yine talebelik iradesine zararlı bir takım tesirler de katıldı. Yani hayat dışarıdan, mektep içeriden gencin ruhunu, ders denen ulvî idealin dışında harcayıp durmaktadır. Bir insan her şey olamaz, talebe de hayat adamı değildir. O ne memurdur, ne esnaftır, ne diplomattır, ne de idare adamı... O sade talebelik mesleğinin adamıdır. Ancak zihin yetilerinin inkişafına çalışan bir atlettir. Çok cepheli ve çeşitli çalışma onu çok yorar, gayesinden uzaklaştırır. Bu bahsi bitirirken, meslek adamının, milletimizi yükselten büyükler tarafından nasıl anlaşıldığını bir misalle belirtmek istiyorum :

Kanunî bir muharebeye giderken atının özengisi kırılır. Kırılan özengiye bu sanattan anlayan bir askere tamir ettirirler. Padişah kime yaptırdıklarını sorar. Askerin yaptığını öğrenince hiddetlenir ve «demek ki orduya esnaf karışmış!» diyerek özengiye yapan askeri ordudan dışarı atar, yeniçeri ocağından çıkartır.

Viyana kapılarına kadar şerefimizle birlikte irademi-
zi götürmesini bilen Türk ordusunun büyük kurucuları,

mesleğin, meslek keyfiyetinin, meslek safiyetinin ne olduğuna biliyorlardı.

Talebeyi imtihan tarzı ve metodları çürütülmüştür, âdeta skolâstikleştirilmiştir. Şu mânada ki, imtihanlar muallimin talebe hakkındaki bilgisine birşey ilâve etmiyor. Onun sene içindeki kanaatini tekrar ederken buna yalnız bir imtihan şansını ve birkaç haftalık emeğin süzgecinde kalan hafıza ağırlığının şefaatinin ilâve ediyor. Her muallim, bilhassa kültür derslerinin imtihanında, kendi zihnî imkânlarına göre öğrettiklerini talebeden istiyor ve her biri kendine göre notlar takdir ediyor. Neticede, herhangi bir mektepte fena bir notla muvaffakiyetsizliğe uğrayabilecek bir talebe, kendi mektebinin muallimleri tarafından takdirle karşılanıyor ve muvaffak olmuş sayılıyor.

İlk ve orta öğretimde lüzumsuz bir merasim halinde tatbik edilen bu imtihan sistemi, bu şekliyle bilhassa orta öğretimde aşikâr bir adaletsizlik doğurmaktadır. Bu sistemin diğer fenalığı da muallimi yetiştirici olmayışdır. Zira nasıl olsa kendi kanaatleriyle notlarını verecek olan aralarında anlaşmış olan muallimlerden ibaret imtihan heyetleri, bu şekilde talebe ile birlikte ve talebeye okutuklarından kendileri imtihana çekilmiş olmuyorlar. Talebenin muvaffakiyetsizliğinden doğrudan doğruya kendilerine mesuliyet gelmiyor. Bu sistemle imtihan muallimi yetiştirmiyor, mesul ederek çalıştırmıyor. Mektep kitaplıklarını daima örümcekler kaplıyor. Bu mahzurun tefiş yoluyla önüne geçileceğini ummaksa tamamen boş görünüyor. Muallim okumuyor, çalışmıyor, kendisiyle uğraşmıyor. Hattâ derslerle meşguliyeti yüzünden, çok kere o, okumaktan hoşlanmayan adam olarak yaşıyor.

Muallim meselesi, maarif dâvamızın ana meselesidir. Maarifi yapacak olan muallimdir. Şayet değerlendirilmezse, maarifi yıkan da o olur.

Evvelâ muallimin meslek adamı olması, muallimliğin bir meslek haline gelmesi lâzımdır. Az zamanda çok mektep açma iştihasına kapılarak ölçüsüz şekilde kabartılan muallim kadrosu, altmış çeşit meslek ve menşeden insanları içerisine aldı. Muallim doktor olamaz; lâkin doktor muallim olabilir. Muallim avukatlık yapamaz; fakat avukat muallimlik yapabilir. Muallim tüccar değildir; ama tüccar muallim olur. Çünkü bütün bu insanlar birer mesleğin insanıdır; yalnız muallim mesleksiz adamdır. İşte eğer varlığı kabul ediliyorsa, maarif fâciasının sebebi bu hâdisedir. Çok çeşitli mesleklerin karışığı olan muallimlik henüz meslek olamamıştır. Bu durum, fecî neticeler doğurdu: Evvelâ muallimle ilim adamı arasında bu uçurum açılmak istendi. İdeal muallim, sadece sınıfa zamanında girip çıkan ve müdürüne itaat eden bir insan olarak alındı.

İlim, idarî âmir ve nızamlardan müstakil kalmadı; ve maarifte, idare âmirlerinin ilmî değerleri mutlaka üstün kimselerden seçilmesi çok kere ihmal edildi. Düşünülmedi ki insan oğluna yapılan bunca zulümlerin en fecii şudur: Âlimin cahiller elinde kalması ve kuvveti kullananlar tarafından tehdidi...

Muallimin, ilim ve ideal adamı olabilmesi için her şeyden evvel gönlü, fikri, istiklâli olmalıdır. Bu bakımdan en iyi mektep, ekseriya müdürsüz mekteptir. Tefiş bir merasimdir ve bazan da bir darbedir. Maddî bakımdan muallimin ne kitap alacak parası vardır, ne de okuyacak vakti... Muallim odalarının en canlı faaliyeti ya kooperatif işleri üzerindedir, yahut kahve ocağına aittir, yahut da alınan çelenklerin veya arkadaşların düğün hediyelerinin hesaplarına aittir. Bütün bu işlerin yanı sıra müdür odasından gelen emirler, ihtarlar görüşülür.

Bilmiyorum, acaba ne zaman, hangi devirde ve hangi tarihte, hangi mektepli muallim odasında ilmi bir konuş-

manın, metodlu bir münakaşa halinde devamlılığı görül- müştür.

Mektepte nöbet tutma ve bir takım kolların idaresi gibi vazifeler, muallimlik mesleğine, muallimin elinden alınan meslek adamı olma imkânlarına vurulmuş darbe- lerdir. Koridorlarda talebeyi takip eden ve sınıflarda para toplayan muallim, ideal görevlerinden uzaklaştırılmış bir insandır. Onu mukaddes idealinden uzaklaştırıcı olan bu şartlar, zamanla doğurdukları alışkanlık yüzünden, mu- allimi, kitaptaki bahislerin sınıfta tekrarını yapan bir bü- ro müstahdemi haline getiriyor; vazifesi, sınıflara vaktin- de girmek ve nöbet zamanları koridorlarda görünmek, Vekâletin kararları, neşredilen dergileri tastamam imza- lamak ve müdürü memnun etmekten ibaret olan, talebe- ye karşı muamelesinde çekingen, imtihanlarda idareli ce- bindeki not defteri özel işaretlerle dolu, altmış meslek- ten herhangi birisinin müntesibi bir küçük baremli...

Muallimlik mesleğinin mevcut olmayışından şikâyetle bahsettik. Acaba daha önce çocukluk mesleğinden bahset- mek lâzım değil miydi? Çocuğun, bizimkinden başka bir yapısı, başka bir hayatı ve başka bir dünyası olduğunu biliyoruz. Öyleyken gerekli hayat şartlarını ona bağlamış değiliz. Mektep çağından evvel ve mektebe giderken ço- cuk nerede vakitlerini geçirir? İstanbul sokaklarını bir gün dolaşsanız yüzlerce çocuğun kaldırımlarda yatan se- faletine şahit olursunuz. Çocuk seyyar satıcılar arasında, sokakların toz ve çamur dünyasında, reaksiyonları kon- trolsüz, sataşma, tekmeleme, ağlatma ve sövme zevkleri- ne terkedilmiş, sahipsiz; ve kendisi farkında olmadan muhtaç olduğu mânada, tatminsiz ve saadetsizdir. Büyük şehirlerin dışında durum normal olabilir. Bilhassa köyler- de çocuğun yetişmesi, bir yandan tabiatın serbest dekoru içinde yaşaması, öbür yandan üzerine aldığı işlerin ken- disine rehberliği sayesinde, tabii metodlara tâbi ve ciddî

oluyor. Köy çocukları ancak büyük şehirlere gelince bozuluyorlar.

Büyük şehirlerde yetişen çocukların, hem de bizim dünyamız içinde, bizimkinden ayrı bir dünyası, başka hayat şartları, bizimkinden ayrı eğlence ve yaşama vasıtaları olmalıdır. Medenî memleketlerin çocukları, şehirlerin yanibaşında veya içerisinde. Cemiyet, çocuğun hayatını omuzlarının hizasına yükseltmiş, yarının ergin insanı olacak çocuğa hizmetten çekinmemiştir. Yetiştirilmeleri uğrunda en ufak külfetlerden kaçındığı çocuklarını sokaktan geçen her çeşit insanın, vasıtaların, çamurun ve ahlâk düşüklüklerinin sinesine fırlatan, küçük çocuğunu verdiği mektebi, kendisini dertten kurtaracak bir sığınak sayan, daha ileri yıllarda mektepten sade not ve diploma bekleyen, çocuklarının midesiyle giyiminden başka yavru mesuliyeti bilmeyen, «çocukluk mesleği» iklimine yol açmayan bir cemiyette insan yükselmez, büyük ruhlar yetişmez... Çocuklar aramızda ve âdeta ayaklar altında, kendi kendine büyüyor, bizden iradeli fedakârlıklar görmeden nebâtî bir zeminde yetişiyorlar. Fert ve aile olarak, çocuklarımızın sadece maddî hayat şartlarını tedarik için bunalımdayız. Onlar için ayrılmış dünyamız yok, bir çocuk şehrimiz yok... Üstümüzde bizimkinden geniş bir çocuk ruh dünyasının barındığının farkında değiliz. Bunu bilmediğimiz için çocuklarımızı her an heder etmekteyiz. Cemiyet olarak çocuk için harcadığımız emekler, fedakârlıklar ve gayretler pek değersiz ölçülerdedir. Medenî dünyada bir şehir yapılır veya canlandırılırken, projeye konacak ilk işaretler, çocukların ihtiyaçlarını bilen pedagogların direktifi oluyor. Bütün medenî insanlığın dikkatle üzerine eğildiği çocukluk mesleği; vücudiyle, ruhiyle, sporu ve temâşasıyla çocuk olarak yaşamasını bilmek, çocukla ergin insan arasındaki basamakları birer birer aşabilen mesut varlık olmanın hazzını doya doya tatmaktır. Mâsum-

luk çağının sanatını yapmadan kurnazlaşan, neşenin ebediliğini tatmadan korkular, tahakkümler, tehditler altında beli bükülen, hakikatler dolu kâinata hayranlıkla çevrilmeden, her görüşte asılsız bir yalan, bir izafilik hissesi bulmaya çalışan insan, çocuk olmamıştır. Bu, ilâhî çocuklar tarlasında mahsul vermemiş, yarı ölü bir hayattır. Çocukluğunu yaşamadan gömen insanların cemiyeti, hilkate hayran dâhîler, mesut yapıcılar, çılgın idealistler ve murada ermiş âşıklar yetiştiremez. Yarınki hayatı yaşanmaya değer yapan çocuklarımızdır. Onlara ne emek verdik ki, gençliğimizden ne bekliyelim?

Son tenkidi, mektebin binasına karşı yapacağız. Medresenin, içinde okunan kitapların kalın cildini andıran tipik bir yapı tarzı vardı. Bu üslûp, aynı zamanda kendi içine kapanan okuma adamının beli bükük oturuşunu da canlandırmaktaydı. Her nerede bu yapı tarzını görsek, oranın medrese olduğunu, orada kitap ve talebe bulunduğunu anlar ve sesimizi hürmetle alçaltırdık. Mektep devrinde, okuyanların yeri belli olmadı. Talebe kütlesinin barındığı her yere mektep denildi. Ama yapı, bir mektep binası mıdır? Buna ehemmiyet veren olmazdı. Her insanın gelişigüzel her çeşit iklimde barınamıyacağı hesaba katılmadı. Eskimolarla zencilerin, Hintlilerle Sibiryalıların ayrı ayrı iklimleri olduğu gibi, talebenin de ruhuna uygun bir iklim vardır. Her binada ders okutulmaz. Barınılan binanın üslûbundan taşarak ruhlara dağılan telkin, ilmin «Hazır ol!» kumandasıdır. Ancak böyle mekânlarda ders yapılır. Mâbetteki «ibadete hazır ol!» sesine benzer bir sesi her köşesinde sızdırmayan bina, mektep binası değildir. Yeni mektep, açıldığı günden beri, kendinin olmayan binalarda muhacir veya sığıntı gibidir. Şöyle böyle mektep denmeğe değerli yeni ilkokul yapıları bertaraf edilirse, orta, lise ve yüksek okul binalarımız yoktur. Bunların kimi saray, kimi konak bozması, kimi yurt,

kimi devlet dairesi, kimi Yunan mektep binası, kimi eski belediye dairesi, bir kısmı da mektep diye yapılmış, lâkin mektep ruhiyle alâkasız üslûpta yapılarıdır. Hiç birisi mektep değildir. Türk mektep bina üslûbu diye karakterler taşıyan ve millî ruhumuzun bütün çizgilerinden taşıran bir üslûp tanımıyorum. İstanbul ve Ankara Üniversiteleri arasındaki derin ve esaslı üslûp başkalıkları da, müşterek bir Türk mektep üslûbu fikrine henüz sahip olmadığımızı göstermektedir. Halbuki memleketimizde bulunan yabancı mekteplerinin her birinin ayrı ve pek karakteristik üslûbu göze çarpıyor. Fransız liselerinin, bir avlunun etrafını saran galeriler halinde, medreselerimizin loşluğuna mukabil, kilisenin sahte ruhaniyetini dolduran akademik yapıları; Almanların, metafizik düşüncenin azametine teknik zaferin ışıklarını karıştıran kütle mimarisi; Amerikalıların; büyük bahçelerin içinde dağınık villâlar halinde serpilen kolejleri, bu milletlerin mektep mimari üslûplarını yaşıtmaktadır.

Pek acı bir hâdise ile karşı karşıyayız : Sadriâzam konağının, vergi dairesinin, bankanın, kasap dükkânının birer yapı tarzı olsun da ruhları işleyen mektebin yapı tarzı olmasın!.. Buna hayretler gerekir. Hakikat şu ki : Camiin yanında, ruhumuzun hayatını en derinden kavraması lâzımgelen yapı ifadesini mektebe bağışlamak lâzımdır.

Mekânını yapamadığımızdan bellidir ki, işin ruhunu bilmiyoruz. Mektebi ruhta idrâk etseydik mekânda da yerine getirebilirdik.

Bugünkü maarifimizin beyninden başlayarak binasına kadar bütün eksikliklerini gözden geçirdik. Gerek şekil, gerek ruh ve zihniyet bakımından «millî bir maarifimiz var» demenin güçlüğünü itiraf edelim. Eğer bu milletin azamet ve tarihine yaraşır millî mektebi, kendi varlığını hakkiyle ortaya koyabilmiş olsaydı, bugün ne dini ticaret vesilesi yapan mevlidci ve duacıların serseri fer-

yatlarının şehrin sokaklarına serpilmesine dinî kültür diyenlerin, ne de tarihini altından bir dehliz gibi dolduran Türk büyüklerinin ismini anmayı millî küfür gibi birşey sayıcı zavallı nesillerin karşısında olurduk. Kendi öz yurdundaki yabancı millet mekteplerinin yanında küçüklüğünü hisse de ede barınan bugünkü mektebin, ruh bakımından, binası kadar muvaffak olduğunu umuyoruz. Millî mektebi kurmanın mevsimi gelmiş olmalıdır. Medresenin mektebini yaşattık. Bu buhran ve sarsıntı devri idi. Şimdi millî mektebimizi yapmak isterken, onun hangi unsurlardan meydana geldiğini düşünelim. Geniş mânada maarifi içine alan bütün hüviyetiyle mektebi meydana getiren dört unsur vardır. Ders, talebe, muallim ve dar mânada öğretim yeri olan mektep... Bu dört unsur, mektep denen içtimaî müessesenin dört duvarı gibidir. Bu dört duvarın hepsinin de sağlam oluşu ile mektep ve maarif ayakta durur. Ders, ezbercilik ve nakilcilikten ibaret olan, muallimi, her meslekten alınan, talebesi, hayatın her sahasına benliğini dağıtmış ve şehirlerinde kendi çocuklarına mahsus bir hayat sahası ayırmamış bir cemiyet içinde, henüz mektebinin çehresi bile çizilmemiş olunca, orada gerçekten millet mektebi var denebilir mi?

Şimdi, kısaca, millî mektebin dört duvarı hakkındaki fikirlerimizi hulâsa edelim :

I — Ders, hakikatlerin araştırılmasıdır. Teknik ancak ilimlerin tatbikatı diye ve onlardan sonra ele alınır.

Ders okumak, bazı hayatî faydaları sağlamak için bir vasıta değil, hakikatler peşinde koşmak için başlıbaşına bir gayedir. En temiz Türk dilini kullanan ve dış dünyanın her çeşit ifade ve ihtarlarından başlayarak, her varlığa bağlandıktan sonra insana doğru götürücü ders öğretimi, millî kültürü meydana getirir.

İlk öğretimin gayesi kalbin terbiyesi, orta öğretimde gaye aklın terbiyesi, yüksek öğretimde ise ihtisaslardır.

İlkokul, kalbi temiz bir maya ile yoğurmak içindir. Bu maya, dinin sevgi telkinleriyle bütün mazi ve millî mefahir olmalıdır. İlkokulda çocuklara verilmesi lüzumlu olan eşya bilgisi pek az birşeydir. İlk mektepçilik denen büyük sanat, dindeki aşk idealini damla damla çocuğun kalbine aşlamak ve o kalbin çarpıntılarını millî mefahirin temposuna uydurmak sanattır. Bu aşk idealiyle birlikte sunulan değerler, hakikatlerin sevgisi, hayatın ve başkalarının sevgisi, kendi ruh hayatını samimiyetle ve dikkatle yaşamak sevgisidir. Orta mektep ve lisede aklın, Doğu'dan, Batı'dan, her taraftan sızan bütün ışıklarıyla yüklü metodlu hakikat araştırmaları, Fârabî ve Gazalî ile Pascal ve Pasteur'ü yanyana yaşatmalıdır. Zira akıl, milletlerin sınırlarını geçer, bütün insanlığı kucaklar. Ancak ilim zihniyetinde ve sanatların üslûbunda milletin ruhu hâkim olacaktır. Liseler, ilk sınıflardan başlayarak ileride yüksek öğretimin ihtisasına hazırlık yapacak bölümlere ayrılmalıdır. İlkokulda olduğu gibi, orta ve lise sınıflarında da çocuğun ruhunu hakikat idealine kavuşturucu aşktan ibaret olan enerjiyi harekete geçirecek en güzel vasıta, musiki'dir. Bunun için bütün ilk ve orta öğretim yapan mekteplerde, sabahları derse başlamazdan önce, kısa bir zaman için bütün talebeye, insan ruhunun ulviyete tırmanışını terennüm eden musiki dinletilmeli; sınıflara, ruhlar böyle ilâhî iksir ile yıkanıp temizlendikten sonra girilmelidir. Başka merasim ve nutuklara lüzum yoktur. Bugün ahlâkî kültür diyebileceğimiz çalışmaların başında musiki terbiyesi yer almalıdır. Yalnız çocuklar değil, bütün cemiyetimiz bu terbiyeye şiddetle muhtaç durumda bulunuyor.

Orta öğretimde imtihanların, muallimin elinden alınarak — belki muallim sadece müşahit olarak imtihanda bulunmak şartıyla — o dersi okutmamış, yabancı heyetlere verilmesi, hem orta öğretimin ciddileşmesine sebep

olacak, hem de muallimlerin daima okuyup ilimde ilerlemeğe mecbur olduklarını kendilerine hatırlatacak ve onları daha iyi yetiştirmeğe zorlayacaktır.

II — Talebe, hakikatler peşinde koşmayı meslek edinen insandır. Gayesi mânevî olgunlaşma olan bir mesleğin insanıdır. Mekteplerin diploma müşterisi ve istikbalin mevki dilencisi değildir. Disiplinin, kâinattaki nizam gibi bir zaruret olduğuna inanmış, diğer içtimâî sınıf insanlarına örnek olacak kabiliyette bir üstün insan namzedidir. Çocukluk mesleğini hakkiyle başarmış, talebelik mesleğine siyâsî maksatlı dernekçilik, sporculuk, izcilik, rozetçilik, reklâmcılık gibi çok küçük meslekleri bulaştırmayan şerefli insandır. Talebenin davranışları öyle olmalıdır ki, mabette olduğu gibi esnafla temasında da büyük ruhî varlığını hissettirmiş ve her yerde kendisine ve mesleğine karşı hürmet uyandırsın. Talebe, halkın girdiği her yere girmez, halk gibi konuşmaz, âvare insanlar gibi yürümez. Bir şehrin maddî zabıtası polis teşkilâtı olduğu gibi, mânevî zabıtası da, din adamlarının hemen yanında yer alan talebe zümresi olmalıdır. Katolik filozofu Ollé-Laprune kilisenin tahsil gençliğine hitap ederken, «siz büyük adamlarsınız. Parlak elbiseler giymek size yakışmaz!» diyordu. Bütün mektep gençliğimize diyorum ki; «siz büyük adamlarsınız, halka karışmak size yakışmaz! Siz halkın önünde yürüyeceksiniz!»

III — Muallim, maarif dâvamızın yapıcı ve en esaslı unsuru olduğunu ve muallimliğin meslek olması lüzumunu yukarıda belirtmiştik. Hepsinin mesleği yalnız muallimlik olan ve bu ulvî vazifeden başka iş görmeyen idealistler ordusuna sahip olduğumuz gün, ilk zafer borusunu çalacağız. Bu gayeye doğru yürürken muallimleri ilim ve irfan seviyelerine yükseltmeğe mecburuz.

Avrupa'nın büyük üniversitelerinde, lâkin kısa birkaç yıllık değil, uzun yıllar tahsil görmüş çok sayıda mualli-

me ihtiyacımız aşîkârdır. Liselerimizin en iyi mezunlarını Avrupa üniversitelerine ve sıkı disiplinli şartlar altında altı, sekiz veya on yıllık tahsile tâbî tutmalıyız. Üniversite mezunlarını doğrudan doğruya muallim kadrosuna almak hatalıdır. Lisanstan sonra muallim olmak için, Avrupa'daki agregasyon imtihanına karşılık olacak bir imtihanı da vermenin şart koşulması lâzımdır. Bu imtihanda, kendi ilim dalına ait bir yabancı dilde yazılı eserleri okuyup anlama kabiliyeti ile tenkit ve araştırma yetilerinde olgunluk arayan ilim zihniyeti yoklanmalıdır. Muallimlik değeri ancak böyle ölçülebilir. Muallimlik sanatı ise, mektep kırtasiyeciliğine boyun eğerek dergi imzalayıp talim sicillerini doldurmak değil, milletin çocuklarına feda olmasını bilmektir. Bu fedakârlık, harpte kanını akıtmaktan daha değerlidir. Kılıç kahramanlığının devri artık geçmiştir. Milletimizin çocuklarına, dünyanın çocuklarına her gün ruhumuzdan bir parçayı daha aşlamak, bunun için yaşamak ve bu yolda ölmek, bugünkü, insanları ümitsiz dünyamızın ve çocukları sahipsiz milletimizin beklediği kahramanlıktır. Muallim, bu cihatta muzaffer olursa, dua ile tedbiri birleştiren, halkını muvaffak olmuş ve kendi sırlarına âşina hayranlarını; hayatın sonsuzluğa götüren bir yolculuk olduğunu anlamış, ilmin, sanatın, ahlâkın ve dinin gerçek idealistlerini göreceksiniz. Türk muallimi, yarınki Türk mektebinin ve yarınki Türkiye'nin temel taşıdır. Onlar, Gazalî'lerin, Necmüddin'lerin, Aksemseddin'lerin irfan ve iman çocuğu olan gaziler...

IV — İlim mabedimizin dördüncü duvarı, mektebin kendisidir. Millet mektebinin dışında yer alacak özellik ve yabancılık tanımayan, kutsal çatısı altında siyasete asla yer vermeyen, muallimin ilmî ve ahlâkî otoritesin-

den başka hiçbir otorite tanımayan, ruhları huzur içinde birleştirici disiplinin barındığı mektep, ideal çatı...

Talebeyi muayyen mekteplere devam ve mutlaka muayyen muallimlerin derslerini takip için zorlamak, ilmin hür otoritesiyle bağdaşamaz. Her sene sonunda mualliminin idare etmediği heyetlerin huzurunda imtihan edilecek talebe, mektebi ve muallimi de kendi serbestçe seçebilmelidir. İstifade edebileceği hocaları, mektebi arar, bulur. Ona bu hürriyeti vermezsen, imtihanlarda muayyen ilimlerin müfredatından onları muayyen ölçülerde mesul etmeğe hakkımız olmaz. Hem de böylece eseri kontrolsüz kalan muallim, bazan dağarcığındaki bir avuç bilgiyi otuz, kırk sene tekrarlar, öğretimde ilerleme görülmez. Bugünkü yerinde sayma hali asırlarca devam edebilir. Yükseltebilen muallimleri, talebe serbestçe arar ve seçerse, bu iktidara sahip olmayan muallimler ya mesleğe veda eder veya çalışırlar.

Temel duvarlarını tanıtmaya çalıştığımız mektep denen millî müesseseyi bugünden kurmaya başlamalıyız. Bu müessese, ilimle dinin bize emaneti olacaktır. Onda barınacak varlığımızı bütünüyle ilme teslim etmemiz lâzımdır. İlme teslim oluştaki hiçbir menfaat gözetmeyen hakikat aşkı ve sonsuz şeylerin sevgisi, dinin kaynaklarından hayat alacaktır. Bu mektebin çehresi gibi, düşünüş tarzı, sporu ve sanatı, bin yıllık tarihinin bütün çizgileriyle bütün terennümlerini kendinde toplayacaktır.

Millî marş düşünülürken mehter musikisini unutmıyacak; Selçuk mimarisinin, seher vaktinin ışıklarını andıran ruhanî ve içten tebessümünü toplayacak; içerisinde, Ebu Hanife'nin hak ve dâvasına tertemiz ışıklar saçan dehasıyla Dekart'ın düşünceye doğru yolları gösteren metodlu zekâsını birleştirecektir. Bu mektep, Türk milletinin, kendi vücudiyle, kendi kalbi ve kendi diliyle çevrildiği kendi çocuklarının mektebidir. Aynı zamanda bu mektep, bü-

tün insanlığın zekâsına önder olacaktır. Ve bu mektebin, çocuklarına göstereceği yol, hakikatlerin, Allah'ın yoludur.

Avrupa medeniyetinin yaptığı hataları yapmamak, Avrupalı gibi makina âşığı değil, ruh ve vicdan âşığı yetiştirmek istiyorsak, Avrupadan aldığımız öğretim metodlarını değiştirmemiz lâzımdır. Vaktiyle, Fransız maarifini adım adım takip ederek mekteplerimize mal ettiğimiz öğretim şekilleri bizi, dar kafalıktan çıkırından çıkmış olan medreselerden kurtarmak için büyük rol oynamıştır; mânasını ve değerini kavrayamadığı bir çok şeyleri ezberlemeyi hüner sayan geçen devrin softalarından uzaklaştırmıştır.

Fakat, medreseyi maziye mal eden yeni mektep eksiksiz çıkmadı. Kendisini örnek almakla işe başladığımız Fransız orta öğretimi, tekrar 1902 programlarına doğru bir dönüş fikrine sahip olmaya başladı. Hiç olmazsa onların bu yolda yönelişleri de bizde bir evrim, daha doğrusu öğretimde tam bir devrim arzusu doğurmalıdır. Maarifte devrim demek, cemiyetin kafasını değiştirmek demek olacağına göre bu işe, yapacağımız işler arasında ön sırayı vermek lâzımdır.

İLK ÖĞRETİM

İlim ve ahlâk hayatı, milli eğitim çalışmalarının mahsulüdür. Milli eğitimin saha ve istikameti, herhangi bir idare mekanizması tarafından düzenlenmez; millet üniversiteleri tarafından düzenlenir; devlet eliyle gerçekleştirilir. Üniversite beyin olarak bütün eğitim işlerini ele alırken ilk mektepten işe başlar. İlk mekteplerin kitaplarıyla müfredatı, çocuğa toprak sevgisini ve tarihinin bütün mefâhiriyle her sahadaki oluşunun sevgi ve acılarını duyurmalıdır. Tarih şuuru eksik bırakılarak yetiştirilen çocuk gerçek vatandaş olamayacaktır. Bizim Malazgirt'ten bugüne kadar dokuzyüz yıllık tarihimizin hayat damarları, çocukluk çağımızdan başlayarak varlığımıza bağlanmalıdır; öyle ki her Anadolu çocuğu bütün ömrünce dokuz yüz yılı kendinde yaşatabilsin.

İlkokullarımızın Avrupa tekniği içinde, renksiz, hüviyetsiz, ateşsiz, sevgisiz ve realitesiz kitapları, insan değil, sadece tabiata bağlı canlı varlıklar yetiştirmeye kifayettir. Yanyana getirilse Avrupalıların sömürgelerindeki nesillere okutulan kitaplardan farksız olduğu görülür. Onların da korkuya bağlı meddahlık sayfaları, onların da tabiat hâdiselerini aşk ve iman yerine geçiren iptidâilikleri var. İstiklâl marşımız olmasaydı, son nesillerin ilkökul kitaplarına ruh yerine mutlak boşluk ve hüsrân kalırdı. Eğer millet eğitiminin kökleri olan ilk mektebi bugünkü karanlığından kurtarmak istiyorsak Mehmet Âkif-

in yedi cildlik «Safahât» ını sayfa sayfa nesirleştirip, bazılarını nazmiyle aynen, ilkokulun beş yıllık okuma kitaplarına aktarmak icabedecektir ve zannediyorum ki bugün iki kıtanın taklidi yüzünden hayatımızda açılan boşluk, bir Âkif'in ruhu ile tamamen dolacaktır. Yoksa, Âkif, sadece merasimlerdeki gırtlak idmanlarına eseriyle sermaye olsun diye yeryüzüne gelmedi. Ancak, bunu yapacak vasıta, milletin tarih ve toprağına her bakımdan yabancı tufeylilerin barınağı haline gelmiş kozmopolit üniversiteler olamaz. Millet üniversiteleri, millet çocuklarının eline geçmedikçe, millî eğitimden bahsedilemez. Zira, abes olur, yalan olur, iftira olur.

İlk hız, temel hayat çocuğı ilkokulda verilir. Çocuğı insanlık duyguları da millet hayatının hâdiseleri arasında öğretilir. Çeyrek asırdanberi çocuklarımıza öğretilen müşahede metodları, bu nesilleri, ancak yemini ve yerini iyi seçmesini bilen hayvan seviyesinden yukarı yükseltmedi. Çünkü, bu metodu körükörüne tatbik edenler, müşahedenin, ancak aklın idaresi altında yapıldığı takdirde faydalı olabileceğini ve aynı zamanda insanın tabiat içinde sık sık kendine dönmeğı muhtaç olduğunu bilmediler, anlamadılar. Bunun neticesi olarak, işte etrafımızdaki şaşkın ve dümensiz nesil meydana geldi. İlim ve irfan iddiasıyla milyonlarca insanın emeğini sömüren eğitim çalışmalarımız, yetmiş yıllık ömrünün sonuna kadar, kendi açtığı kapıyı kapamak lâzım olduğunu bilen insan yetiştiremiyor da yüz milyon liraya üniversite binası yaptırıyor: Duvarlarının etrafı çepçevre dilencilerle çevrilsin diye!.. Bize, kendi varlığımıza aydınlık olabilecek müesseseler lâzım. İlkokulda çocuğı, adım adım tarihinin sevgisi aşılırken ve kendi varlığı, tarihinin hâdiseleri arasında kendine tanıtılırken, ona insanlık dersi de tertemiz örneklerle, sevgi ve merhamet metodlarıyla aşılır. Biz çocuğı sadece maddî tabiatı tanıtmakla, bütün âlemi öğ-

rettiğimizi sanıyoruz. Meyvaların ve oyunların adını, şehirlerle kıt'aların adını, hayvanları ve nakil araçlarını öğrenmekle hayat anlaşılır zannettik. Halbuki, dünyamız her şeyden önce, hareketlerin dünyasıdır. Fransız çocuğu, Lafontaine'in masallarında hayatın ilk hikmetlerini buluyor. Bizim zengin halkıyatımızın mekteplerden içeri giremediğini düşünmek insana yeis vericidir.

Çocuğa yemişlerle hayvanların adları ezberletilip kendileri gösterilmekle, hayat tanıtılmış olmaz; sade bir takım şekiller ezberletilmiş olur. Hem onları, çocuk yaşarken tanıyacaktır. Mektep bu hayata mânasını vermedir. Aklın idaresi altında çalışan bir müşahede terbiyesi çocuğu şu yolda yetiştirecektir.

Meselâ, çocuğa «hayatın kıymeti»nin ne demek olduğu anlatılır. Ama çocuk, bu terkipçi ifadelerden önce bir şey anlamaz. Bunu anlatmak için o sokağa çıkarılır. Hayatın kıymetini bilmeyenler, dilenciler, kahvede oturanlar, sinemalardan baca dumanları gibi püsküren halk ona gösterilir. «Bak, işte bunlar hep vakitlerini ve hayatlarını telef etmeye çalışanlardır» denir. O zaman çocuğa en çok zevk aldığı bir hareketin egzersizleri yaptırılır. En sonra, ahlâkın emri ona sunulur: «Bu insanlar gibi olma!» denir. O vakit çocuk bu sözü benimser, hissine mâl eder.

Ona insanın yeryüzünde en kıymetli varlık olduğu mu anlatılacak? Önce insana has olan vasıflar sayılır. Sonra İstanbul sokaklarındaki nakil vasıtalarının insanlara, ancak birer sinek kadar değer veren gidişleri bizzat gösterilir ve: «İşte bu hal, insan kıymeti bilmeyenlerin eseridir.» denir. Bir asabiyetle cana kıyan kaatiller ve tramvay basamaklarına yüklenen serseri çocuklar, kaldırımın sırtını yatak yapan hastalar, cemiyetin her tarafı gezdirilerek ona gösterilir; «İşte bu gördüğün, insana kıymet vermesini bilmeyen bir cemiyetin hayatıdır» denir.

İzzet-i nefis anlatıldıktan sonra, dilenciler, rozetçiler

ve her köşede pazarlık yapan satıcılar gösterilerek, «bunlar, yaradılışın sade insana bağışladığı izzet-i nefsi tatmadan ölmeğe mahkûm bedbahtlardır» denir.

Hakikat sevgisi hakkında iki üç cümle söylenir söylenmez hemen arkasından kumarla piyango ve talih hesaplarıyla yaşayanların hali uzun uzadıya anlatılır, âkibetleri tanıtılır ve «bunlar, hakikattan zerre kadar hisse almasını bilmeyenlerdir» denir. Sarhoş gösterilerek; «bakınız, siz her şeyi dosdoğru görüp tanıyabiliyorsunuz, bu zavallı tanıyamıyor» denir. Çocuk, böyle düşündürülür. Böylelikle o hem eşyayı tanır, hem kendi ahlâkını yapar. Mektepteki merasim ve tadsız eğlencelerin kucağından kurtarılarak hayat ve realite duygusu ile yetiştirilmiş olur.

İlk öğretim, müşahade terbiyesini böylece aklın hizmetine teslim ederse, daha sonra, üzerine ilimle ahlâkın muazzam binaları kurulabilecek insan ruhundan ibaret sağlam temeli koymuş sayılır. Millet yolunda mücahedeye azmetmiş olan fedakâr zümre, parlak seçim nutuklarını bir tarafa bırakıp, her şeyden önce ilk öğretim dâvasını ele almak ve ilkokul kitaplarının, şimdikilerden tamamen aksi istikamet ve ruhta hazırlanmasını gaye edilmelidir.

ORTA ÖĞRETİM

Maarif teşkilâtımızda ortaokul diye üç sınıflı bir bölüm var. Lise kısmından ayrılmış olduğuna göre, bunun gayesi kendi başına ne yetiştirmektir, bilinmez. İlk öğretim şehir çocuğuna az geliyor. Liseyi herkes okuyamıyor. Şurası muhakkak ki, ortaokul diploması ile hayata atılanlar için bu tahsil hiçbir boşluğu doldurmamaktadır. Ortaokulun kendisine özel bir fonksiyonu olmayınca, onu liseye hazırlayıcı mı saymak lâzımdır? Böyle düşünmek mânasız olur; çünkü bu takdirde onu liseye ilâve etmekten başka yapılacak iş kalmaz. Bizce tamamiyle fonksiyonsuz olan ortaokul kaldırılmalı; ilk üç senesi tek kol halinde, son üç senesi kollara ayrılarak okutulmalıdır. Lise tahsili yapmayacaklar için, köylerde, kasabalarda, iki veya üç senelik hayat veya iş mektepleri açılmalıdır. Bu mekteplerde, ziraat ve teknik öğretilmeli, aritmetik, tarih ve din dersleri okutulmalıdır.

Liselerin bugünkü hali, yüksek öğretime kabiliyetli elemanlar hazırlayıcı değildir. Ortaokulun derslerini genişleterek tekrarlayan lise sistemi değiştirilmeli; lisenin şimdiki ortaokulu karşılayacak ilk üç sınıfından sonra, üç senelik son kısmı şu şekilde kollara ayrılmalıdır. İlk iki sene fen ve kültür kollarına ayrılmalı, sonuncu yılda ise, bu kolların her birisi de ikiye bölünmelidir. Böylece, fen kolu matematik ve tabiiye bölümlerine, kültür kolu ise felsefe ve lisan bölümlerine ayrılmalıdır.

Lisede dersler, hangi zihniyet ve gaye ile okutulmalıdır?

İlk üç sınıfta kâinat hakkında ilk müsbet bilgiler verilir ve ilim zihniyeti aşılır. Bunu yapmak için, her ders kendine mahsus metodlarla okutulmalıdır. Matematik dersleri, zihnin hayâlsiz işleyişini sağlayan aklın çözümleme ve indirgeme metodları ile, tabiat dersleri, gözlem ve deneyden asla ayrılmayan karakterlendirme ve sınıflama metodu ile; tarih, san'at ve felsefe gibi kültür dersleri ise, aklın değer hükümlerinin realitelerle karşılaşmasından en mükemmel neticeler çıkarmaya elverişli çeşitli metodlar kullanarak okutulmalıdır. Dil öğretiminin, mantığa bağlanan ve dile ait tekniği çözümleyici metodlarla yapılması da lâzımdır.

Bu arada, kültür derslerine büyük önem verilmesinin lüzumu üzerinde duracağız.

Filhakika, insanın mânevî yapısı düzenlenmedikçe, onun teknik bilgileri bir işe yaramıyor, hattâ faydalı olmaktan çok, zararlı oluyor. Nitekim, en az kırk yıldan beri Avrupa ile Amerika'ya binlerce, hattâ onbinlerin sayısına giren talebe gönderip buralarda yetiştirdiğimiz halde bunlar, memleketin maddî huzur ve selâmetine faydalı olmamıştır, demekten daha tok ve daha doğru söz olmaz...

Bu bir ahlâk meselesidir. Öğrenmek zekânın, yapmak ahlâkın işidir. Liseleri fen derslerine ait nâmütenâhi maddelerle yükleyenlerin, bunu bilmesi lâzımdır. İlimlerin öğretimi hatta Üniversiteye kadar, gerçek gayelerinden uzaklaştırıcı metodları kullandı. Meselâ matematik dersinin gayesi, zihnin hayalsiz olarak işleyişini temin etmek ve bu yolda kabiliyet kazandırmak olduğu halde bu derste formüller ezberletilerek zekâlar ezildi, harap edildi. Matematik dersi, hâlâ bir tahammül testi gibidir. Aynı mânâsızlık fizik dersinde tekrar edilerek, gayesi maddî dünyamızın kanunlarını tanıtmak olan bu ilim de ancak zekâ

tahribine yarar bir bomba haline konuldu. Fizik ilminin sadece bir kolu, bir şubesi olan kimya derslerinde, zekânın olgunlaşmasında hiç rolü bulunmayan, ancak bu ilmin mütehassıslarını ilgilendiren formüllerle muamelelerin ezberletilmesi, jeolojide taş isimlerinin bir bir belirtilmesi, sanki zekâları dondurup taşlaştırmak içindir. Biyoloji derslerinde, bizi çepçevre kuşatan canlıların üstüne tecrübenin yardımıyla eğilerek, onları en yakından ve bizzat incelemek suretiyle hayatın kanunlarına yükselecekken, hayat türlerinin hazırlanmış listelerini ve canlı varlıkların organlarının isimlerini ezberletmek yolunu tuttuk.

Bugün, hâlâ edebiyat dersinin bir metin sergisi ve hal tercümesi tarzında okutulduğunu biliyoruz. Liselerde aynı metodla bir de yarım-yamalak Batı edebiyatı dersi okutulmaktadır. Her çeşit ilâveler, aynı metodlara tâbi olduktan sonra, gençliğin edebî kültür ve zevkinin teşekkülüne hiç bir zaman çare bulunmayacaktır. Edebî kültür ve sanat zevki bizce şu yoldan giderek verilebilir: Lise sınıflarının herbirinde devrine hâkim olan bir veya birkaç büyük sanatçının bütün eserleri başından sonuna kadar okutulur ve açıklanır. Mümkün olduğu kadar bu eserlere varlık kazandıran iç hayatları yaşatmaya çalışılır. O devir içinde yaşayan diğer sanatçıların eserleri bu büyük şahsiyetlerin etrafında toplanmak suretiyle kısaca incelenir. Meselâ edebiyatımızda Fuzulî, Bakî, Hâmid, Namık Kemal, Âkif böyle birer büyük merkez şahsiyetlerdir. Servet-i Fünun okutulurken Tevfik Fikret de böyledir. Devrin diğer kalemleri bu merkezlerin etrafında küçük büyük daireler halinde sıralanırlar. Çocuklar coğrafya derslerinde, şehir ve dağ isimleriyle, milletlerin mahsul ve insan sayılarını ezberlemekten usandılar.

Tarih kitapları ve dersleri hâdiselerin hazırlanmış hâpleri gibidir. Tam bir kronoloji ve vak'a ezberciliğinden

ibarettir. Esasında, hâdiseleri aklın mahkemesi huzuruna getirip muhakeme eden ve onların sebeplerini araştıran tarih ilmi, mekteplerimizde, masalcılıkla efsaneci zihniyeti besleyen, ezberciliğe yol açan zararlı bir nakil olmuştur. Herşey, ortaçağda nasılsa yine öyle öğrenilmektedir. Hükümdarlar sıralanıyor, zaferler alkışlanıyor, kuvvetler tebrik ediliyor ve genç dimağlara sergerdelerin uşak vak'anüvislerinin satılmış hükümleri hakikat diye sunuluyor. Hiç böyle olmasaydı tarih sayfalarında Hulâgû ile Hallâc, Cengiz ile Gandi aynı hizada yer alırlar mıydı? Hattâ kılıç kullanıp kan içmek ihtirasının sahipleri yanında, öbür velî ruhlu, insanlık hamurunu yuğurucu, medeniyet kurucu büyük ruhlar, ekseriya yer almaya bile değerli görülmemiştir. Okutulan tarih, kuvvetlerin, akıtılan kanların, saltanatların tarihidir. Medeniyet tarihi, daha mekteplerimizde gün yüzü görmemiştir. «Yurt bilgisi» veya «Medenî bilgiler» adı altında orta mektep çocuğuna, resmî dairelerin hepsini, bütün iç teşkilâtlarıyla, daire ve şube müdürlükleri, teftiş heyetleri vesairesiyle oda oda, kapı kapı, pafta pafta tanıtan bir dersin bulunduğunu hayretle söylemekten kendimi alamıyacağım. Bu ders, hangi zekâ fonksiyonunu harekete geçiricidir, anlayamadım. Anladığım, mektebin kendi fonksiyonunu kaybettiğidir.

Felsefe derslerinin ise, felsefî kültüre sahip insanlar tarafından okutulmaları lâzım geldiğini söylemek kâfi olacaktır. Zira, bütün hükümlerimiz felsefenindir, onda dâvaların hepsinin hâl çaresini bulacağız. Elverir ki, felsefenin kendisine vukufumuz olsun!..

Liselerin son üç sınıflarında, öğretimin gayesi artık ilimlere, sanatlara hazırlık yapmaktır. Bu hazırlık öğretiminin metodları, yine ilk üç sınıfta kullanılan olacaktır. Ancak, ilkin iki ve son sınıfta dört kola ayrılan bu sınıflarda dersler, evvelkinden daha geniş ölçü ile okutulur.

Lise öğretiminin, böyle bir ihtisasa doğru gitmesi zamanı gelmiştir. Bunu kabul etmezsek, yetiştireceğimiz nesiller, iki gruba ayrılacak : üniversite mezunları, lise mezunları. Koca bir memleketin, bir ziraat memleketinin bütçesinin hemen yarısını kendilerine tahsis edeceğimiz bu iki zümreden birinciler kuvvetli ve değerli tavsiyelere yapışarak kalemlerin baş tarafındaki maroken koltuklara kurulacaklar, emredecek, şiddet kullanacaklar ve her kâğıdı imzalıyacaklar. İkinciler ise, çok sıkıntı ile açık buldukları bir kapıdan içeri uzanarak, kuru sandalyalarda ömür çürüteceklerdir.

Bu durum bir vicdansızlık ve merhametsizliktir.

Orta öğretimden şu gayeleri bekliyoruz :

1 — Genel kültür vermek. Medenî adam, düşünen adam olmak için, hayatın her alanında, insan ruh ve zekâsının nüfuz edebildiği bilgilerin hepsinden bir ortalama edinmek lâzımdır. Düşünen adamın, düşünme sermayesi, her şeyden önce ve hem de ihtisasin mevzuu ile birlikte, bu genel bilgileri olacaktır. Acaba filozof coğrafyaya, sanatkâr matematiğe hiç muhtaç olmadan tam olarak düşünüp duyabilmek imkânına sahip midirler?

2 — Her ilimden bir çeşni tattırmak. Liseyi bitiren gençlerin çoğu yüksek tahsile devam edeceklerdir. Orta öğretimin gayesi ihtisas öğretimine hazırlamaktır. Lise sınıflarında, ilimlerin hepsinden birer parça tadarak kendi kabiliyetini sezip keşfetmek ve ona ait ufak bir hazırlıkta bulunmak lâzımdır. Fakat, bu hazırlığın lüzum ve değerini mübalâğalandırmamalıdır. Liseden çıkan genç kendi ihtisasının fakültesine ayrılınca, o kısma ait lisede, uzun yıllar içinde edindiği bilgileri orada pek az zamanda alabiliyor.

3 — Ruhun bütün melekelerini birbirleriyle düzenli olarak inkişaf ettirmek. Orta öğretimin ulaştıracağı gaye-

lerin en önemli ve değerlisi budur. Başka başka dersler, her biri kendi mevzuunun kuvvetleriyle gencin ruhuna nüfuz ederek onda, her taraftan adım adım ilerleyen kuvvetler halinde, bir genişleme ve bir yapıcılık kudreti yaratırlar. Yalnız zekâ değil, duygular ve dilekler de, bütün eserini mektepte vermeseler bile, mektebin eseridirler. Tarih dersi yalnız bilgi olsun diye değil, daha çok irade olsun diye, coğrafya dersi vatan sevgisi, fizik dersi kâinat sevgisi olsun diye mektepte okutulmalıdır. Edebiyat okuduğu halde, ancak okuduğu şâirleri sevebilen genç sadece şiir ezberlemiş, sadece sevgi ezberlemiş demektir. Edebiyat ve felsefe derslerinin verebildiği hakikî sevgi ise, insanda insanı ve kâinatı tekrar yaratan sevgidir. Zekânın bir büyük anbar olmaktan ziyade, ince ve keskin bir kılıç haline gelmesi orta öğretimin asıl işidir.

Bu gayelerden hiç biri feda edilemez. Bunları pek az sayıda gence değil, neslin pek çoğuna nasıl ulaştırabiliriz?

Bu ideale ulaştıracak çareler pek çokları tarafından bilinmektedir. Biz de bu satırlarda onlara kısaca işaret etmekte fayda buluyoruz :

I — Programlar, kavranamıyacak kadar yüklüdür. Çok mikyasta ezbercilikle işleri hal etmek zorunda bırakıyor. Derslerin sayısı çoktur. Talebe zekâsının benimseyebilme kudretlerini çok aşkındır. Genci, fikir hamalı haline getiren bu hâdise, lisenin son üç sınıfında daha fazla göze çarpıyor. Derslerin müfredatı azaltılmalıdır.

II — Fransız liselerinin, nihayet ilhamlarına dönmek zorunda kaldıkları 1902 programları bizce dikkate değer. Biz de, kendimiz için orta sınıflardan sonra bir çok kollara ayrılan bir lise programı yapmalıyız. Şu şekilde kollara ayrılan bir program düşünülebilir :

Lisenin ilk iki sınıfında edebiyat ve fen kolları ayrılır. Şimdi, lise son sınıflarında bu isimler altında yapı-

lan ayrılık, daha bu sınıflardan başlatılmalıdır. Lise son sınıflarında ise, bu kolların her biri tekrar ikişer kola ayrılır. Edebiyatın kollarında da, en büyük önem ve daha fazla saatler ayrılarak felsefe ve tarih dersleri esaslı yer tutar. Edebiyatın ikinci kolunda dil, edebiyat, yabancı dil dersleri müfredatının esaslı yükünü, hemen hemen hepsini teşkil eder. Fen kollarında ise, birinde tabiat bilgileri (fizik, kimya, biyoloji), öbüründe matematik dersleri talebeyi ihtisasa hazırlarlar.

Bütün sınıflarda, her dersin aşağı yukarı aynı önemle okutularak, hepsinin müfredatına, birbirine pek yakın yer ayrılması, birçok derslerin lüzumsuz yere tekrarını teminden başka şeye yaramıyor. Sadece bu hal, talebeyi ezberciliğe sürükleyen sebeplerden birisidir. Lâkin lise sınıflarının kollar halinde ayrılmasından beklediğimiz asıl gaye, orta öğretimde ihtisâsın başlaması değildir; zekânın ve bütün ruh melekelerinin inkişafına bir istikâmet, bir mâna getirmektir. Zekâ, boşuna tekrarlar içinde körleşir, onun yerini ekseriya ahmakların zihnî sermayeleri olan hâfıza tutar. Zekânın olduğu gibi, duygularla irâdenin de genç kafalarda hız almak isteyişi, gencin hoşlanmadığı bir sürü dersleri kendisine belletmek zorluğu içinde kösteklenirse, felce uğratılabilir. Hiç olmazsa, bu kabiliyetlerin inkişafı için genç ruhların en elverişli çağları boşuna geçirilmek suretiyle öldürülmüş olur.

Ruhun en gürbüz, en ateşli çağları gençlik yıllarıdır. Gençlere her şeyden önce çok okumak tavsiye eden mürebbiler, softa yetiştirebilirler. Çok okumak, okuduklarını anlayıp benimseyebilmek gibi kuvvetli bir şahsiyetin kefil olmasına muhtaçtır. Yoksa, her sene okuduğu kitapların tesiri altında meslek değiştiren fikir adamlarının acıklı hali karşısında çektiğimiz ızdıraptan kurtulamıyacağız.

III — Genç ruhların kabiliyetlerini ayrı yollardan inkişaf ettirebilmek, yani muallimlik elbette bir sanattır. Bu yolda hiç bir fedakârlıktan çekinmeyen, istikbâl için çok mektep usulünü hasretle düşünmek acaba aynı zamanda Eflâtun'un akademisiyle, Gazali'nin ders vermiş olduğu Bağdat medreselerinde okuyamamış olmanın ızdırabı mıdır?

ÜNİVERSİTE

Millî bünyemizin derinlerine işleyen dertlerinden biri de üniversite meselesidir. Otuzyedî sene evvel eski Darülfünun'u lağvederek büyük vaitlerle açılan üniversite, gömdüğü Darülfünun'a nazaran her bakımdan gerilemiş durumdadır. Bugünkü parlak yapılarının örttüğü içyüzü, çalışmaları ve eseri gözönünde tutulunca, ilk açılış nutkunu yapan rektörün ağzı ile Süleymaniye külliyesinin devamı olduğu ifade edilen bu müessesenin, Darülfünun'dan yüz sene, Süleymaniye külliyesinden dörtyüz sene daha geri olduğu görülecektir. Bu gerilik ilim, ahlâk ve hukuk alanlarında göze çarpmaktadır.

İlim alanında üniversite asrın ilim hayatına hiç bir eser, bir fikir, yeni bir görüş katamadığı gibi, yaptığı neşriyat çok kere en basit ve iptidaiî bilgilerin dışına taşmamakta ve bunların yazarları bazan Türk dilini dosdoğru kullanma nasibinden de mahrum bulunmaktadır.

Çoğu kere hocaların şahsî menfaat ve şahıslarına hizmet ölçüleriyle seçilerek yükseltîlen elemanlar arasında, değil yalnız sahasına ait genel bilgilere sahip olma bakımından, hattâ üzerinde ihtisasını yaptığı konuda bile salâhiyetsiz olanları çok görülmektedir. Bunlar arasında liselerle ortaokullarda ders okutabilecek ilmî salâhiyete sahip olmıyanları da çoktur. Bazılarının orta öğretimde okutulmak üzere hazırladığı kitaplar, üniversitedeki gerilik sırrını etrafa yaymak suretiyle bu koca gövdeli mües-

seseyi gülünç vaziyete düşürücü mahiyettedir. Üniversitenin başlıca eseri, kuruluşundan bu yana çoğu Batı memleketlerinde belli başlı tahsil yapmamış olan genç elemanlarının bu ilim yuvasında kendi aile yuvaları için öğrenicilerinden birer eş seçmiş olmalarıdır. İlmi yetersizliği iddiasıyla lağvedilen eski Darülfünun'un elli yıl önceki seviyesi, Abdurrahman Şeref'ler, Ahmet Refik'ler, Ahmet Naim'ler ve İzmirli İsmail Hakkı'larla, Mahmut Esat'lar, Ebululâ Mardin'ler, Salih Zeki'ler, Akil Muhtar'lar ve Mazhar Osman'larla bugünkü üniversitenin kat kat üstünde idi. Onu yere batıranlar tarafından kurulan üniversitenin bilhassa edebiyat ve hukuk fakülteleri, tarih, edebiyat, felsefe bölümleri asırlık gerileyişler kaydetmiş bulunuyor. Çoğu Türk diline yan bakan zayıf tercümelerin yanında sistemsiz ve tenkitsiz devşirme eserlerden ibaret iri ciltleri yüzlerce liraya satmaktan başka ilim ideali yaşıtmayan üniversite, bugün kocaman ve içi kof bir vücut halinde.

Ahlâkî bakımından üniversite bir millete meşale tutacak, gençliğe örnek olacak durumdan çok uzaklarda bulunuyor. Asistanlarını özel kliniklerinde çalıştıran, üniversite laboratuvarlarındaki âletleri, kendi kliniklerinde kullanan, üniversite kliniklerinde haftanın birkaç saatinde lütfen gözüken profesörler, gelecek nesillere örnek olamazlar. Kendisinin istediği şekilde hizmetlerine âmade olmayan asistanını tekmeleyen, küfürler savuran hoca, neslin mürebbisi yerinde durmamalıdır. Hastahane servislerini kendi hususî hastalarına ayıranlar, ufacık dikkatsizlikleri yüzünden hastasının ölümüne sebep olanlar bir millet müessesesinin sahipleri sayılmamalıdır. Umumi efkâra bir tahkikât hâdisesi halinde aksettirdikten sonra, daima olduğu gibi, neticesi üniversitenin mahrem locala-

rında yok oluveren ahlâk ve iffet hâdiseleri, profesörlerin talebelerine tecavüz vak'aları bir ilim müessesesinin yüzünü ağartacak şeyler değildir. Hoca beylerin hususî işlerine hizmetle asistanlar görevlendirilemez. Bazan bütün bir sene veya birkaç sene derslerine uğramadığı halde sadece maaşını alan profesör gençliğe parlak ve temiz bir vicdan örneği vermemektedir. Bütün bu nevi hâdiseler ihanet olaylarıdır, fikir âleminde cinayet olaylarıdır.

Hukukî alanda üniversitenin yaptığı haksız tasarruflar yüzleri geçmiş bulunuyor. Hiç bir üstün otorite tarafından dışardan kontrol edilemeyen, muhtariyeti böylece derebeylik mânasında kullanan üniversite bugüne kadar ne bir heyet, ne devlet, ne de millet huzurunda mesuliyetlerinin hesabını vermiş değildir. Devlet içinde devlet yataşatan bu korkunç teşekkül, tam mânası ile despotik bir iktidar ile istediği şahıslara kapılarını açmış, istemediklerini, müşterek menfaatlerin daima birlikte kımıldattığı ellerin işareti ile dışında bırakmıştır ve bunları tam bir fütursuzlukla yaparken en ufak bir korku, bir tereddüt, bir devlet ve millet huzurunda olmanın en ufak endişesini kendinde yaşatmamıştır. Allah'tan aldıklarını iddia ettikleri iktidarla istedikleri haksızlıkların hakimiyetini yataşatan hükümdarlar ve tiranlar gibi bunlar da yeryüzünde hiç kimseye hesap verme lüzumunu bir an bile duymamışlardır. İcabında karar yırtmış ve dosya yoketmişlerdir. Yirmi sene, otuz sene dolaplara gömülen eserler öldürülürken daha dün kabul edilen tezler, yüksek fiatlara satılarak sahibine servet getirmesi gayesiyle, üniversitenin bütçesinden büyük masraflarla bastırılmıştır. Elemanlarının sayıca yetersizliği bahanesiyle onbinlerce genci kapılarının dışında bırakan üniversite, aynı elemanlara pek yüksek ücretler veren, yeni icad o özel yüksek okullarda, büyük para karşılığında Türk gençliğini insafsızca sömüren bezirganlarla böylece iş birliği yapmaktadır; hem de

tahsilini bu yoldan giderek yapabilen gençliğin yarın memleket hayatında hangi ideale bağlanacağından asla endişe etmeyerek. Üniversiteye imtihanla öğrenci alınmasına gelince, bu herşeyden önce orta öğretimi inkâr etmektir. Sonra da kayıt parası bulunmayan gencin okuma hürriyetini tanımayan aynı zamanda iktisadî bir faciadır. Nihayet eğitim kaidelerine aykırı olarak her genci, kendi istidadı dahilindeki mesleği seçmesini imkânsız bırakmakla şans ve tesadüf yolları ile meslek seçmeye onları mecbur etmektir. Birincisi, kendini millet maarifinden ayırmak gibi bir şaşkınlıktır. İkincisi, demokrasi ile uzlaştıramıyacak bir haksızlıktır. Çünkü bununla bir zengin sınıf imtiyazı tanınmaktadır. Üçüncüsü ise, ferdî kabiliyetleri yok etmenin yoludur. Zira bu usul ile hukuku seven genç, imtihanını kazandığı edebiyat fakültesine, tıbbi kabiliyetli olan felsefeye, iktisadî seven eczacı fakültesine girmeye mecbur olmaktadır. Bu hâl yirminci asrın pedagoji anlayışı ile taban tabana zıt bir davranıştır.

Nihayet Üniversite, memleket ve millet dâvalarının hiç birine uzanma imkân ve kabiliyetini bugüne kadar kendinde bulmamıştır. Memlekette gençlik meselesi vardır, çocuk ve kadın meselesi vardır, ahlâk ve adâlet meselesi vardır, din ve laiklik meselesi vardır, sosyal sınıf dâvası, maarif meselesi ve rejim meselesi vardır. Zaman zaman kütlenin kalb ve idrakine tırmanan bütün bu meseleler köylere kadar uzandığı halde hiçbirisi üniversiteye yaklaşmaz. Fikir ve dâva onun kapısından içeri girmez. Saadet ve ikbal hırslarıyla kararmış gözler, bu olayların ve bu millet meselelerinin hiçbirini görmezler. «Bizim devletimiz bize yetmiyor mu?» dercesine bir şaşkınlıkla onlar dünya nimetlerini paylaşmada devam ederler. Bu sayılan memleket dâvalarından başka ve onların yanı sıra öğrencilerin nice meseleleri olur ki onları da boşverip geçerler.

Her tarafından çürüyen bu müessese lağvedilerek yerine yenisi açılmalıdır. Bunun için önce, üniversitenin dışında ilmi salâhiyetlerin bulunmadığı yolundaki vehim gömülerek, ilmî ve hukukî salâhiyetleri bulunan bir tahkik komisyonuna havale edilsin. Otuz yedi senelik çalışmalar, tezler ve eserler gözden geçirilsin. Bugüne kadar yapılmış olan hukukî tasarruflar da aynı heyet tarafından incelensin. Sayıları oldukça kabaran büyük hâdiseleri ve yolsuzlukları tesbit edici şikâyetler dinlensin ve bunların hiçbirisi dört duvar arasında kalmayarak basın yolu ile halk efkârına sunulsun. O zaman üniversiteyi lağvetmeyecek bugünkü hali ile devam etmeye, millet huzurunda hiç bir selâhiyetli kişinin gücü yetmiyecektir. Kulislerinde kliklerin çalıştığı, imana ve insan haklarına hörmet duygularının, daima ikbal hırsları ve hasis menfaat hesapları ile kalkan eller tarafından gömüldüğü üniversite ruh bakımından, son asırların Topkapı sarayından farksız hale gelmiştir. Ona âdeta küçük bir devlet bütçesi ayıran millet, bunca fedakârlığı poliklinik kapılarında günlerce sürünmek için yapmıyor. Onların haksızlıklarını neşterleyen faziletli ve temiz elleri kesmek gayretiyle toplantılarda verilen pervasız şiddet ve tehdit kararlarına el kaldırsınlar diye de yapmıyor. Danıştay'dan çevrilerle yüzlerine çarpılan acaba kaçınıcı ihraç kararlarıdır? Acaba küçümsedikleri Darülfünun koridorlarında klikler çalışıyor muydu? Süleymaniye külliyesinde devlet darbesine kararlar mı hazırlanmıştı?

Hayır, hayır, hayır... Bu üniversite bir ilim ve faziyet yuvası olacak örnek hüviyetini kaybetmiştir. Bin yıllık tarihi olan büyük milletimiz kendi varlığının ifadesi olacak üniversiteyi yeniden kurabilecektir.

DİN EĞİTİMİ

Din eğitimi herşeyden önce bir kalb eğitimidir. Onu beden hareketleriyle söz ve ses maharetleri halinde ele alanlar sihre yaklaştırdılar ve Frazer'in, dinin sihirden doğmuş olduğu esasına dayanan iddiasını, bilmeden desteklediler. Bu yüzden halka din telkini yapan hoca, hatip, vâiz, hafız v.s. din adamlarının müslüman cemaatının ruh yapısı üzerinde hiçbir tesiri olmadı. Bilâkis bunlar, beden, el, ayak, diz, dirsek hareketleriyle Allah'ın sevgisini kazanarak ebedî saadete ulaşılacağını durmadan halka telkin ettiklerinden müslüman cemiyetinin ruh dünyası sade işlenmemiş değil, saydığımız beden hareketlerinin yanında değersiz, önemsiz ve mânâsız bir boşluğa döndürülmüş oldu. Bunlar, ibadet esnasındaki Allah'ı düşünme ve O'na yakınlaşmayı sırf hayal gücünün fantezisine bağladılar ve ileri dinî davranışlarında kendilerini, polis karakolunda dayak yemeye hazırlanan suçlunun korkusuna sun'î bir zorlayışla sokmaktan başka birşey yapmadılar. Bizzat kalblerini işleme hususunda, tasavvuf dünyasının dışında, din adamlarından bugüne dek hiçbir eser ortaya konmadı. Kur'ân'ı ilâhî bir kalb sadâsı olarak anlayan ve dinin yalnız ve yalnız kalb terbiyesi olduğunu bilen mu-tasavvıflardır. Kendilerine şeriatçı diyen hocalar bir nevi âhiret polisleri gibi aramızda dolaşüyor ve dünyalıklarını bu âhiret sermayesiyle sağlıyorlar. Tekkelerin temiz olduğu ve henüz kalpazanların eline geçmediği devirde tasavvuf, halka gerekli dinî terbiyeyi veriyordu. Gayesi

kalbi kibir, kin, haset, fitne, yalan, riya, dedikodu ve çeşitli bayağı hırslardan temizliyerek ona hayır, Hakka ve Hakkın kullarına hizmet ihtirası, menfaatlardan arınma, merhamet ve adalet sevgisi, derece derece aşk halinde varlıklara hürmet duyguları doldurmak olan bu terbiyenin eserleriyle Peygamber ve ashab devrinin ve müslüman Anadolu tarihinin sayısız olaylar halinde âbideleri dopdoludur. Din denen ilâhî dâvayı evvelce anlatmıştık (1). Burada mahiyetini özetlediğimiz din terbiyesinin, bize ne suretle verilmesi gerekli olduğunu ve millî eğitim dâvasında dinî öğretim programının ana hatlarını tanıtmaya çalışacağız.

En başta şunu söyleyelim ki yüzyıllardan beri medresenin yaptığı dinî öğretim hatalıdır, arık ve çorak bir yoldan geçip gitmiştir. Gerçekte din, psikoloji ile metafiziğin karışımıdır. Dinî yaşayış psikoloji ile, yani kendini düşünmekle başlar. Böylelikle elde edilen nefsin bilgisinden Rabbin bilgisine yükseltici bir metafiziğe ulaştırır. Sonunda Allah'a teslim olarak onun bizim üzerimizdeki mutlak hâkimiyetini kabul edici sığınma halinde sürekli bir şevkle yaşatıcı yine psikolojik, yani ruhsal bir hayat ve hareket sistemi olur. Böyle bir hali bizde yaşatmaya yardımcı beden hareketlerine ise ibadet derler. Hakikatta ibadet, bu beden hareketlerinin kendisi değildir. İbadet şevk ve aşk ile tereddütsüz Allah'a teslim olmadır. Beden hareketleri, psikolojik bir kaide olan beden ruh üzerine tesirini sağlayıcı ve arttırıcı sistem halinde emrolunmuş bir takım unsurlardır. Bunlar, ibadetin özüne yabancı olan yardımcılarıdır. Bu hareketlerin en mükemmeli İslâmın namaz ve dua hallerinde göze çarpmaktadır. Bizi Hakka teslim edici olan ruhtaki vecdi ve aşkı ortadan kaldıran, namaz diye mânâsız bir cesetten başka birşey

(1) İslâm ve İnsan.

kalmaz. Şimdi camileri dolduran bu cesetlerin gerçek İslâm dünyasının içine bir adım bile giremeyişleri, görülen bütün olaylarla meydanda duruyor.

Din, esasî bakımından bir ruhsal hayat olduğu halde onun ahkâm, akait, fıkıh, faraiz, gibi kanun ve şeriat cephesi, bütünü ile bedenî ruh üzerindeki çeşitli tesirlerini tanıtan ilimlerdir. Bunlar dinin kendisini tanıtmıyorlar; dine götüren yolda şu sefaletle yüklü beden gemisinin dümenini dosdoğru kullanmasını öğretiyorlar. Peygamberin, İslâmî «huy güzelliği» diye tarif etmesi üzerinde durulmaya pek değerli bir veciz ifadedir. Bu söz anlaşılınca kötü ahlâk ve sefaletlerle yüklü kalb sahibi oldukları halde «şeriat istiyoruz» diyenlerin İslâm ile ve her türlü dinî yaşayışla alâkaları bulunmadıkları bilinmelidir. Şimdiki din öğretimi de özellikle son asırların tamamen çürümüş ve herşeyden önce dinin esasî ile alâkası olmayarak geçmiş yüzyılların devretmiş olduğu geleneklerin tekrardan ibarettir. Bu bir nevi dinî teknik maharetidir, bir makineyi işletmesini onun işçilerine öğretmekten öte birşey değildir. Kur'ân kurslarından İmam-Hatip Okullarına ve İslâm Enstitülerine kadar bütün dinî öğretim yapan müesseselerden son ikisi, programlarına fizik, kimya, matematik, tarih, coğrafya gibi modern ilimleri koymakla genç zekâları iskolâstiğin sınırları ötesine götüremiyorlar. Çünkü sıhhate faydalı bir ilâç yanısıra alınan zararlı ilâcın tesirini yokedemez. Oysaki bu okullarda okutulan modern ilimler ve teknik bilgiler de din dışı okullardaki aynı anlayışsızlıkla verilmekte ve bir dünya görüşüne götürücü sistemle değil de sadece ezbercilik, çok çok isimler ve formüllerle dağınık bilgilerin tekrarı halinde sunulmaktadır. Öbür taraftan din okullarında din kültürü ile ilimleri çatıştırıp dinî kültürü zayıflatma gayesi güdülüyor. Birincisi taklitçiliğin, ikincisi zararlı inkılâpçılığın eseri olmaktadır.

Din okullarında yapılması gerekli eğitimin sınırlarını belirtebilmek için daha önce dinin, kendisiyle karıştırılan bazı kültür kollarından ayırd edilmesi gerekmektedir. Yani önce din nedir, onu görelim.

1) Din müsbet ilim değildir. Dinin hakikatleri deneyle açıklanmaz ve dinde deneyle kontrolü yapılabilen evrensel kanunlara ulaşılmaz. Matematikte olduğu gibi dinde aklın yapısına bağlı prensipler de yoktur. Onun prensipleri vicdanın yapısına bağlıdır; ilhâm ve inançlarla beslenir. Bütün hayat tecrübelerimizin yükseldiği sonsuzluktan tekrar varlığımıza dönen ilâhî bir aks-i seda halinde benliğimizi kucaklar. Sonsuzluğun kollarıyla kucaklanma ruh için sonsuz kuvvet kaynağıdır. Durkheim'in bu mânâda «din insanlar için bilgi kaynağı değildir, kuvvet kaynağıdır» deyişi bu hakikati ortaya koyucudur. Dindar adam, başkalarından daha çok bilen değildir; daha ziyade kuvvetli olandır. İnsana yalnız dinin sağladığı bu ruh kuvveti, içimizden bizi Allah'a doğru götüren enerjinin kaynağıdır. Tasavvuf ehlini bu ruh dünyasının atleti yapan bu kuvvetle yürüyüş gerçek dinin yolunda yürüyüştür. Dünyamızın bugünkü buhranı temelde bir din buhranıdır ve bunun sebebi de din adamlarının ihaneti olmuştur.

2) Din, ilim olmadığı gibi ilim tarihi de değildir. Dini yaşayışın tekniği diyebileceğimiz ibadet şekilleri ve bunlara ait şartlar üzerinde asırlardan beri ortaya konan bilgiler, dinin kendisini ifade etmezler. Filhakika Kur'ânı anlamak ve Peygamberin sözlerini doğru yorumlamak tefsir ve hadis diye birer ilmin konusu olmuştur. Ancak bunların sadece bilgisi dinî hayatı ortaya koymaz. Dinî hayat, ferdin kendi ruhunda yaptığı dinî denemenin içindedir. Bu içsel deneme yapılmadıkça tefsir ve hadis de teori halinde dışımızda kalıyor. Yalnız bunların bilgisiyle

dindar olunmaz. Ancak onların benimsenmiş ve derece derece aşk ile yaşanmış olması insanı dindar yapıyor.

Dinler tarihi de dinden ayrıdır. Bütün dinlerin yer yer birbirine benzeyen taraflarının anlaşılması yine sadece ilmin sınırları içinde kalır. Bu bilgi insanı ne dindar, ne de dinsiz yapar.

3) Din bir mantık sistemi de değildir. Aklın prensipleriyle ilâhî hakikatleri kavramaya çalışmak boşuna gayret olduğu gibi, aklın anlamaktan âciz olduğu dinî hakikatlerin inkârı da, aklın sınırlarını bilmeyiştten ileri gelen kibirle cehalet karışığı bir şaşkınlıktır. Akıl belki bir merdivendir; akılsızlıkla Allah'a varılmaz. Ancak akıl merdiveninin bütün basamakları aşıldıktan sonra onu bırakıp kalb ve ilhâm kanadının açılmasına ihtiyaç vardır. Aşk yolunda yürüyerek değil, uçarak ilerlenir. Aşk ile ulaşılan bu içsel halin sadece bir temaşa olduğu zannedilmesin. O bizde zaman, hayat ve hareket olur; eşyanın gerçeğini gölgede bırakan bir gerçek olur. Mevlânâ'nın, «Mustafa'nın önünde akı kurban et!» sözü bu yolda anlaşılmalıdır.

4) Din, sanat da değildir. Güzel seslerle Kur'ân ve mevlit okunması dindarlık ifadesi değil, belki sâdece dindarlık gösterisidir. Hele bu işleri zenaat haline getiren hocalarla mevlitçilerin bu hâli, dini alelâde alış-veriş sermayesi yapan iğrenç denecek derecede berbat din dışı bir harekettir. Kur'ânı ancak mânasındaki belâgatı en güzel şekilde ifadeye ve Kur'ân âyetlerindeki heyecanı kendisine en uygun şekilde yaşatmaya yarayan dinî sanat ve herhalde ticaretle ilgisiz olarak, Peygamberin kendisi tarafından övülmüş en güzel şeydir. Yüksek heyecanları oldukları gibi yaşatabilme hüner ve sevgisini takdir etmek elbette duygusuzluktur. Bunu böylece belirttikten sonra dâvânın esasına değinerek diyelim ki din, estetikten yani güzel sanattan büsbütün ayrı ve ona üstün ayrı

değerlerin dünyasıdır. Dinî sanat da olsa olsa, ilâhî fezalarda yükselmek isteyen kanatlara şevk ve neşve katıcı bir berraklıktır; ruh göklerde yükselirken beden yükünü hafifletici bir hava temizliğidir. Kur'ânı Kur'ân güzelliği ile, yani hâtiften gelir gibi bir sesle okuyanın sırf din olan sanatı gibi Mevlânâ'nın neyde aradığı ilâhî sırrın müjdeciliği de dinî denemeye sadece ulaştırıcıdır; bunlar dinî denemenin kendisi değildirler.

5) Din, efsane hiç değildir. Vakıa eski Yunan mitolojisi din ile yanyana idi. Mitolojinin kahramanları yarı tanrıları. Bu kahramanların insanlarınkine benzeyen, ancak insana üstün olan kuvvetleri, tanrılarda daha ileri derecelerde bulunuyordu. Öbür dinlerin de içerisine yer yer serpilen mitolojik inançları dinle karıştırmak, hayali realite ile karıştırmaktan başka birşey değildir. İslâm dünyasında da yüzyıllar boyunca biriken sayısız efsanelerle dinin hakikatlarını karıştırma olayı, masal yapma ihtiyacıyla yüklü hayal gücünün zorunlu mahsulü olmuştur. Din adamı rolünü üzerine alan cahillerin, sâdece dinî ihtiyacı hisseden, fakat dinî denemeyi yaşamaya kabiliyetli olmayan halkı, şeyh, mürşid, vaiz, âlim maskeleri ile istismar etmeleri, insanda doğuştan var olan bu masal yapma ihtiyacını karşılaması yüzünden mümkün olmaktadır. Bu tehlikeden korunmak için dinî hayatın, gerçek münevverlerin ve hakikî din adamlarının kontrolu altında bulunması lâzım geliyor.

6) Din, ipnotizma hareketi gibi bir telkin psikolojisi değildir. Gerçekte dinde telkinin rolü büyüktür. Ancak bu olayda telkincinin ihâneti, yani, samimî îmanın dışında telkinde bulunması, kendisine telkin yapılan kimseyi otomatlaştırır, hattâ bir çok ruh hastalıklarına kadar götürür. Gerçek dinî önder hem hakikatin telkinini yapar, hem de bu işte belli bir noktaya kadar götürdükten son-

ra gayeye ulaşma gücünü telkin yaptığı kişinin kendi içsel denemesine terkeder.

7) Din bir iddia değil, belki bir hayattır. Onda insanoglunun kibriyle yüklü iddiaları yer almaz. Parlak ve tomtoraklı kelimeler, malını beğendirmek isteyen satıcının ifadesindeki mübalâgayı andıran hayâli şişirmeler, hörmet yerinde kullanılan âdet haline gelmiş pek kabarıklıklişelerle dinin hakikatı ortaya konamadığı gibi, din esnaflığını benimseyenlerin halka bol bol yaydığı kendi dinlerinin başka dinlere üstünlüğü ve başka dinlerin küçüklüğü iddiaları da dinî yüceltmez ve değerlendirmez. Bu insanlar sâde cehaletleriyle kibir, kin, hased ve riyâlarının toplu ifadesini ortaya koymuş olurlar. Dinler arasında hakikata ulaştırıcı karşılaştırma yapabilmek için, bunu yapanların, karşılaştırdıkları dinin her ikisini aynı derecede yakından ve birini kendi içinden yaşamış olarak bilmeleri lâzımdır. Aksi halde yapılan iş bir felsefecinin «felsefe sanattan değerlidir.», ve bir matematikçinin «matematik fizikten daha önemlidir.» deyişi gibi bir hezeyan ifadesi olmaktan ileri gitmez. Hem dinde mukayeseyi kalb yapacaktır. Bir kalbde iki îman yani iki aşk birlikte barınmaz ki mukayese mümkün olsun. Âşıkın gözünde sevdiğinden daha güzel bir başkası bulunmadığı gibi, inanan insan için inancının konusundan daha kesin hakikat olamaz.

8) Din bir dünya saltanatı değildir. Onun siyasetle ilişkisi olamaz. Tarihimizde şeyhülislâmlık müessesesinin din adına sahip olduğu iktidar ile siyâset yapması, devletin olduğu gibi dinin de içten çıkmesinin başta gelen sebebi olmuştur. Dinî makam, ikaz, irşad ve Hakka işaret yeridir, yumruk ve süngü idareciliği değildir. İslâmda devlet adamının mesuliyeti, salâhiyetlerine üstün olmak gerektir. Bu sözle devlette otoritenin değerini inkâr etmek istemiyoruz. Ancak bu otorite devlet adamı olarak cemaatin selâmeti uğrunda kullanılmalıdır. Devlet adamı

iktidarını değil, mesuliyetini Allah'tan aldığını bilmelidir. Hele din adına yüzyılları dolduran entrikalarla cinayetler, ferdin ruhunda barınan asıl ilâhî devlete hakaret ve tecâvüz olmuş ve ruhlardaki ilâhî otoriteyi incitmiştir. Sonunda gerçek dinî otoriteye karşı itimatsızlık meydana çıkmış ve bugünkü dindar zümre, ilâhî otoriteden nefret edenlere karşı tam mânâsıyla maddeci bir kinle silâhlanmış. Dinî dünya saltanatı olmaktan kurtarıp en sevimli ilâhî saltanat halinde yaşatan mutasavvıflar da bu şaşkınlık içinde hem çiğnendiler, hem de içlerine karışan sahtekârlar tarafından bulandırıldılar.

9) Din, bir meslek olamaz; o insanlığımızın cevheridir. Bir kısım insanların din adamı diye ayrı bir içtimai sınıf meydana getirmeleri, dinin bir dünya sanatı haline koyulmasına yol açmıştır. Hepimiz din adamıyız, hep Allah yolunda olmamız gerekiyor. Bu yoldan uzaklaşanları uyarmak hepimizin işi olmalıdır. Bu iş ilimle değil, irşâdla olur. Şu halde din bir irşâd mesleğidir diyebiliriz. İrşad, Allah'a götüren yolu aydınlatmaktır; bedene değil, ruha çevrilir. Dinin bağlandığı hareket kaidelerini çoğaltmamak ve bunları bir hukuk sistemi hâlinde ele almak en doğru yoldur. Böyle yapılmazsa yüzyıllar içinde sonu gelmeksizin çoğalan kaideler, tenkid ve münakaşanın kapıları da sımsıkı kapanınca insanı, bir sihirbazın veya ipnotizmacının otomatlaştırdığı şuursuz makine hâline getiriyor ve dinî hayat bazı eşyanın yapılmasına yarayan makinenin işleyişlerini andırıyor. Gerçekte ruhsal olan gaye büsbütün gözden uzaklaştı mı o zaman mânâsızlıklar, akıl hastahanelerini dolduran sapıklıklar meydana çıkıyor.

Peygamber ve ashab devrinde hoca ve din adamı sınıfı yoktu. Bugün İslâmı kurtarmak için aynı samimiyet ve ihlâs devrine dönmemiz lâzım geliyor. Bunun için masşlı memurları ve devlette idarecileri bulunan diğerlerin-

den ayrı din adamları sınıfı kaldırılmalıdır. Dinî hayatın yaşanmasında para ile maaşın hiç yeri ve sözü olmamalıdır. Bu hayata önderlik edenlerden düşünürler, ancak bulundukları ilim yerinden maaş almalıdırlar. Bunlar meselâ profesörler, yazarlar ve bilginlerdir. Camilerde ibadet, âyin şeklinden ve gerçek ibadeti öldürücü terennümcülükten kurtarılmalıdır. Hutbe, tekrarlanan bir âdet ve klişecilik olmaktan çıkarılmalı, vaazlar İslâmın ruhunu çiğneyen tehditlerle hurafeler ve meddahlıklardan uzak, İslâm ahlâkını günün hayatı içinde ve zamanın dilinde büyük halk tabakasına tanıtmaya ve yayma vasıtası olmalıdır. Maaşlı konferansçılığın hakka ecri olmadığı gibi, halka da hayrı olmaz. İmamlar maaşlarını, mutlaka bağlı oldukları başka bir memuriyetten almalıdırlar. Onlara en yakışan meslek, öğretmenlik mesleğidir. Köy öğretmeni köyün imamıdır. Şehirlerde derece derece okulların kültür derslerini (felsefe, edebiyat, yurttaşlık ve tarih gibi) okutan öğretmenler de bu görevi yapabilirler. Kültür fakültelerinin profesörleri verdikleri ilmi konferansların yanında İslâm ahlâkına ve İslâm cemaatinin düzenine dair konuşmaları ile hatiplik işini ve bazı büyük camilerin imamlığını yapabilirler. Ancak bir iman konusu olduğu için bu işe mecbur tutulamazlar. Düşünürler arasında inanmayanların çoğunluk olduğu devrimizde bu sistem, inananların, ama maaşsız inananların ilim ve fikir hayatına daha fazla girmelerini sağlayıcı olacaktır. İnanmayanların bu işi yapmadığı yerlerde ise cemaat arasından gönüllü imam bulmak güç olmaz. Namazı kılanla kıldıran arasında Allah gözünde ayrılık olmasa gerektir. Böylelikle hem dindarların ilim ve felsefe ile ilgileri kurulup ilim ve din çatışması ortadan kalkacak, hem de din dünyasından para ve menfaat kovularak din adına yapılan soygunculuğa son verilecektir. Dinî hayat, tertemiz kendi gerçek yapısına kavuşmuş olacaktır.

Yukarıda belirtmeğe çalıştığımız özellikleriyle dini, kendisiyle karıştırılan unsurlardan ayırmaya çalıştık. Onun ne olmadığını gösterdikten sonra ne olduğunu tekrar edelim : Psikoloji ile başlayıp yine psikoloji ile nihayetlenen, mukadderâtımızın metafiziğidir. Felsefeden ayrıldığı yer, dinin metodu yargılayıcı akıl değil de onu yer yer kullanmasını bilen ruhsal tecrübedir. İnsandaki ilk uyanışında dinî hayat ruhun bir ihtiyacı olarak gözüküyor. İnsan, Allah'ı arıyor. Bütün varlığı ve bütün sefâletleriyle teslim olacağı Mutlak ve Sonsuz Kudret'i aramak insanın yaradılışına aykırıdır; bu, insanın elinde olmayan şeydir. Filozof Blondel'in deyişi ile «Herkesin tapacak putları var, dindarlar gibi en dinsiz olanların bile.» Ancak bu sonuncular karanlıkta bunalıp kalıyorlar.

Evriminin ikinci safhasında din bir metafizik oluyor. Akıl kendi iktidarsızlığını teslim edinceye kadar dinî arayış akıldan faydalıyor. Onu her türlü yaşayışında, buhranlı ve huzurlu anlarında kullanıyor. Her çeşit meseleyi akılla çözmek istiyor. Her hüküm ve iddiânın peşinde sürükleniyor. Aklın, duyguların emrinde çalışırken kaderi zorlayan her türlü davranışlarından sonra, dinî arayış, onu bir tarafa bırakıp tekrar insanın iç yapısına dönüyor. Kendi kaderimizin sırrını yine kendi içimizde çözebileceğimizin anlaşılması ile dinî yaşayışta üçüncü safha başlıyor. Peygamber'in «Nefsini bilen Rabbini de bilir.» sözünün apaçık anlaşıldığı bu üçüncü ve son safhada din bir içsel denemeden başka bir şey değildir. İbâdetlerin de özünü içerisine alan tasavvuf bu içsel denemenin ta kendisidir. O bir kalb terbiyesi ve aşk psikolojisidir.

Dinin ne olmadığını belirttikten sonra onun ne olduğunu tanıtmaya çalıştık. O halde dinin gerçek gayesine götürücü eğitim nasıl yapılmalıdır? Şimdi bu konu üzerinde fikir yürütmek kaabil olacaktır.

Önce şunu söyleyelim ki, İmam Hatip Okulu, vaktiy-

le meslek okulu olarak açılmıştı. Biz dinin meslek olmadığını kabul ettiğimizden bu okulların adının değiştirilmesini teklif edeceğiz. İki türlü din okulu olmalıdır. İmam-Hatip Okulları «İslâm Enstitüleri» hâline konulmalıdır. Bunlar yüksek okul değil, yine lise seviyesinde olacaklardır. Ancak orta kısımları olmayacaktır. Devlet ortaokullarından öğrenci alan dört senelik İslâm Enstitüleri olacaklardır. Yalnız lise kısımları bulunacaktır. Bu enstitülerin programlarında üç zümre derse eşitlikle yer verilmelidir. Ders saatlerinin üçte biri genel psikoloji, tasavvuf ve din psikolojisi ile Felsefe, Kelâm ve Sosyoloji derslerine ayrılmalıdır. Öbür üçte birinde Tefsir, Hadis, Fıkıh ve Hukuk dersleri ile Metodoloji ve Dinler Tarihi okutulmalıdır. Geri kalan üçte birinde Kur'an ve Arapça ile bir Batı dili mutlaka öğretilmelidir.

İkinci tip din okulları İlâhiyât Fakülteleri olacaktır. Bu fakültelerde, İslâm Enstitülerinden farklı olarak, birinci zümre derslere en geniş yer verilmelidir. Yani tasavvufu da kapsayan felsefî kültür, bu fakültelerde hâkim rol oynamalıdır. Din öğretimini softalıktan ve gerilikten kurtarmanın tek çaresi budur. Psikoloji ile başlayarak metafiziğe götüren felsefî kültür tam olarak verilmedikçe dinin gerçeğine yükselmek kaabil olmayacak ve din anlayışımızla din hayatımız ilkel toplumlarınkinden ileri gitmeyecektir.

Yukarıda dinin ne olmadığı hakkında ortaya koyduğumuz görüşler hem İslâm Enstitülerinde, hem de İlâhiyât Fakültelerinde felsefî kültür içinde ruhlara sindirilmeli; İslâmı, gerçeği içinde ihyâ edecek gençliğe önce dinin, müsbet ilim, ilim ve din tarihi, mantık sistemi, mûsikî ve güzel sanat, efsane, ipnotizmacılık, başkalarına karşı koyan iddiâcılık, dünya saltanatı ve bir meslek olmadığı, onun bütün bunlardan apayrı ve konusunu metafizikte işleyerek kendine özel bir ruhsal yaşayışın denemesiyle

Allah'a ulaştıran ahlâk yolu ve aşk hakikati olduğu hakıyla anlatılmalıdır. Böyle yetişecek olan nesil, geçmişte olduğu gibi şimdi de türeyen çeşitli isimler altındaki iddiâlı ve benlikçi, gerçekte din ile ilgisi bulunmayan zümreler, sayıları gittikçe artan sahtekâr kerâmetçiler ve şeyh taslaklarıyla şiddetli mücâdele açmalıdır.

Onun ilk işi yanlış din anlayışlarıyla din zümreciliklerini ve halk dolandırıcısı sahtekâr şeyhleri mutlaka ortadan kaldırmayı gâye edinen tam bir kültür seferberliği olmalıdır. Şimdiki İmam-Hatip Okullarıyla Enstitü ve İlâhiyat Fakültesi gençliği böyle yetiştirilmediği için İslâm'ın ufuklarından uzaktadırlar. Onlar bu hakikat savaşını açmadıkça vebâl altında ve İslâma ihânet durumundadırlar.

Bugün İslâm adı cami kapılarından Kâbe eşiğine kadar ticaret ve soygunculuk hareketlerine bağlanmış bulunuyor. Müslüman cemaatı, berbat ve değersiz bir neşriyat ticaretiyle sahtekâr şeyhlerin ve mürşidlerin istismar ve dolandırıcılığına boynunu bağlamıştır. Yirminci asırda bile büyücü ve bakıcıyla yanyana çalışırken Kur'ân'ı bol bol okudukları halde, Allah'ını arayan ruhların ümid kapılarını tıkayan bu din adamlarının ihanetini tarih asla affetmeyecektir. Filhakika yüzyılların biriktirdiği gelenekler onlara muzır ve meş'um kuvvet oluyor, onlar da ne yaptıklarını bilmiyorlar. Hep nefislerine götüren yollarda Allah'ı arıyorlar.

Son olarak bütün ilkokullarla ortaokullarda ve lise-lerde yapılmakta olan din derslerinin mânasızlığına işaret etmek istiyoruz. Bugün ismi öğrenci karnelerinin en altına yazılan din dersleri, özellikle yaşı biraz ilerlemiş gençlerde dini küçümsemekten başka işe yaramıyor. Dinî tabikata ait kaidelerin öğretilmesi, çocuğa dinî ruh ve hörmet aşılayamaz. Din, bütün hareketlerimizin dışında kalan bir hayat ve hareket alanı, bir ihtisas konusu de-

gildir ki, ayrı bir ders ve öğretimi yapılsın. Bu okullarda din kültürünü, bütün kültür derslerinin içinde, felsefe, tarih ve edebiyat derslerinde vermek en doğru yoldur. Felsefe, dinin mukadderat metafiziği olan özüne değinecek ve ona götüren yola aklın aydınlıklarını serpecektir. Edebiyat, en kuvvetli din aşısı yapacak kültürü verir. Yunus'tan Âkif'e kadar, «Hüsn-ü Aşk» ı ve «Makber» i de içerisine alarak gençlere dinî ruhu heyecan halinde aşılayacak en kuvvetli vasıta edebiyattır. Tarihe gelince, İslâm tarihi içinde olduğu kadar, Selçuklularla Osmanlıların yani Anadolu'nun tarihinde İslâm'ın ruhunu hayat ve hareket halinde tanıtarak sevdirecek sayısız örnekler vardır. Bu gerçeklerden faydalanmasını bilen ve millî tarihimizi dosdoğru okutmaktan çekinmeyen öğretmenlerin bilgili fıkıh ve kelâm hocasından ziyade dinî ruhu yüceltmekte faydalı olacağı muhakkaktır. Büyük Peygamber'in hayatından başlayarak Hz. Ömer'den geçen ve Alpaslan'ın, Osmanbey'in Murat'ların, Fatih'in ve Yavuz'un ve bunlar gibi daha pek çok hükümdarların insanlık tarihine vermiş oldukları eşsiz örneklerin bilgisiyle bezenen genç ruhların İslâmî yaşayışı, kâidesi, ahlâkı ve aşkıyle benimsemeleri beklenir. Ayrıca bir din dersine lüzum yoktur. Din, bütün duygularımızla hareketlerimize ve bütün varlığımıza indirilmesi gerekli bir kültürdür, bir aşıdır, damarlarımızda dolaşan ve insanlarla temasımızda kendini gösteren bir cevherdir. Sadece Kur'ân'ın ezbere okunması, mâbeddeki saygısız merasim, Hac ticaretleri, cehennem ve azap tehditleri dinin dairesinin dışındadırlar. Bugün İslâm âleminde müslüman kalmadı, pek küçük bir azınlık çıkarsa onlara da bütün İslâm âlemi düşmandır. Din eğitimi, bugünkünün tam tersine, Allah istikâmetine doğru çevirmek, onu hakikatına ulaştırmaktır. Bu bir müceddid görevidir ve mutlaka yapılacaktır.

AHLÂK TERBİYESİ

Bizde ahlâk terbiyesi meselesi, yakın bir zamandan beri meydana çıktı. Meşrutiyetten evvelki nesiller için ilim meselesi, felsefe meselesi, din meselesi, sanat meselesi vardı; fakat bir ahlâk terbiyesi meselesi yoktu. Bu mesele, az zamanda yapılan şekil inkılâplarının, millî benliğimizi tabaka tabaka soyarak, bizden ayıran baş döndürücü inkılâpların sonucu olarak meydana çıktı. Meselenin varlığını, o günden bugüne kadar ortaya koyan hâdiseler devlette ve mektepte, sahnede ve hayatta eksik olmadı.

Enver Paşa, Yahudi Karasu'yu saraya gönderip Türk hükümdarını tahtından indirtirken, yeni devletin gerçek başkanı, Osmanlı sarayını soymanın plânlarını hazırlıyordu. Sonra bu adam, daha sağlığında resminin ve isminin önünde eğilmeye, o zamana kadar zilletlere alışmamış bir milleti mahkûm etmek istedi.

Türk milleti, çiğnenen mukaddesatını kurtaracak olan İstiklâl Savaşını yaptıktan sonra, 1928 yılı baharında o zamanki diktatör parti tarafından İstanbul'a, Cevdet Kerim İncedayı isminde bir emekli binbaşı gönderildi. Bu adam, üniversiteye geldi ve orada derslerinden zorla alınıp getirtilen liselerin son sınıf öğrencileriyle bu üniversitenin profesörlerinin hürmetkâr huzurunda, büyük milletimizin maziye bağlı mukaddesatını tezyif, tahkir, tezlil etti.

Düzme tarih, bu suikasdi takip etti. Millî tarihimize karşı kin duyan bir zümre, tarihimizin, ancak cumhuri-

yetin ilâniyle başladığını ileri sürerek, varlığı kendilerine kâbus olan mübarek 'ecdadımızı bize inkâr ettirmek, unutturmak istiyordu. Suikasdiler bu desisenin, benliğimizi kaybettirmenin en esaslı tedbiri olduğunu biliyorlardı. İflâsımızı doğuracak en tehlikeli pusuyu kurmuş oldular.

Meşrutiyetten bu yana, zaman zaman memlekette bir irtica yangını icad etmek ruh düşmanlarının taktiği haline geldi. Hristiyan mahallelerini yaktırdıktan sonra, «Romalılar, Hristiyanlar şehrinizi yakıyor!» diye tellâl bağırtan ve Roma şehrinin ahalisini Hristiyanların üzerine saldırtan zâlim Neron'dan ilhamlarını alan irtica yaygaracıları, muttasıl kendi mazilerini yıktılar, ecdadlarının kemiklerini yaktılar.

Millet çoğunluğunun mukaddesat dediği şeylere hürmetin ne olduğunu anlamayan bir zümre gençliğin, Türk milletinin mâneviyatına ve kendileri gibi düşünmeyenlere karşı aldığı tavır, tüyler ürpertici şekiller almakta devam etti. Neslin üzerinde bir mânevî soysuzlaştırma tesirinin çeşitli cephelerden harekete geçirildiği şüphe götürmez bir hakikattir. Dillerdeki terane ise, hep «kafa ezmek, leşleri yere sermek» gibi engizisyoncuları düşündüren cellâd ifadeleri oldu.

Gören göz için, duyan kalb için her cephesi sefaletle sarılmış bir şehrin çocukları, sosyal yardım teşekkülleri, yolsuzlukla, dilencilikle, kadercilikle, iptidaîliklerin her çeşidi ile mücadele dernekleri kuracak yerde, gayesi siyaset olan yüksek sandalyalara ulaştırıcı cemiyetler kurdular. Genç nesillerin omuzlarına, içtimâî ve ahlâkî mesuliyetler yükleyen millet, bu teşekküllerin bir çoğundan vicdanına mukabele görmedi.

Bu misaller, bir ahlâk meselesinin cemiyette barındığına kâfi delildirler. Asrımızın başından bu yana içinde

yaşadığımız mânevî buhranın çok ve çeşitli sebepleri olmak lâzım gelir.

Her şeyden evvel, son asrın inkılâpları yapılırken millî hayatımızın iyiden iyiye sarsılması, millet mukaddesatının mevhum ve müstakbel bir kazanç uğrunda feda edilmesi, ahlâk sarsıntımızın esaslı sebebidir. «Eski gidecek, yeni gelecek» diye millî tarihe, hem azar azar, hem toptan veda edilmek istendi. Gelenekler, kendi yarattıkları genç nesiller tarafından itham edildi.

Millet bünyesindeki değişiklik, kötü denen bir mânevî varlıktan iyi denilen bir maddî hayata geçilmek suretiyle yapıldı. İnsanın iç terbiyesi, olanca kahır kullanan bir zihniyet tarafından ihmal edildi. Madde sahasında yapılan inkılâp, birer birer, milleti, dini, aileyi, ahlâkî inkâr eden komünizm ismindeki acubenin varoşlarına kadar götürdü. İnsan hayatına kıymet vermesini bilen, verdirmeye muktedir bir zihniyet hayatımıza hâkim olmaktan pek uzak kaldı. Mektepte öğretmen huzurunda, dairede âmir huzurunda, insanlık şerefine lâayk olduğu en ileri itibarı göremiyen, sokakta nakil vasıtalarındaki sür'at hevesinin, meslek hayatında âmirin keyfinden kanayan kibir ve tahakkümün esiri sayılan insan, hiç bir sahada, halkın en muhteşem heykeli olarak şahsiyetiyle karşı karşıya getirilmedi.

Cemiyette, mesul insan ideali yaratılmadı. Her ferdin bulunduğu yerde, sade vazifesini yapmış olmasıyla halka minnettarlıklar yüklendi. Mesuliyetin hesabı hayatımızda her zaman kuvvetle ve intikâm iradesiyle soruldu; hiç bir zaman mesuliyet hür bir vicdan ideali halinde benimsenmedi. İmana dayanan ve ideal olan mesuliyetin yerine, ferdî hilekârlıkla korunmaya mahkûm eden ve kalbi tazyik içinde çürüten korku hayatımıza hâkim oldu.

Mürebblers, feragat örneği veremediler. Fedakârlık

duygusu, zekânın asla uzlaşmadığı bir gerilik halinde hareketlerimizi terketti. Bir millet üniversitenin ileri basamaklarında nesle örnek olanlar, ölçüsüz kitap ticaretinden çekinmediler. Ahlâk ve millet duygusu, bizi garblılaştıran teknik değer sahiplerinin tenezzül etmiyeceği geriliklerin yanında yer aldı.

Otorite, tahakkümle yerleştirildi. Yüksek mevkilere tırmanabilenler, iradelerini halka tahakküm edici bir kıtlık haline getirmeyi ideal sandılar. Aşk ve imanın tahtı üzerine kurulmuş olmayan otoriteler, kendilerine demokrasi düşüncesinin fiskesi dokununca, arkalarında tam bir anarşi bırakarak yıkıldılar. Eski şiddetlerin yerinde şimdi nizam düşmanlığı, anarşi iştihası hüküm sürmektedir. Her türlü otorite tecrübelerine karşı duyulan gayız, şimdi vicdan ve vazifenin otoritesini de içimizde imha etmektedir.

Gerçekte ileri bir nizamın, kendi içsel kuvvetleriyle birleşmesi demek olan demokrasi, çok geri, açık bir anlayışsızlığa kurban edilmiş ve onun dış kuvvetleri ilmî, ahlâkî ve sosyal denemeyi nefsinde toplayan ruhî dinamizmi otomatizm ile karıştırılarak, hiç bir tesir altında olmaksızın meydana gelen cemiyet hareketleri tarzında anlaşılmıştır. Hakikatte çok ve karmakarışık olan tesirlerin içselleştirilmesi, dıştan bakan gözlere tesirlerin yokluğu vehmini vermektedir.

Bunun için demokrasi sisteminin, psikolojik ve geleneksel âmillerin hareketlerimize şuurla hâkim olmadığı yerlerde, her sahada cemiyet için bir anarşi sistemi olması istenmektedir. Parti mücadeleleri ile gazetelerin yayattığı zihniyet, ilk öğretim ve bazı gençlik derneklerinin çalışma tarzı, ruh nizamını çiğneyerek iç güdüler ve refleksler nizamına itmek isteyen berbat bir demokrasi anlayışının örneklerini ortaya koymaktadırlar. Zira, demokrasi, bizden ileri bir anlayış, yüksek bir kültür, bir seviye

ister. Böyle olmazsa, hakikatte, hürriyetimizin gerçekleşmesi demek olan demokrasi, hürriyetlerimize tecavüz sistemi teşkil edecektir. Hayattan birkaç misal ile bunu anlatalım :

1) İstanbul'da şoförler bu mânada hür olduklarından, caddelerden geçen fertlerin, insanca gezip dolaşmak hürriyetleri yoktur. Hele asabî bütünlükleriyle, sabahtan akşama kadar aynı ruh muvazenesiyle iş görebilecek insan halinde yaşamak hürriyetleri böylelikle mutlak surette ellerinden alınmıştır.

2) Şarkın pek tipik bir siması olan dilenci hür olduğu için, her birimiz sokakta durdurulup bir izzet-i nefis karşılaştırmasına mahkûm edilmeden yaşamak hürriyetine malik olamayız. Ötedenberi, kendilerine rozet dağıtma vazifesi verilen ilkokul çocuklarının manevra kabilinden bu izzetinefs yaralanmasına doğrudan doğruya mahkûm edildikleri de esefle kaydedilmelidir.

3) Yine şarkın pazarlıkla alış veriş usulünün, evvelki hâdiseler gibi her iki tarafın kayıtsız ve şuursuz hürriyetini bol bol yaşatan bir hâdise olmasına rağmen, karşılıklı itimatsızlık ve ekonomik bir şekavet tarzı teşkil ettiği şüphe götürmez bir hakikattir. Pazarlık, hem de bir memlekette ekonomik nizamı her an sarsabilen bir tehlikedir. Ve pazarlıkla alış veriş yüzünden, hiç birimiz bir malı her zaman gerçek değeri üzerinden satın alma hürriyetine sahip değiliz. Cemiyet karşısındaki çeşitli mesuliyetlerimizi yıkıcı olan bu acaip hürriyetler, hayatın daha ileri basamaklarına tırmanarak, çalışma hürriyeti, basın hürriyeti, kadın hürriyeti, çocuk hürriyeti diye adlandırılıp gerçekte hür iradelerimizin kaatili oldular. Vaktiyle cemiyette hâkim olan loncalar kaldırılarak iş seçimi fertlere bırakıldığı halde, fertlerin çalışma kabiliyetlerini tayin ve teşebbüs imkânlarını sağlamak gibi müdahalele-

re baş vurulmadığı için, bugün iş sahasında hiç biri ehil olmayan ve bizi batı medeniyetinin seviyesine yükseltmeye kabiliyeti bulunmayan teşebbüs sahipleriyle karşı karşıya kaldık.

Basın hürriyeti, basında şuur ve içtihad bırakmadı. Neşredilen içtimaî, edebî veya siyasî organların bir çoğunun ticaret vasıtası haline geldiğini görüyoruz. Yazılanların ve yapılanların şaşkına döndürücü fırtınası arasında nesil, kanaat sahibi bir vicdan arıyor.

Kadın hürriyeti, kadını yalnız bıraktı. Cemiyette fertlerin ve zümrelerin karşılıklı sahip oldukları mesuliyet duygusunun inkârından ibaret bir anlayışa bağlanan bu fikir, hakikatte kadını yapabileceği bir çok şeyler üzerinde kabiliyetsiz hale getirmekten başka bir şeye yaramadı. Türk kadını devlet idare eder, İslâm kadını ilim neşrederken bir çok mesuliyetler ve kayıtlı bağlı idiler.

Çocuk hürriyeti, çocuğu sokakta ve nihayet yalın ayak, şehirlerin büyük caddelerinde sahipsiz bıraktı. Tekrar edelim : Bunlar hürriyet değil, ruhumuzu kullanma cehdini kaybetmek, hayata hizmet fedakârlığını çok görmek ve böylelikle insanı, serazadlığa, iptidailiğe, şuursuzluğa, yani nizamsızlığa terketmektir. Bu, her tarafa sıçramak isteyen dümensiz hayatın şuura karşı koymasındır. Medeniyet, işte bu hayatı dümenleyen, ona lâayık olduğu en feyizli ve yaratıcı istikâmeti gösteren şuurdur. Bir kelime ile, medeniyet, nizam demektir. Kaidelerle, geleneklerle ifade olunur. Genel olarak basının büyük çoğunluğunun yaşattığı karaktersizliğin yanında memleketin kendine mahsus bir edebî ideale sahip olamayışı, bir Anadolu romantizminin doğmamış olması, ahlâkî yapımızın desteksiz, hayatsız kalmasına sebep oldu. Çocuklarımızı bizim bünyemizden fıskıran bir sanatın sıkı terbiyesine tâbi tutma imkânından uzak yaşamamız, zamanımız gençliğini

iradesiz bırakan bir çok hoyrat ve hodgâm duyguların onda nemalanmasını kolaylaştırdı.

«Sanat, sanat içindir», doğru. Ancak ilâve etmek lâzım : «sanat insan içindir ve insan yapıcıdır!» O, kendine mahsus olan gayesi içinde insan yaratır. Belki her türlü idealiniz, önce sanat kazanında kaynarlar, sonra kendi kalıplarına dökülürler. Sergilerden, dünden bugüne doğru ve tabii evrimle yuğurulup gelen, varlığımızı bize ihtar edici müzelerden, idealist ve iradeler yaratıcı, hamleci bir musiki kültüründen mahrum cemiyetimiz, çocuklarını, içerisinde iradenin bunaldığı ve muhayyilenin tamamen pasif hale gelerek uyduğu sinemalarla ruhî ulvî hislerden sıyrılıp hayatı muhafaza esasına dayanan mücadele iç güdüsünün kıyılarına indiren spor sahalarının kapılarında perişan ve sahipsiz bıraktı. Hakikatte sinema yorgun ve ihtiyar ruhların dinlenmek ve avunmak için, spor ise yorgun vücudların kımıldamak için koşacakları yerdir. Gençlik ve iradenin yaratmak için atılacağı yerler, bunlar değildir.

Ahlâk terbiyemizi her sahada çürütücü olan bütün bu sebepler neticelerini yaratırken, en acıklı olan hâdise, üniversitenin mutlak ve mevtaî bir sükut ile hareketsiz kalmış olmasıdır. Üniversite, her zaman kendisini, ancak kendini yaşatmağa memur bir bünye, bir kadro, şöhretle çerçevelemiş bir taht mevkii telâkki etmiş ve Türk cemiyetinin bütün mânevî sahalarda mürşidi ve mesulu olması gerektiğini gösterir bir tek hareket yapmamıştır. Bütün nesillerin gençlik devrini çatısı altında geçirmeğe mahkûm oldukları bu müessesede, Türkçülük fikri etrafında başlayarak az zamanda devlete iltihak eden bir hareketten başka, hiç bir fikir ve ahlâk ideali barınmamıştır. Üniversite ya devlete karşı veya kendi içerisinde, daima siyaset yapmıştır. Nihayet muhtarlığını da ilân ederek, bu hususta millet huzurunda hiç bir hesap vermiyeceğini

kâfi bir teminat altına almış bulunuyor. Mesuliyet iradesini o, kendi varlığında boğmuştur.

Karşısında bulunduğumuz ahlâk terbiyesi bunalımını önliyecek ve millet hayatında, mektepte ve ailede istediğimiz ahlâkî esasları geliştirecek olan tedbirler neler olabilir? Şimdi onu araştıracağız.

a) Her şeyden evvel memlekette ilim esaslarına dayanan tarafsız ve tam bir tarih kültürünün geniş bir neşriyata bağlanması ve mekteplerde büyük önemde yer tutması lâzımdır. Zira insanı, kendine getirmeden önce, ufuklarındaki sisleri dağıtmak şarttır. Bugünü ve bugüne mihlanmış varlığını olduğu gibi tanıyabilmek için mazinin tam olarak ve en derinlerine kadar bilinmesi lâzımdır. Hâlet kültürü tarihle başlar, felsefede nihayetlenir. Sanatlar bu kültürün devamlı besleyicisidir. Yalnız şu küçücük görüşün de görüş olması sebebiyle felsefî karakter taşıdığı düşünülürse, kültürün felsefe ile başladığı düşünülürse, kültürün felsefe ile başladığı söylenebilir. Ancak ilham kaynaklarımızın çoğu tarihtedir.

b) İnsansız, müsbet ilim yapılacağını zanneden safdillerin kendinden geçen atılışlarıyla son asırda dinden kurtuluyoruz müjdesiyle tabiata atıldık. Mâbedde bunaldığımızı ilân eden feryat, az zamanda tabiatı ve tabiat varlıklarını putlaştırmaktan çekinmedi. Bu yüzden, son nesillerin iç terbiyesi korkunç bir şekilde ihmal edildi. Eşyayı ruhlaştıran idealist dünyanın yanında, ona uyduğumuzu zannederek, insanı eşya haline getirdik. Cehlin ve gafletin düşürdüğü bu uçurumdan kurtulmamız lâzım geliyor. Çocuklarımıza, basınımıza, radyomuza, sahnemize ve mektebimize; milletin, dinin, sanatın, ahlâkın konularına bağlı derin bir iç terbiyesi vermek lâzımdır. Bize iç terbiyesinin ilk lâkin çok mühim olan egzersizlerini hazırlayıcı ilkokul lâzımdır. İlkokullarda tabiat bilgilerinin yalnız müşahedeye dayanan duyusal kültüre verilen in-

hisarcı önem, çocuklarımızı ancak iptidâî cemiyetlerin avcılık hayatına hazırlayıcı değerdedir. Din terbiyesinin yokluğu, şimdiye kadar çocuklarımızı kendine yeter bir irade imişler gibi yetiştirerek gençlikteki her türlü feragati boğucu gururu hazırlamış ve sade kendi istikbalini düşünen, kendi kibir ve menfaatini okşayanları putlaştıran hodgâm bir nesli meydana çıkarmıştır. İrademizin her günkü hayat zaruretlerinin ötesine geçerek büyük ve ebedî eserler yaratamayışının sebebini burada aramak lâzımdır. Bizim kurtuluşumuzun ilk müjdesi, ilkokulda başlayacak olan iç terbiyesi olacaktır.

c) Millî eğitim denince, bir milletin dil ve geleneklerine aykırı olmayan bütün irfan müesseseleri akla gelebilir. Memleketimizde bu kelimenin, henüz mânasına tam olarak hak kazanmadığını düşünürken, yabancı mekteplerle yabancı dillerde öğretim yapan liselerimizi Japonya'dan başka dünyanın medenî memleketlerinde hiç görülmiyen bu ucûbeyi hatırlamamak kabil olmuyor.

d) Bize bir millet sahnesi, millet üniversitesi lâzım. Sahne ve üniversite halkı ileri bir seviyeye doğru yükseltirken aynı zamanda onunla kader ve «hikmet = sagesse» beraberliği yapmalıdır. Cemiyeti küçümseyen ve sade onu tezyif eden bir sahne ile, cemiyetle alâkasız bir üniversite, cemiyetin ahlâk eğitiminde muzır ve menfi rol oynayabilirler. Cemiyetle sahne ve üniversite arasında vicdan ve kader başkalığı değil, ancak seviye başkalığı olmalıdır. Üniversitesi halkına sırtını çevirmiş bir memlekette tekâmül ve inkılâp sadece birer kelimeden ibaret olur. Radyonun da en iyi bir ahlâk terbiyesi vasıtası olduğunu unutmıyalım ve onu halkın isteğine en uygun bir zevk âleti olmaktan kurtaralım.

e) Cemiyetimizde idealist bir estetik dâvası açılmazsa kalbimizin ufukları karanlıkta kalacaktır. Çocuklarımızda ve en fazla kızlarımızda büyük sanat terbiyesine

ileri derecede önem vermeliyiz. Güzel sanatlardan birine sahip olmayan kadın, herhalde eksiktir. Sanatla birleştirilen iç terbiyesi, gençliğimizin ve kadınlığımızın gerçek ahlâk kaynakları olabilir.

f) Mesuliyet ve fedakârlık örnekleriyle nesle sunulmuş bir sosyal yardım telkinine muhtacız. Yirminci asır, sosyal yardımlaşma asrıdır. Artık büyükler diye, maaş bareminin yüksek derecelerinde bulunan ve en geniş bir idare cihazına emirler verebilen insanlara dememeliyiz. Cemiyete, mesuliyet ve fedakârlık duygularıyla nefsin vakfetmiş, şöretle, servetten ve kuvvetten uzakta yaşayan insanlara büyük demeliyiz ve genç nesillere bunların hareketlerini «büyük hareketler» diye tanıtmalıyız. Önce kitaplarımızın kabına, meydanlarımıza ve kürsülerimize ahlâk vermekle işe başlamalıyız. Müdahane ve gurur bizi belki her şey yapar, ancak ahlâk adamı yapamaz.

g) Bize teknik okuldan daha çok idealist insan yetiştirici mektepler lâzımdır. Öyle mektep ki onda ilim, ilim olduğu için, yani hakikat verdiği için sevilmeli. Menfaat hayatımızdan orada kovulmalıdır. Menfaat yaşamak ister, ahlâk yaşatmak ister; bir arada asla barınamazlar.

Yine idealist ve millete bağlı bir basın âlemimiz meydana gelmelidir. Bugünkü anarşi, muvakkat bir zaman için konulacak geniş ölçüde kayıtlarla önlenmeye muhtaçtır. Yoksa millî vicdanın kendiliğinden durulacağını ummak beyhudedir.

h) Ahlâk terbiyemizin sağlam temellere dayanması için saydığımız bütün çarelere baş vururken, bu çareleri müessir kılmak, dayanıksız toprakların altındaki derin tabakalara inmek ve bu işte başarı yolunda bütün nizamını kaybetmiş olan bugünkü hayatımızın mücadelemize karşı koyacak kuvvetlerini yenebilmek için, otoriter bir gidişe söz vermeliyiz. Tehlikenin büyüklüğü, hataların derinliği, atılan adımların uygunsuzluğu nispetinde bugün

otoriteye ihtiyacımız vardır. Zarifâne teklifler, kuru nazariyeler ve boş sözler devrinde değiliz. Hayal ile kendimizi ve nesilleri çok oyaladık. Hakikat acıdır ve hakikatin aşısı acılığı nisbetinde çetin ve yıpratıcıdır. Buna otorite derler. Tabiat nizamındaki zarurî oluşlar, otoritenin tabiatındaki ifadesi olduğu gibi, ahlâk nizamımızın da kanunları vardır. Eğer biz o kanunlara inanırsak tabiatı tabiatı olduğu gibi onun hüküm sürmesi lâzım geldiğini de kabul etmeliyiz. Otoritesizlik mânasına kullanılan hürriyet, bu kanunlara inanmayıştan başka bir şey değildir. Ahlâkın emirlerini sevimli ve istenilir yapmak, terbiyenin asıl işidir.

Bütün bu çarelere baş vurmak suretile ulaşmak istediğimiz ahlâk ideali, millî mukaddesatına sahip, milletini bütün milletlerin üstüne çıkarmayı gaye edinen, modern medeniyetin istediği şahsiyeti yetiştirmektir. Bu gayeye ulaşmak için terbiyenin alacağı istikâmet, ferdiyetçi, ruhçu, spritualiste ve milliyetçi gidiştir. İlkokulda çocukla teker teker uğraşmak, onun iç hayatıyla temasa girmek, ona mukaddesatı örneklerle aşılama, genci iradeci bir sanat kültürüne fasılasız tâbi tutmak; ilkokuldan yüksek öğretime kadar terbiyecinin tutacağı yol, bu olmalıdır.

Bir ahlâk terbiyesi kurma yolundaki çalışmalarımızda okul ve öğretmeni ilgilendirecek olanlar elbette az değildir. Bunlar arasında pratik sahada en başta aklımıza şunlar geliyor :

I — Şimdilik; ilk ve orta okulla liselerin son sınıflarına, yani her devrenin son sınıflarına, pratik ahlâkı esas olarak kabul eden, Şark ve Garb yani İslâm ve Batı tefekkürünün her ikisiyle beslenen, ahlâk dersleri konulmalıdır.

II — İlk öğretmen okullariyle, öğretmen enstitülerine, iç terbiyenin alacağı istikâmet, ferdiyetçi ruhçu (spritualiste) ve idealist bir istikâmet vermemiz lâzımdır.

III — Liselerin çok kollara ayrılması, ilmî kültür bakımından olduğu gibi, fertlere, cemiyette muayyen işler yükleyerek onları mesul edici olmak suretiyle, ahlâk bakımından da Türk gencinin daha mükemmel yetişmesinde âmil olacaktır.

IV — Kız ve erkek öğretiminin terbiyedeki hususiyetlerini ayrı ayrı belirtmek ve kızların terbiyesine şimdikiinden daha büyük önem vermek gayesiyle, liselerde kız ve erkek öğretiminin ayrılması lâzımdır.

V — Millî kültür ve hayatiyle teması ve hayatın her sahasında millete bağlılığı temin edilmek üzere, bir zaman için, üniversite muhtarlığının kaldırılması zaruridir.

Bugün, alınması gerekli olan bu pratik tedbirler, yarıncı Türkiye’de ciddî ve esaslı bir ahlâk terbiyesinin elemanlarıyla esaslarını hazırlıyacaklardır. Bünyesinin bir çok tarafları yabancı dileklerle yuğurulmuş olan Türkiye’imizde gerçek Türk ahlâkının, değerli insan şahsiyetinin ve fazilet idealinin doğmasını istiyorsak, hiç vakit kaybetmeden millî hayatımızın kaynaklarında bulacağımız kuvvet ve hayat unsurlarıyla dünya sahnesine atılmamız ve Müslüman Türkün ancak kendine has olan şahsiyetini yabancı ideallerin esaretinden kurtarmamız lâzımdır.

YAZARIN YAYINLANAN ESERLERİ

- 1 — Felsefe
- 2 — Psikoloji
- 3 — Mantık
- 4 — Sosyoloji
- 5 — Taşralı
- 6 — Türkiye'nin maarif dâvası
- 7 — Ahlâk nizamı
- 8 — Yarınki Türkiye
- 9 — Büyük fetih
- 10 — Var olmak
- 11 — Varoluş felsefesi (P. Foulquie'den)
- 12 — İradenin dâvası
- 13 — Bergson
- 14 — İslâm ve insan
- 15 — Devlet ve demokrasi
- 16 — Mehmet Âkif
- 17 — Kültür ve medeniyet
- 18 — İsyân ahlâkı

HAREKET YAYINLARI

1 — Nesillerin Ruhu — Mehmet Kaplan	10 Lira
2 — Garp İlminin Kur'ân-ı Kerîm Hayranlığı — İ. Hamî Danişmend	3 »
3 — İslâm Açısından Sosyalizm — Hüseyin Hâtemî	8 »
4 — Köle Bacası (hikâyeler) — Muzaffer Civelek	2 »
5 — Varoluş Felsefesi (Egzistansiyalizm) — Paul Foulqié'den Nurettin Topçu	2 »
6 — Köy Kadını - Memleket Parçaları — R. Oğuz Arık	5 »
7 — Coğrafyadan Vatana — Remzi Oğuz Arık	4 »
8 — İdeal ve İdeoloji — Remzi Oğuz Arık	4 »
9 — İrâdenin Dâvası — Nurettin Topçu	4 »
10 — Bergson — Nurettin Topçu	4 »
11 — Gurbet - İnmeyen Bayrak — Remzi Oğuz Arık	4 »
12 — Büyük Fetih — Nurettin Topçu	3 »
13 — Fransız Düşünce Tarihçesi — Roger Daval'dan Mehmet Ulaş	3 »
14 — Eski Kentte Bir Gece (şiiirler) — H. Hüsrev Hâtemî	2 »
15 — Türk Gençliğine — Remzi Oğuz Arık	4 »
16 — Sait Faik'in Hikâyeye Dünyası — Mustafa Kutlu	4 »
17 — Millî Tarihimizin Adı — Mükrimin Halil Yınanç	2 »
18 — Beşir Fuat — Orhan Okay	9 »
19 — Celâleddin Harzemşah — Namık Kemal	8 »
20 — Bahçivan — Tagore'den Cengiz Durkan	4 »
21 — Alaca Dünya (şiiirler) — İhsan Sezal	2 »
22 — Bëyzâ Geceler — Dostoyevski'den M. Yılmaz Dikbaş	4 »
23 — İslâm ve İnsan — Nurettin Topçu	4 »
24 — Devlet ve Demokrasi — Nurettin Topçu	5 »
25 — Mehmet Âkif — Nurettin Topçu	5 »
26 — İslâm Hukuku'nda Devlet Yapısı — Hüseyin Hâtemî	5 »
27 — Ortadaki Adam (hikâyeler) — Mustafa Kutlu	7,5 »
28 — Türkiye'nin Maarif Dâvası — Nurettin Topçu	7,5 »

H A R E K E T Y A Y I N L A R I

Divanyolu, Ersoy Han, No. : 148/5 — İstanbul

P. K. 1240 — İstanbul

«Millet ruhunu yapan maariftir. Maarifin düşmesi millet ruhunu yerlere serer. Maarife değer vermeyiş millet ruhunun yıkılışını hazırlar. Maarif hangi yönde yürürse, millet ruhu da onun arkasından gider. Şu halde millet, maarifi demektir.

«Zamanımızın istiklâl savaşı bu cephede açılacak savaştır.»

Kapak düzeni: İlhan Eraydın

FIATI : 7,5 LIRA